

๑๗๓๗

บรรณคดีดลพล

หนังสือเรื่องเซอเซมสบุร

ทูตอังกฤษเข้ามาขอแก้หนังสือสัญญา
ในรัชกาลที่ ๓ เมื่อปีจอโทศก

จุลศักราช ๑๒๑๒

โบราณคดีสโมสร

พิมพ์จำหน่ายแต่ผู้ทรงซื้อ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทย ถนนสายใต้

ร.ศ. ๑๒๕

2453

ନ. ୧୩୩

กระทรวง ธรรมการ

บรรณคดีดลยพล

หนังสือเรื่องเชอเซมสวร

ทูตอังกฤษเข้ามาขอแก้หนังสือสัญญา
ในรัชกาลที่ ๓ เมื่อปีจอโทศก

จุลศักราช ๑๒๑๒

โบราณคดีสโมสร

พิมพ์จำหน่ายแต่ผู้ที่ตั้งชอรับ

๒๔๕๓

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทย สพานยศเส

ร. ศ. ๑๒๒๕

หนังสือหายาก

๒/ แจ้งความ

หนังสือเรื่องเชอเชมดบรูก^๕ ต้นฉบับมีอยู่ในกระทรวงมหาดไทย ๓ เล่มสมุดไทย ได้มาจากพระยาบำเรอภักดิ์อีกเล่ม ๑ รวมเป็น ๔ เล่ม แต่คำค้นหาในระหว่างเชอเชมดบรูกกับเจ้าพระยาพระคลัง กับจมน้อยวรนารถ แต่กับประชุมเสนาบดีซึ่งจกรรวมกันไว้ต่างหากเล่ม ๑ แต่กระแต่พระราชดำริห์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว^๕ ซึ่งจดแยกไว้ อีกเล่ม ๑ นั้น เป็นหนังสือของสมเด็จพระยาบรมมหาพิไชยญาติ ซึ่งพระยาไกรเพชรรัตนทูตเกล้าฯ ถวายแด่โปรดเกล้าฯ พระราชทานมาพร้อมกับต้นฉบับ จดหมายเหตุวงอุดมสมบัติ ซึ่งได้ตั้งพิมพ์แล้ว^๕ ได้นำมาลงพิมพ์ไว้ด้วย

บุคคลที่ปรากฏในหนังสือเรื่องเชอเชมดบรูก^๕ ผู้อ่านจะรู้ว่าผู้ใดได้จะมีบ้าง ที่จะมี ไม่ได้ก็มี จึงได้สืบสวนจดหมายเหตุซึ่งข้างท้ายเท่าที่จะสืบ^๕ ได้

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๑ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๘

วัน ๗ เดือน ๘ ขึ้น ๒ ค่ำ จตุศักราช ๑๒๑๒ ปีมะโรง
 พญาพิชิตณรงค์ พญารามคำแหง บอกขึ้นมาถึงกรุง ฯ
 เพตาบาย & โมงเศษว่า กำปั่นไฟมาถึงหาดเจ้าฤๅ ๒ ลำ
 ลำหนึ่งกำปั่นเล็กเข้ามาทอดคายน่าน้ำด้าน กบี่คันวอเล็กแจ้งว่า
 เชอเขมลับรุกให้ ถ้อหนึ่งสี่ มาถึง ผู้รักษาเมือง สมุทปราการ
 ฉบับ ๑ ขอคนนำร่องให้ออกไปนำกำปั่นดำใหญ่เข้ามา

รุ่งขึ้นณวัน ๑ เดือน ๘ ขึ้น ๓ ค่ำ เพตาเข้า & โมงเศษ
 จมื่นไวยวรนาถให้พระอภัย พดรบ ชีเรือดำปั่น เก่งทั้งดำ ๑
 แห่งทรายดำ ๑ ดงไปรับหนึ่งลำที่กำปั่นไฟ ขึ้นมาที่โรง
 รับแขกเมือง ๒ ฉบับแล้ว ยิงปืนรับ ยิงปืนตั้งกันข้างตะ ๒๑ นัด
 จึงให้หมีนม่น กับไพร่ ๖ คน ออกไปเฝ้าร้องนำ ให้หมีนม่น
 จรเจนชตาเป็นตามไปด้วย ครั้นออกไปเฝ้ากำปั่นใหญ่แล้ว
 กบี่คันนายกำปั่นให้กำปั่นดำเล็กเข้ามาทอดคอยุ่ชายข้าระข้าง
 ในตรงร้องนำ คอยยกธงให้ดำคัน

ครั้นเพตาบาย & โมง กำปั่นดำเล็กยกธงขึ้น กำปั่น
 ดำใหญ่เห็นธงสัญญาที่กองสมอไซ้กำปั่นเข้ามา หมีนม่น
 ให้หมีนม่นจรเจนชตาตามบอกว่า ฟ้าชนยังไม่เต็มที่เขาไปยัง
 ไม่ได้ คันหนึ่งไม่พุ่งขึ้นแต่ขึ้นคั่นคองเข้ามา กำปั่นดำใหญ่
 ครือคิน จักรพัดโคตมพุ่งขึ้นเต็มกรอบจักร ฯ ไม่เดิน พอถึง
 ปกรว กำปั่นคิตคณอยู่แต่เพตา ๒ ทุ่มน้ำตง กำปั่นคี่แปลง
 คินมุนข้างกำปั่นต่งขึ้นประมาณศอกเศษ

ครั้นเพดาเข้ามาชน เขากำปั่นไฟ ตำเด็ก เขาชัก ก็ไม่ออก
 จมื่นไวยวรนาถจึงให้พญาอุไทยธรรมราช จมื่นราชามาตย์
 ชีเรื้อน่งทรายคนตะตำ ออกไปเยี่ยมเยียนเชอเซมด้มรุกที่
 กำปั่นคิต

ครั้นวันเดือน ๘ ขึ้น ๖ ค่ำเพดา ๕ โมงเช้า เชอเซม-
 ด้มรุกตงกำปั่นไฟตำเด็กเข้ามาทอคอยู่หน้าด่าน เชอเซม-
 ด้มรุกให้กบี่คั้นบรุก มิค้เซนยอน ชนมาหาจมื่นไวยวรนาถ ๆ
 บอกว่า เจ้าพญาพระคตังยังอยู่ณกรุง ฯ ได้บอกขึ้นไป
 ว่ากำปั่นเชอเซมด้มรุกคิตอยู่ที่ชายช้าระช้างใน เจ้าพญา
 พระคตังมีความวิตกมาก ด้วยเป็นเมืองไมตรีกัน จึงตั้ง
 ตงมาว่า ถ้าเชอเซมด้มรุกจะต้องการตั้งอันใด ก็จะให้
 จมื่นไวยวรนาถจัดแจงให้ อย่าให้ขัดสน เจ้าพญาพระ
 คตังจะตงมาวันพรุ่งนี้

คำแปล หนังสือเชอเซมด้มรุก ถึงเจ้าพระยาพระคตัง

* * *

หนังสือ เชอเซมด้มรุก มายังท่านเจ้าพญาพระคตัง
 เสนาบดีผู้ใหญ่ ณกรุงพระมหานครศรีอยุธยาให้ทราบ
 ด้วยข้าพเจ้าไซ้ให้พี่น้องข้าพเจ้า ชีอกบี่คั้นบรุกคน ๑
 ชีอมิค้เซนยอนคน ๑ ถือหนังสือมาแจ้งกับท่านให้ทราบ ว่า
 เจ้าวิศาตร์ให้ข้าพเจ้า เข้า มา จำเริญทาง พระราชไมตรีไทยกับ

อังกฤษซึ่งเป็นมหามิตรกันมาช้านาน จะได้จัดแจงทาง
 ค้าขายให้ถูกค่าได้ ไปมาค้าขายแก่กันเป็นสุขสบาย มี
 ประโยชน์ด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย กับเจ้าวิศาสดังให้หนังสือ
 ดอดไวกาปตมะตคันชุนนางผู้ใหญ่ในชาติอังกฤษ มาถึง
 ท่านผู้เป็นเสนาบดี ณกรุงพระมหานครศรีอยุธยาฉบับหนึ่ง
 เมื่อข้าพเจ้าเข้ามาถึงแล้วจะส่งหนังสือให้ค้อมือท่าน ความ
 ในหนังสือนั้นว่าด้วยความไมตรี ขอให้ท่านนำเอาความ
 ในหนังสือขึ้นกราบบังคมทูล แก่พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้า
 อยู่หัว ณกรุงพระมหานครศรีอยุธยาให้ทราบ กับขอให้
 ท่านรับพระพุทไธยกรงพระมหานครศรีอยุธยา จะพูดจา
 คิดอ่านกับข้าพเจ้าการงานทั้งปวงก็จะสำเร็จได้ โดยง่าย ทาง
 ไมตรีทั้ง ๒ ฝ่ายก็จะได้นานาน แต่เมื่อข้าพเจ้าจะเข้
 มาใน เจ้าวิศาสดังให้จัดเอากำปั่นไฟกำปั่นรบที่อินเดีย
 เข้าไปให้หลายลำ ให้ส่งยศส่งเกียรติ ด้วยกรุงพระมหานคร
 ศรีอยุธยาแต่เมืองวิศาสดังเป็นเมืองใหญ่ จะได้เป็นเกียรติ
 เป็นยศทั้ง ๒ ฝ่าย ข้าพเจ้าปรึกษากับแม่ทัพฝ่ายชเต ซึ่ง
 ดำริราชการอยู่ณอินเดีย เห็นว่าไฟรบานพลเมืองที่กรุงพระ
 มหานครศรีอยุธยา ไม่เคยเห็นกำปั่นไฟกำปั่นรบหลายลำ
 ก็จะตกตื่นหาควรไม่ ข้าพเจ้าจึงจัดแจงเอาแต่กำปั่น
 ไฟ ๒ ลำเข้ามา ถ้าในสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวณกรุง
 พระมหานครศรีอยุธยา แต่ท่านจะเห็นว่าข้าพเจ้าเป็น

ขุนนางผู้น้อยจึงมีกำปั่นไฟ ๒ ตำ ไม่ควรที่จะเข้ามาว่าด้วย
 การงานทั้งปวง ถ้าการเป็นดังนี้ภายหลังก็ต้องมาให้
 มากหลายตำ ข้าพเจ้าเข้ามาครั้งนั้นเจ้าวิศาตร์ให้แทนตัวเข้า
 มา ขอให้ท่านเห็นแก่ทางไมตรีรับรองให้ควรแก่ประเทศ
 อันใหญ่ การไมตรีทั้ง ๒ พระนครก็จะได้ปรากฏแก่หา ๆ
 ประเทศทั้งปวง

แต่ข้าพเจ้ามีธุระอยู่ในใจที่จะมาพบแก่ท่านโดยมาก จะ
 เขียนได้มาในหนังสือก็หาควรไม่ ต่อเมื่อใดข้าพเจ้าเข้ามา
 ถึงท่านแล้ว ก็จะได้พูดจาชี้แจงให้ท่านแจ้ง หนังสือฉบับนี้
 เขียนที่กำปั่นไฟชื่อ เฟนิดา ณวันเดือน ๘ แรม ๑๔ ค่ำ
 ศักราชฝรั่ง ๑๘๕๐ ปีจอโทศก

ครั้นณวันเดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ เจ้าพญาพระคตังให้
 จัตเรือเก่งกังปัตทอง ยาว ๓๐ วา ๒ ตำ ยาว ๘ วา ๓ ตำ รับ
 เชอเสมตัมรุก กับขุนนาง อังกฤษ ชีขึ้นมา ที่โรงปลูกไผ่ รับแขก
 เมือง ยาว ๘ ห้องมีเตียงรอบคานพาดานผ้าขาวแต่งรับ ที่
 หน้าโรงรับแขกเมืองมีทหารบิณย ๒ ฟากถนน มีทหารได้เสื้อ
 แดง ใส่หมวกแดง ถือบิณ ถือทวน ถือบ้าว ถือดาบ นั่งอยู่หน้า
 โรง ๒๐๐ คน เชอเสมตัมรุกขึ้นมาหาเจ้าพญาพระคตังถามว่า
 ชีวันจึงถึง มาตามขเดตบายอยู่ฤา เชอเสมตัมรุกตอบว่า
 มาแต่เมืองวิศาตร์ ๒ ปี มาอยู่เมืองสระแก้วมาอยู่เมืองใหม่

มาจากเมืองใหม่ ๕ วันถึงเมืองสมุทรปราการ ว่ามีรับสั่งเจ้า
 วิชาศจะใคร่เป็นไมตรีกับกรุง ฯ ให้สันติ ให้ขุนนางอังกฤษ
 ปกฤษาพร้อมกันเห็นว่า พระมหากษัตริย์จะมีพระราชดำรัส
 มาว่าด้วยทางไมตรีก่อนน่ายก ให้ขุนนางพูดจากันเสียให้ตก
 ดงก่อน ถูกคำวานิชไปมาค้าขายถึงกันแล้ว ภายหลังจึงจะ
 ได้มีราชดำรัสไปมาถึงกัน จึงมีรับสั่งเจ้าวิชาศให้ ดอดไวเกา
 ปลดมะดคันขุนนางผู้ใหญ่ มีหนึ่งชื่อเข้ามาถึงเจ้าพญาพระคตัง
 เสนาบดีผู้ใหญ่ เชอเชมดัมบุรูกจะได้พูดกันกับเจ้าพญาพระ
 คตังให้ตกลง เจ้าพญาพระคตังถามว่า อังกฤษกับกรุง ฯ เป็น
 ไมตรีกันมาแต่เมื่อรัชกาล กักราชฝรั่ง ๑๘๒๖ ปี กบัตัน
 บารัน เข้ามา ทำหนังสือสัญญา ทางค้าขาย คำสัญญา ก็ยัง อยู่
 ทำไมความดังนี้เจ้าวิชาศไม่ทราบฤา เชอเชมดัมบุรูกตอบว่า
 ความอันนี้เจ้าวิชาศก็รู้อยู่ แต่เป็นความของกัมปนี เจ้าพญา
 พระคตังจึงว่า กรุง ฯ ไม่เข้าใจดังนี้ เข้าใจว่าทำไมตรีกับ
 ชาติอังกฤษ เชอเชมดัมบุรูกจึงว่าชอบอยู่ ความซึ่งทำไมตรี
 กันนั้น เจ้าวิชาศก็ทราบ แต่อุปมากัมปนีเหมือนเมืองนคร
 เมืองวิชาศอุปมาเหมือนหนึ่งกรุง ฯ เจ้าวิชาศว่ากรุง ฯ เป็น
 มหากษัตริย์จะทำไมตรีให้สันติ กษัตริย์คือกษัตริย์
 เป็นพระราชไมตรีกันจึงสมควร พูดจากันแล้ว เชอเชมดัมบุรูก
 ก็กลับไป ขอขุนนางผู้ใหญ่ ๒ นาย ไปรับหนังสือที่กำนัน

จดหมายคำสอนหาในระหว่างเจ้าพระยาพระคลัง
กับเชอเซมด้บรุก

* * *

วัน ๖ เดือน ๙ ขึ้น ๘ ค่ำเพดาบ่าย ๒ โมง เชอเซม-
ด้บรุกขึ้นมาหาเจ้าพระยาพระคลัง ๆ พุดกับเชอเซมด้บรุก
ข้อหนึ่งเจ้าพระยาพระคลังถามว่า มาซึ่งวันจึงถึง มา
ตามชเตดบายอยู่

เชอเซมด้บรุกตอบว่า มาแต่เมืองวิดาศ ๒ ปี มาอยู่
เมืองสรวะแต้วมาอยู่เมืองใหม่ มาจากเมืองใหม่ ๕ วันถึง
เมืองสมุทปราการ

ข้อหนึ่งเจ้าพระยาพระคลังว่า เชอเซมด้บรุกไม่เคย
เข้ามา ถ้ามันคิดค้น เจ้าพระยาพระคลังรู้ความไม่มีความ
ดบายจึงตงมา

เชอเซมด้บรุกตอบว่า ถ้ามันมาคิดก็ดัดเสียอีก จะได้
รู้ใจขุนนางณกรุง ๆ จะช่วยๆ ไม่ช่วย ถ้าเห็นแก่ทางไมตรี
ก็จะช่วยมาก ๆ

เจ้าพระยาพระคลังตอบไปว่า เพราะรู้ความว่าเรือคิดจึง
ตงมา ขุนนางซึ่งอยู่ที่เมืองสมุทปราการนั้น ได้ช่วยเหลือ
อย่างไรบ้าง

เชอเซมด้บรุกว่า ได้ตงไปช่วยสมควรที่เมืองเปน
ไมตรีกันแล้ว

เจ้าพญาพระคลังว่า เดียวนี้เป็นคราวหน้าตาย กตาง
เดือนหน้าจึงจะมา ถ้าเร่งเพดานามากขึ้น จะให้จมน้ไว
วรนารถลงไปช่วยเอากำปั่นออกจากคน

เชอเซมด้บรุกว่า อย่าให้ออกไปเลยลำบาก การ
ไม่ควรที่จะไป

ข้อหนึ่งเจ้าพญาพระคลังถามว่า มาอยู่ที่อินเดีย ๒ ปี
แล้ว มีหนังสือมาแต่เมืองวิดาศฤฯ จึงได้ถือหนังสือเข้ามา

เชอเซมด้บรุกว่า มีรับสั่งเจ้าวิดาศ จะใคร่เป็นไมตรี
กับกรุงฯ ให้สนิท ให้ขุนนางอังกฤษปรึกษากัน ขุนนาง
ปรึกษากันเห็นว่า พระมหากษัตริย์จะมีพระราชดำรัสลงมาว่า
ด้วยทางไมตรีก่อนนั้นยาก ให้ขุนนางค่อขุนนางพูดกันเสีย
ให้ตกลงก่อน ถูกคำวานิชไปมาค้าขายเถ่งกันแล้ว ภายหลัง
จึงจะได้ มีพระราชดำรัสไปมาเถ่งกัน จึงมีรับสั่งเจ้าวิดาศ
ให้ถอดไวยเภาปดมะตคันขุนนางผู้ใหญ่ มีหนังสือเข้ามาเถ่ง
กรมพาสุมุหพระกตาโหมเจ้าพญาพระคลัง เชอเซมด้บรุก
จึงได้พูดกับเจ้าพญาพระคลังให้ตกลง

เจ้าพญาพระคลังจึงว่า ความในหนังสือมีมาประการใด
จะฟังความในหนังสือก่อน

เชอเซมด้บรุกจึงตอบว่า ไมตรีไม่อยู่ที่หนังสือ ไมตรี
อยู่ที่ใจ ใจรักจะเป็นไมตรีจึงจะได้เป็นไมตรีกัน ปากเป็น
ไมตรี ใจไม่เป็นไมตรีก็ไม่เป็นไมตรีกันได้

เจ้าพญาพระคลังตอบไปว่า ไทยนี้ใจซื่อ ปากอย่างไร ใจก็อย่างนั้น

เซอเซมด้บรูกจึงว่า อังกฤชก็เหมือนกัน ปากอย่างไร ใจก็อย่างนั้น

เจ้าพญาพระคลังตอบไปว่า ซึ่งเซอเซมด้บรูกว่า ปากอย่างไร ใจก็อย่างนั้น ขอบใจนักหนาแล้ว เจ้าพญาพระคลังถามว่า อังกฤชกับกรุง ฯ เป็นไมตรีกันมาแต่ บี้จอฮฺซูก คักราชฝรั่ง ๑๘๒๒ ปี กบิศันบารนี้เข้ามาทำ หนังสือสัญญาทางค้าขาย คำสัญญาก็ยังอยู่ ทำไม ความอันนี้เจ้าวิดาศไม่ทราบฤ

เซอเซมด้บรูกตอบว่า ความอันนี้เจ้าวิดาศก็รู้อยู่ แต่ เป็นของกำปนี

เจ้าพญาพระคลังจึงตอบว่า กรุง ฯ ไม่เข้าใจดังนั้น เข้าใจว่าทำไมตรีกับชาติอังกฤช

เซอเซมด้บรูกจึงว่าชอบอยู่ ความซึ่งทำไมตรีกันนั้น เจ้าวิดาศก็ทราบ แต่อุปมาที่มันเหมือนเมืองนคร เมือง วิดาศอุปมาเหมือนหนึ่งกรุง ฯ เจ้าวิดาศว่ากรุง ฯ เป็นพระ มหากระษัตริย์ จะทำไมตรีให้สันติ กระษัตริย์ต่อกระษัตริย์ เป็นพระราชไมตรีกันจึงจะสมควร

เจ้าพญาพระคลังจึงตอบว่า เซอเซมด้บรูกว่า สมควร เป็นผู้มีสติปัญญาเข้ามาพูดจาทางไมตรีแล้ว

เชอเซมลับรุกว่า ความดี ๆ อยู่ในใจเชอเซมลับรุก
อยู่หลายอย่าง จะใคร่พูดให้เจ้าพญาพระคลังฟัง ท่านรัก
จะฟังก็จะพูดให้ฟัง ถ้าท่านไม่รักฟังก็จะตากดับไป ฤ
ท่านมีการอยู่จะไม่ได้มาพบกับเชอเซมลับรุก ถ้าท่านมีธุระ
สิ่งไรก็ใช้ให้ขุนนางที่ควรจะพูดการได้ ก็ให้ดังไปพูดกับ
เชอเซมลับรุก ถ้าเชอเซมลับรุกมีธุระจะพูดกับเจ้าพญา
พระคลัง ไม่สบายด้วยป่วยไข้ จะขอให้กลับคืนบรุษที่ ๒
ขึ้นมาพูดจากับเจ้าพญาพระคลัง

เจ้าพญาพระคลังจึงว่า เที่ยวน้ำใจของเชอเซมลับรุก
คิดอย่างไร จะอยู่ที่เมืองสมุทรปราการนี้ฤาจะได้พูดจากันที่
เมืองสมุทรปราการ

เชอเซมลับรุกตอบว่า สุดแต่ใจเจ้าพญาพระคลังจะให้
ขึ้นไปกรุง ๆ ก็จะไป จะให้อยู่ที่เมืองสมุทรปราการก็จะอยู่
ฤาจะให้กลับออกไปอยู่กำนันใหญ่ก็จะกลับออกไป เชอเซม-
ลับรุกว่า ตัวเป็นขุนนางวิเศษเข้ามาแจ้งกรุง ๆ แต่วักเหมือน
เป็นขุนนางที่กรุง ๆ เหมือนกัน เชอเซมลับรุกว่าไม่รู้จักอย่าง
ธรรมเนียมกรุง ๆ จะพูดจาผิดพลั้งผิดเกินประการใด
ขออย่าให้ ถ้อโกรธเลย ช่วยตั้งสอนบอกกล่าวให้ด้วย

เจ้าพญาพระคลังตอบว่า เชอเซมลับรุกเข้ามาพูดทาง
ไมตรี ๒ พระนครอันใหญ่มีอาณาไศรยดังนี้ ส้มควรที่จะเป็น
ทูตชอนอยู่แล้ว

เซอเซมลับรุกยิ้มแฉ่งตากดับไป ขอรุณนางที่
ผู้ใหญ่ ๆ ลงไปรับหนังสือ ๒ คน

จึงให้พญาพิไชยรณฤทธิ์ พญาพิชิตณรงค์ ลงเรือเก๋ง
เปิดทองยาว ๑๒ วาดำ ๑ เรือยาว ๑๐ วาดำ ๑ ลงไปรับ
หนังสือดอดปดมะสัดัน ขุนนางผู้ใหญ่อังกฤษผู้ได้ว่า
การต่างประเทศ ค่อมือเซอเซมลับรุก ๆ ให้ กับคัมบุรูกที่ ๑
มิกซ์เซนยอนที่ ๒ มิกซ์บรานที่ ๓ ตามหนังสือขึ้นมาตั้งณโรง
รับแขกเมือง พญาวิเศษสงครามได้ทำโต๊ะไปเลี้ยงที่กำปั่น

คำแปล หนังสือดอดปดมะสัดัน ถึงเจ้าพระยาพระคลัง

* * *

หนังสือ ดอดใจเกาปดมะสัดันกับกรอดอดคินโมคเนา
เปออริบัต เจ้าพญาอรรคมหาเสนาผู้ใหญ่ ซึ่งอยู่ในไต่บังคับ
เจ้านางพญาวิจิตรโคเรีย ทรงอยู่บนแท่นเจ้ากรุงอังกฤษ ที่มี
อาญาสิทธิ์บังคับฝ่ายเหนือฝ่ายใต้เมืองอิรตันด์แดเมืองฮินดูสตัน
นอกแดนเมืองอื่น ๆ เหนือตมใต้ตม ซึ่งอยู่ในบังคับเจ้า
อังกฤษ แลเจ้าพญาอรรคมหาเสนาของนางพญาวิจิตรโคเรีย
นั้น ประนิบัติมาเปนทางพระราชไมตรีต่อกัน แต่ผู้ว่าที่
กรมพาหุสุมุพระกตาโหมเจ้าพญาพระคลัง ซึ่งอยู่ในบังคับ
ของพระราชโองการ ที่ทรงพระประชมอยู่เหนืออาศน์อัน
ประเสริฐ แลอรรคมหาเสนาผู้ใหญ่ผู้น้อยคิดราชการ

พร้อมกัน ปฤกษาเห็นทางพระราชไมตรีต่อกัน เพื่อจะให้
 ขอบพระไทยเจ้ากรุงเทพ ฯ ศรีอยุธยา แต่เจ้ากรุงอังกฤษ
 จึงใช้ ให้ หิศเอกต์เดนมชั้เยียมตบรุกเนกคะมันเดออดนิโมคเนา
 เปออริบัต เปนเจ้าเมืองตวรรแต่เมืองดาบอน ซึ่งจะให้
 เจ้าชีวิตรณกรุงศรีอยุธยาขอบพระไทย แก่หิศเอกต์เดนม
 ชั้เยียมตบรุกเนกคะมันเดออดนิโมคเนาเปออริบัต เจ้าเมือง
 ตวรร แต่เมืองดาบอนเปนอันมาก แต่ซึ่งข้อราชการ
 ในครั้งนั้นเพื่อจะให้เปนไมตรีต่อกันไป แต่สินค้าของอันใด ๆ
 ที่มีภาษีเปนอันมาก ถ้าขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยคิดเห็นชอบ
 ด้วยกันแล้ว จึงทำหนังสือไว้ต่อกัน แต่เจ้ากรุงเทพ ฯ
 ศรีอยุธยา กับเจ้ากรุงอังกฤษนางพญาวิจิตตอเรียจะได้
 เปนทองแผ่นเดียวกันหมดได้ รัชกาล แต่ซึ่งข้อภาษนั้นเพื่อจะ
 ให้เปนประโยชน์แก่กันทั้ง ๒ ฝ่าย แต่เจ้ากรุงศรีอยุธยา
 ด้วยเจ้ากรุงอังกฤษจะได้เปนไมตรีกันเปนอันมาก ฝ่ายรัก
 มาณวัน

รุ่งขึ้นวันเดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ เพลาเช้า ๕ โมงเศษ
 เจ้าพญาพระคลัง ให้จมนั้ไวยวรรณารก พญาอุไทยธรรมราช
 จมนั้ราชามาตย์ ซึ่งเรือกันยาว ๑๑ วาตงไป ๆ พุดกับ
 เซอเซมตบรุกที่กำปั่น เซอเซมตบรุกพุดว่า จมนั้ไวย
 วรรณารกตงไปนั้นมีความยินดีมาก จะพุดจาถ้อยความต้งไร

จะได้พูดกับจ๋มโนวอยวรนาถ แต่ว่าเข้ามาครึ่งปรากฏา
จะคิดการกับท่านเจ้าพญาพระคลัง ท่านนำรุงทางไมตรี
กรุง ๆ กับอังกฤษให้สนิทกันเข้า ถูกคำพานิษจะได้ มีความ
คู่ช มิได้คิดหาประโยชน์ได้ตัวเองเหมือนถูกคำทั้งปวง
ใจ ถูกคำทั้งปวง เข้ามา ปรากฏา จะหา ผลประโยชน์ได้ตัวเขา
อย่างเดียว หาได้ คิดถึงผู้อื่นไม่ จ๋มโนวอยวรนาถว่า
เซอเซมดัมรุกคิดตั้งนักรบอยู่แล้ว การงานทั้งปวงจะ
สำเร็จได้ด้วยปัญญาตัวเอง หาสำเร็จด้วยถ้อยคำคนอื่นมา
เป็นอารมณ์ไม่ ถ้าเขาถ้อยคำคนอื่นมาเป็นอารมณ์แล้ว
การงานทั้งปวงก็จะพินเพื่อนเสียไป

จดหมายคำสอนทนายในระหว่างจ๋มโนวอยวรนาถ
กับเซอเซมดัมรุก

* * *

วันเดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำเพดาเช้า ๕ โมง จ๋มโนวอย
วรนาถลงไปกำปั่นไฟ เซอเซมดัมรุกให้ขุนนางอังกฤษ
ที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ แต่งตัวดำหริบยศ ขึ้นมารับบนปากเรือ เชิญ
ลงไปในห้องข้างท้ายกำปั่นที่เซอเซมดัมรุกอยู่ เห็นเซอเซม-
ดัมรุกแต่งตัวรับเหมือนกันกับแต่งตัวขึ้นมามาหา ๆ พณ ๆ แล้ว
ขึ้นขึ้นรับจับมือบอกให้หนึ่งโต๊ะอันเดียวกัน เซอเซมดัมรุก
ว่า ลงไปนั้นมีความยินดีนักหนา จะพูดจาถ้อยความจะ

ได้พบกับจ๋ม ไวยวรณารถ แต่อย่างธรรมเนียมอังกฤษ
กับไทยไม่เหมือนกัน อังกฤษนับถอยหลัง ไทยนับถอยหลัง
ถ้าเซอเซมดัมรุกจะไปมาหา ๆ พณ ๆ จะผิดอย่างธรรมเนียม
เหต้อเกินไปบ้างเล็กน้อยประการใด ขอให้อจ๋ม ไวยวรณารถ
กราบเรียน ๆ พณ ๆ อย่าให้ถ้อโทษเลย

ขอหนึ่งเซอเซมดัมรุกว่า เปนขุนนางเข้ามาครั้ง
ปรารถนาที่จะคิดการกับ ๆ พณ ๆ ทำนุบำรุงทางไมตรีกรุงเทพ
กับอังกฤษให้สนิทกันเข้า ถูกคำพานิชจะได้ มีความสุข
มิได้ คิดหาประโยชน์ได้ตัวเองเหมือนถูกคำทั้งปวง ใจถูกคำ
ทั้งปวงเข้ามา ปรารถนา จะหาผลประโยชน์ได้ตัวเขา อย่างเดียว
หาได้ คิดถึงผู้อื่น ๆ ไม่

จ๋ม ไวยวรณารถว่า เซอเซมดัมรุกคิดดังนี้ชอบ
สมควรเป็นผู้ใหญ่อยู่แล้ว การงานทั้งปวงจะสำเร็จได้ด้วย
ปัญญาตัวเอง หาสำเร็จด้วยถ้อยคำคนอื่นมาเป็นอารมณ์
ไม่ ถ้าเขาถ้อยคำผู้อื่นมาเป็นอารมณ์แล้ว การงาน
ทั้งปวงก็จะพินเพื่อนเสียไป

ขอหนึ่งเซอเซมดัมรุกว่าเข้ามาครั้ง ปรารถนาจะใคร่
ขึ้นไปเถิงกรุง ๆ จะได้อยู่เย้าเรือนให้สบาย

จ๋ม ไวยวรณารถถามว่า จะขึ้นไปอย่างไร

เซอเซมดัมรุกว่า จะใคร่เอากำปั่นไฟเถิงขึ้นไป

จ๋ม ไวยวรณารถว่า เขาขึ้นไปไม่ได้ กำปั่นไฟ

เปนเรือบบ ไฟว์บ้านพดเมืองที่ไม่เคยเห็นก็จะตั้งตั้งเตือน
ตกใจ แต่ขุนนางแตกคนที่มึ้นปัญญาว่าการงานนั้นหากตัวไม่คอก
เซอเซมดึบรุกเข้ามากครั้ง^{๒๕} คงใจอยู่ว่าจะมาให้คนทั้งปวงมี
ความเย็นใจ จะมาทำให้คนที่ไม่มีปัญญาได้ความร้อนใจนั้น
หากควรที่จะเอากำปั่นไฟขึ้นไปไม่

เซอเซมดึบรุกว่า ไม่ให้เอากำปั่นขึ้นไปที่ไม่เอาไปคอก
จะขอเรือตัก ๒ ลำบรรทุกหีบผ้าเครื่องใช้สัรรอย กับคนใช้
ขึ้นไปก่อน เพตาพรง^{๒๖}จะขอให้มิดับรุกที่ ๒ มิดีเซนยอน
ที่ ๓ ขึ้นไปจุดจุดเจงเข้าเรือนเดี่ยวให้เสร็จก่อน มิดับรุก
มิดีเซนยอนกลับตงมาแล้ว เซอเซมดึบรุกจึงจะขึ้นไปที่คอก
ภายหลัง

ข้อหนึ่งว่า เซอเซมดึบรุกขึ้นมา ๑ พณ ๑ ว่าจะให้
จมนัไวยวรนารถลงไปช่วยดูแต่ที่กำปั่นนั้น ขอบใจ ๑ พณ ๑
นักหนา แต่คนที่กำปั่นเป็นคนมาแต่เมืองวิดาดีใหม่ จะ
ไม่มีอชณาไศรย จึงขอไว้ว่าอย่าให้ลงไปเลย วันขึ้น ๑๑ ค่ำ
เพตาเข้าเซอเซมดึบรุกจะออกไปที่กำปั่น ให้จมนัไวย
วรนารถออกไปเที่ยวเดินด้วยเถิด กับคนที่กำปั่นเถิงเป็น
นายกำปั่นก็จริง แต่เป็นตูกขุนนางผู้ใหญ่

จมนัไวยวรนารถก็รับว่าจะออกไป

ข้อหนึ่งเซอเซมดึบรุกถามว่ากรุงเทพ ฯ เมื่อคักราช

ด่วงมาแล้วได้ ๑๘๐ ปีเศษ ที่กรุงเทพฯ แดงทูตไปเมือง
ฝรั่ง ๒ ครั้ง จมื่นไวยวรนาถรับสั่งถาม

จมื่นไวยวรนาถว่า รืออยู่

แล้วเซอเซมด้มรุกเด้าว่า เมื่อปักตายเจ้าเมืองนิพอน
อยู่ปลายน้าเมืองมังกด้าคอกับแดนจีน แดงทูตขุนนาง ๔ คน
เซอเจ้าคน ๓ เขากัน ๕ คน ไปเปนไมตรีกับเจ้าวิดาศ
เมืองนิพอนถือสาส์นาเหมือนไทย แต่พูดภาษาดังตักฤด

กับขอหนึ่งเด้าว่า เมื่อปักตายเจ้าเมืองญวนให้
ไปขอคราคังมาแต่เจ้าปักกิ่ง เจ้าปักกิ่งแต่งให้ขุนนางคนหนึ่ง
ตงมาตงเจ้าเมืองญวน กับเด้าว่าที่เมืองจันเตียนกเปเตียน
เจ้าเมืองใหม่ บุตรเจ้าปักกิ่งที่ ๔ ได้เปนเจ้า แต่ขุนนาง
เด้าบดด้ผู้ใหญ่เปนคนเก่าหาได้เปเตียนไม่ ฉบับธรรมเนียม
บ้านเมืองกยงย่น้อยเหมือนดังเก่า แดงว่ามดไม้ ที่กรุงเทพฯ
เขาเด้ากว่าวับริบรรณัก มีสัตว์พัดทุกอย่างรศต่าง ๆ กัน
ที่เมืองสรวะตูกไม่ม่น้อย มีชุมชนอยู่แต่ทุเรียนอย่างเดียว จะใคร่
หาพรรณออกไปปลูกสร้างไว้ม่าง เมื่อจะไปจึงจะเอาไป

จมื่นไวยวรนาถจึงว่า เซอเซมด้มรุกกินมดไม้ ดังไร
ชอบใจ เมื่อไปจะหาคนออกไปให้

พูดจากันแล้วจมื่นไวยวรนาถ พญาอุไทยธรรมราช
จมื่นราชามาตย์ กักตบมา พญาราชวงศ์รวะตูก ไคจตุกร
เบ็ด ไก่ ไปส่งให้ กับได้ให้มดไม้ ไปแจกกันกินที่กำปัน

ทั้ง ๒ ตำบล ทุกวัน กำปั่นดำเล็กขึ้นมาจอดอยู่ที่หน้าเมือง
 สมุทรปราการ ยุ่งกั๊ตไม่มีมุ้งจะนอน เจ้าพญาพระคลัง
 ได้จัดมุ้งไปให้ นาย ๖ หลัง ไฟร์ ๑๒๐ หลัง รวม ๑๒๖
 หลัง เชอเขมลับรุกขอเรือดำเตี๋ยออกไปถ่ายของในตำ
 กำปั่นที่คิด พญาราชวงศ์สรรค์ได้จัดเรือดำเตี๋ยอาดำจาม
 ออกไปถ่ายของที่กำปั่น ๗ ตำบล รับถ่ายสายไซร์ ถ่าน ปืน
 ชนจนกำปั่นเบาชน กำปั่นคิดอยู่แต่ณวันเดือน ๘ ชน ๓ คำ
 จนวันเดือน ๘ แรม ๓ ค่ำน้ำเกิดมาก กำปั่นจึงออกจาก
 ที่คิดได้กั๊ตออกไปทอดอยู่น้ำฤก ๗ วา

รายงานหน้า

* * *

วันเดือน ๘ ชน ๑๑ คำเพดา ๒ ทุ่มเศษ จมื่นมหา
 ประดิษฐานมาแจ้งว่า จมื่นไวยวรนาถให้ผู้ดาษนิม ออก
 ไปยังหน้าทักำปั่นคิด ที่ร้องฤก ๘ | ที่กำปั่นคิดฤก ๖ |
 ๓๐ | ๓๐ |

วันเดือน ๘ ชน ๑๒ คำเพดาเข้า ๔ โมงเศษ ชน
 ประดิษฐานมาแจ้งว่า ที่กำปั่นคิดนาชน ๖ นว หน้า
 ที่ร้องฤก ๘ | ที่กำปั่นคิดฤก ๖ |
 ๔ | ๔ |

ครั้นวันเดือน ๘ ชน ๑๒ คำเพดา ๒ ทุ่มเศษ จมื่นศักดิ์
 บริบาทชนมา ได้ความหน้าเหมือนเพดาเข้า

วันเดือน ๘ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เพลาเช้า & โมงเศษ จมื่น
 ราชบาตขึ้นมาแจ้งว่า หน้าวันเดือน ๘ ขึ้น ๑๒ ค่ำ นาท

กำปั่นติดรก ๘ | ที่หังกำปั่นออกมา & ภา ๗ | ตม

เปนตำเภาพดักตักตื้นใหญ่ เอากำปั่นเล็กเข้าซุกกำปั่นใหญ่
 กำปั่นใหญ่ก็ติดไฟขึ้นด้วย แล้วขวานตายล้มอกระแต่นาชน
 จนนาซุด จะให้นาเรือตงร่อง ก็ไม่ออกจากที่

วันเดือน ๘ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เพลาเช้า & โมงเศษ จมื่น
 มณฑัยรพิทกษมาแจ้งว่า หน้าวันเดือน ๘ ขึ้น ๑๓ ค่ำ

ขึ้น ๑๒ นว นาทร่องรก ๘ | ที่กำปั่นติดรก ๗ |

วันเดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เพลาเช้า & โมงเศษ จมื่น
 ดิทธิแด่นยารักษ ขึ้นมาแจ้งว่า หน้าวันเดือน ๘ ขึ้น ๑๔ ค่ำ

ขึ้น ๑ นว นาทร่องรก ๑๐ | ที่กำปั่นติดรก ๘ |

วันเดือน ๘ แรม ๑ ค่ำ เพลาเช้า & โมงเศษ จมื่น
 อินทรเด้นาขึ้นมาแจ้งว่า หน้าวันเดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ขึ้น ๕ นว

นัทร่องรก ๑๐ | ที่กำปั่นติดรก ๘ |

วันเดือน ๘ แรม ๒ ค่ำ เพลาเช้า & โมงเศษ ขุน
 ประดิทธิราชขึ้นมาแจ้งว่า หน้าวันเดือน ๘ แรม ๑ ค่ำ ขึ้น ๑๗ นว

นำที่ร้องฎก $\begin{smallmatrix} ๐ \\ ๑ \\ ๐ \end{smallmatrix}$ | ที่กำปั่นคิตฎก $\begin{smallmatrix} ๐ \\ ๑ \\ ๐ \end{smallmatrix}$ | เรือออกจากที่ ๓ เต็ม

วันเดือน ๙ แรม ๓ ค่ำ เพลาเช้า ๕ โมงเศษ จมื่น
ราชาบาดชนมาแจ้งว่า นำวันเดือน ๙ แรม ๒ ค่ำ ชุต ๒๒ นว

นำที่ร้องฎก $\begin{smallmatrix} ๐ \\ ๑ \\ ๐ \end{smallmatrix}$ | ที่กำปั่นคิตฎก $\begin{smallmatrix} ๐ \\ ๑ \\ ๐ \end{smallmatrix}$ | เรือไม่ออกจากที่

วันเดือน ๙ แรม ๔ ค่ำ เพลาเช้า ๔ โมงเศษ จมื่น
มณฑิยรพิทักษ์มาแจ้งว่า นำวันเดือน ๙ แรม ๓ ค่ำ ชน ๑ คอก

นำที่ร้องฎก $\begin{smallmatrix} ๐ \\ ๑ \\ ๐ \end{smallmatrix}$ | ที่กำปั่นคิตฎก $\begin{smallmatrix} ๐ \\ ๑ \\ ๐ \end{smallmatrix}$ | เรือออกได้ ๖

กระแด้พระราชดำริห์

* * *

วัน ๓ เดือน ๙ ชน ๑๒ ค่ำ จอโทศก เพลาบ่าย ๓
โมง โปรดพระราชทานกระแด้พระราชดำริห์ ให้พญาพิพัฒน์
โกษา พญาจุฬาราชมนตรี จดข้อรับสั่งออกมา

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ความฝรั่ง
ครั้งนั้นควรเสนาบดีจะได้ไปฤษาหาฤกัณ ได้ทั้งทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ ดำรัสไว้แล้วแต่ข้อค่าธรรมเนียมข้อเดียว ว่า
จะเข้ามาขอให้ลด จะชอน้อยที่ไหน จะชอกก็จะชอมาก ๆ
เราจะยอมลดให้ตามใจแต่ฤจะไมยอมลดให้ดี เจ้าพญาพระ

คงเป็นเสนาบดีผู้ใหญ่มากกว่าเสนาบดีทั้งปวง แต่ว่าก็เป็นเจ้า
 พนักงานด้วย เจ้าพญาพระคัมภีรกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า
 เขาเข้ามาโดยทางไมตรีจะขอตกค่าธรรมเนียม จะขอตัว
 เห็นจะขอมากสักหน่อย เหมือนอย่างทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้า ฯ ครั้นจะไม่ตกให้ก็จะเสียทางไมตรีไป ถัดคง
 ให้แล้ว ค่อยไปข้างหน้าเถิงมาทว่าจะมีกำปั่นเข้ามาค้าขาย
 ก็เห็นจะไม่มากจนสักชีดำนึกหนา คงจะมีเข้ามาค้าขาย
 แต่กำปั่นสุรตมไป กับกำปั่นเมืองใหม่เข้ามาบรรทุกของ
 คนอยู่ทีหนึ่งสักห้าหนึ่ง ๒ ลำ ความข้างฝ่ายกรุงเทพ ฯ
 ก็ยังเกี่ยวข้องอยู่ด้วยเขตรแดนเมืองกระ เราจะได้ยกขึ้น
 ว่ากับเขาบ้าง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ดำรัสว่า
 ยังไม่ทรงเห็นด้วย จะทรงพระราชดำริห์ดูก่อน ถัดคงให้
 จะมีคุณอย่างไร จะมีโทษอย่างไร ถ้าไม่ตกให้จะมีคุณ
 อย่างไร จะมีโทษอย่างไร จึงโปรดเกล้า ฯ ทรงปรึกษา
 พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนเพชรดิศร์ แดพญาศรีพิพัฒน์
 พญาพิพัฒน์ โภษา พญาจุฬาราชมนตรี จะเห็นอย่างไร
 บ้าง พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนเพชรดิศร์ พญาศรีพิพัฒน์
 พญาพิพัฒน์ โภษา พญาจุฬาราชมนตรี กราบบังคมทูล
 พระกรุณาต้องคำกันว่า ไม่ชอบใจที่จะตกให้ ความจึง
 ยังเป็นแก่งแย่งกันอยู่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ว่า
 ราชการเปนการแผ่นดิน ต้องที่จะปรึกษาหาฤกษ์ พญา

ราชสุภาวดี พญาสุรเสนา พญาเพชรพิไชย แด
 ข้าราชการผู้น้อยนอกกว่านั้นที่เสนาบดีเคยใช้ด้วย เห็นว่า
 ผู้ใดมีสติปัญญาที่ควรจะให้เขาเข้ามาเป็นที่ปรึกษาด้วย การ
 ครองนิกเป็นการฝรั่ง ต้มเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า
 กรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ทราบอย่างธรรมเนียมฝรั่งมาก
 ควรจะให้เขาเป็นที่ปรึกษาใหญ่ได้ ก็แต่ว่าคิดประจำน้อยอยู่
 ที่เมืองสมุทรปราการ จมื่นไวยวรนาถเดำก็เป็นคนสันตติ
 หนักในอย่างธรรมเนียมฝรั่ง ก็คงไปรักษาเมืองสมุทร
 ปรการอยู่ แต่ทว่าเห็นจะได้พูดจาปรึกษาหาฤกกับเจ้าพญา
 พระคตังแล้ว ก็จะได้เห็นถูกต้องกันกับเจ้าพญาพระคตัง ยิ่งแต่
 พญาอุไทยธรรมราช ก็เป็นบุตรเจ้าพญานครศรีธรรมราช
 อายุก็เป็นผู้ใหญ่อยู่บ้างแล้ว ตำรวจจระฎการครั่งเจ้าพญา
 นครศรีธรรมราชเจรจากับฝรั่งทุกสิ่งทุกประการ ก็ต้อง
 คงไปอยู่เมืองสมุทรปราการ ให้พญาศรีพิพัฒน์แต่งคนดี
 มีสติปัญญาเข้าใจความ เจริญกระแด่พระราชดำริห์ลงไป
 ปรึกษา เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ พญาอุไทยธรรมราช
 ที่เมืองสมุทรปราการ พญาสุรเสนาที่เมืองนครเขื่อนขันธ์ด้วย
 แดกระแด่พระราชดำริห์โปรดเกล้า ฯ ให้เสนาบดีข้าราชการ
 ผู้ใหญ่ผู้น้อยที่อยู่กรุงเทพ ฯ แดที่คงไปรักษาราชการ
 อยู่ณเมืองสมุทรปราการ เมืองนครเขื่อนขันธ์ก็ดี ให้
 ประชุมกันปรึกษาหาฤกจงพร้อมมุตปรองดองกัน อย่าได้

ถือปฏิธานะแก่งแย่งให้เสียราชการไป ถ้าผู้ใดจะเห็นว่า
ให้ลดค่าธรรมเนียมได้ ถ้าไม่ลดให้จะดี พวกที่เห็นว่าจะลด
ให้มันแต่จะมีสักคน ที่เห็นว่าไม่ลดให้มันแต่จะมีสัก
คน พวกที่เห็นว่าลดให้มัน ให้ตรึงตรองการนำ
การหลังจากรอบคอบ จะมีคุณอย่างไรบ้าง จะมีโทษ
อย่างไรบ้าง ที่พวกเห็นว่าไม่ลดให้มัน ก็ให้ตรึงตรอง
การนำการหลังจากรอบคอบ จะมีคุณอย่างไรบ้าง จะมี
โทษอย่างไรบ้าง ฉะนั้นได้สมมติพิจารณาหาหนทางที่จะ
จะได้อยู่เย็นเป็นสุขนั้นและเป็นอย่างดี ถ้าผู้ใดจะว่าเข้ามา
ว่าการอันนี้ใหญ่โตนักเหลือสติปัญญา สมควรแต่พระบาท
สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวจะทรงพระราชดำริห์ ก็ให้ตรึงตรอง
ดูเสียก่อนว่า ซึ่งเขมดัมบุกรเข้ามาพุดจาครั้งนี้ เจ้าวิธาค
ก็ไปเฝ้าผู้หญิง จะคิดราชการให้เข้ามาพุดจาหาเหตุพาด
วิวาทเถียงกันได้เจียวๆ จะเป็นแต่ขุนนางเขาไปถูกษา
หาญพร้อมกันให้เข้ามา ถ้าจะเป็นการของเขมดัมบุกรรับ
ตุกกเข้าพุดจาขึ้นตามสบายใจออกกระมัง ถ้าเห็นว่า
เป็นการของขุนนางเขาให้เข้ามา ก็จะต้องเป็นการของ
ขุนนางฝ่ายเราบ้าง ถ้าผู้ใดคิดเห็นการแต่ก็อย่าให้ทำคม
ในปากไว้ ประหนึ่งว่าเกรงใจเจ้าเกรงใจนาย จึงไม่พุด
ให้แจ่มแจ้งความใจของตัวเห็นของตัวรัก ถ้าคิดดังนี้ คน

ผู้หนึ่งนำพระพิพัฒน์ธิดา ๔ คนมาเหมือนหนึ่งนาทศกไว
กินเหมือนกันเกิด

วัน ๔ เดือน ๘ ขึ้น ๑๓ ค่ำปีจอโทศก เพลาบ่าย ๓

โมงเศษ โปรดพระราชทานกระแด้พระราชมารห์ให้พญา
พิพัฒน์ โภษา พญาจุฬาราชมนตรี จดข้อรับสั่งออกมา

เมื่อเสม็ดบุรุษจะมาพูดจา จะถามว่าเสม็ดบุรุษเข้ามา
ครั้งนี้จะทำทางไมตรีฤๅ เสม็ดบุรุษจะพูดจาประการใด
ก็ตามใจเขาจะว่าไป ชอบเราจะว่าเมื่อศักราชฝรั่ง ๑๘๒๖
ปีจออยู่ศก กับต้นบารมีเข้ามาขอทำหนังสือสัญญา

ไทยก็ยอมให้ทำหนังสือสัญญา ด้วยเข้าใจว่าทำไมตรี
กับชาติอังกฤษ ความข้อนี้เสม็ดบุรุษว่ากับเราที่เมือง

สมุทรปราการว่า ไมตรีที่ทำไว้ครั้งกับต้นบารมีเป็นการของ
เจ้าเมืองมังกดากับกับแผ่นดินอก เมืองมังกด่าเป็นเมืองน้อย
อุปมาเหมือนหนึ่งเมืองนคร กรุงเทพฯ ๑ กับเมืองวิเศษ
เป็นเมืองใหญ่ ชอบจะทำไมตรีกันตามเมืองใหญ่จึงจะดี

เราคิดว่าเสม็ดบุรุษว่าดังนี้ สัมควรที่มีสติปัญญาเข้ามา
พูดจาทางไมตรี เราจะเดาให้ฟัง เมื่อครั้งกับต้นบารมี
เข้ามาพูดจาทางไมตรีครั้งนั้น ก็ว่าตัวเป็นขุนนางผู้ใหญ่

สารพัดจะอดดั่งไปต่าง ๆ ว่าเข้ามาแทนตัวเจ้าเมืองมังกด่า
เราคิดว่าเมืองมังกด่าเป็นเมืองน้อย จะทำหนังสือสัญญา
การบ้านการเมืองจะดีที่ขาดได้แลวฤๅ กับต้นบารมีจึงว่า

เมืองวิลาศอยู่ไกล ฝ่ายข้างอินเต้เจ้าวิลาศได้มอบกับ
 เจ้าเมืองมังก่าเป็นดีทักซาด เจ้าเมืองมังก่าจะต้องการ
 สิ่งไรก็เหมือนกับเจ้าวิลาศเหมือนกัน เราจึงได้ยอมทำ
 หนังสือสัญญากับชาติอังกฤษ เชมด้บรุกเข้ามาว่าดังนี้
 คุประหนึ่งว่ากับคันทาร์นี้ เข้ามาพบจาไว้แต่ก่อนนั้นฟังเขาไม่ได้
 ให้ถามว่าเคยวนกับคันทาร์นี้อยู่ที่ไหน ถ้าบอกว่ากับคันทาร์
 นี้อยู่ที่เมืองนั้น ก็ให้ว่าเชมด้บรุกเข้ามาจะทำ
 หนังสือสัญญาครั้น กรุงเทพฯ ฯ เมืองเดียว แต่มี
 เมืองชนเมืองออกมา จะรับทำหนังสือสัญญาทั้ง ๒ แยก
 ๓ แยกดังนี้ ยากที่จะรักษาความสัญญาทางไมตรี ให้
 เชมด้บรุกกลับออกไป พาคับคันทาร์นี้เข้ามาถอน
 หนังสือสัญญาเดิมเสียก่อน เราจึงจะยอมทำหนังสือสัญญา
 ตามคำเชมด้บรุกซึ่งว่าจะให้ติดด้วยกันนั้นได้ ถ้าบอกว่า
 กับคันทาร์นี้ตายเสียแล้ว ก็ให้ว่าเชมด้บรุกเข้ามาจะทำ
 หนังสือสัญญาครั้น กรุงเทพฯ ฯ เมืองเดียว แต่มี
 เมืองชนเมืองออกมา จะรับทำหนังสือสัญญา ๒ แยก
 ๓ แยกดังนี้ ยากที่จะรักษาสัญญาทางไมตรี ให้
 เชมด้บรุกกลับออกไปหาเจ้าเมืองมังก่า ฯ ก็อยู่ในบังคับ
 เมืองวิลาศ ให้เจ้าเมืองมังก่าตามหนังสือแต่งคนเข้ามาถอน
 หนังสือสัญญาเดิมเสียก่อน เราจึงจะยอมทำหนังสือสัญญา
 ตามคำเชมด้บรุกซึ่งว่าจะให้ติดด้วยกันนั้นได้ ถ้าเชมด้บรุก

จะว่าไม่ถอนหนึ่งร้อยสัญญาเดิม จะขอสัญญาเดิมนั้นอีก
ก็ให้ว่าหนึ่งร้อยสัญญาเดิมก็มากหลายข้ออยู่แล้ว จะมา
เดิมสัญญาใหม่อีกยากที่จะรักษาสัญญาได้ ถ้าจะว่าจะขอ
ถอนร้อยสัญญาเดิมลง ก็ให้ว่าหนึ่งร้อยสัญญาเดิมหลายข้อ
เป็นความบ้านความเมืองแต่การค้าขายติดต่อกัน จะถอน
ข้อไหนเสียก็เห็นจะไม่ได้ จะมาทำหนึ่งร้อยสัญญาเป็นพูดจา
ไม่รู้ด้วยอย่างนี้ หาสมควรที่จะเป็นเมืองใหญ่ทั้ง ๒ ฝ่ายไม่
ถ้าจะว่าที่กรุงเทพ ฯ มีหนึ่งร้อยออกไปถึงเจ้าเมืองมณฑล ๒ ขอ
ถอนหนึ่งร้อยสัญญาข้อ ๑๓ เสียข้อหนึ่งนั้น เป็นไรจึงถอนได้
ก็ให้ตอบว่าซึ่งถอนหนึ่งร้อยสัญญาข้อ ๑๓ นั้น ด้วยพระบาท
สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ พระ
ราชทานเมืองคืนให้กับพญาไท หนึ่งร้อยสัญญาข้อนี้
จึงต้องถอนเสีย แล้วมิฉะนั้นได้มีหนึ่งร้อยเป็นพยานเข้ามา
ขอให้พญาไทได้มาอยู่บ้านเมืองตามเดิม

ณวันเดือน ๘ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เชอเชมดัมบุกรจะขึ้นมา
ณกรุง ฯ จิตเรือกที่เมืองสมุทรปราการตั้ง เรือเชอเชมดัมบุกร
นายคิดตาม ชีดำปั่นเก้งกังมิดทองยาว ๑๑ วา หดวงจง
พยุห์ปลัดจางวางทหารปืนซ้ายเป็นนายดำ
เรือกบปั่นบุกร มิค์เซนยอน ชีดำปั่นเก้งกังมิดทอง
ยาว ๑๐ วา หดวงยกกระบี่ปลัดทหารปืนขวา เป็นนายดำ

เรือมึศบราน นายทหาร ขี่ดำปั่นแก่งยางยาว ๘ วา
 หดวงไกรธามาตย์ปลัดกรมทหารปืนยาว เป็นนายดำ

เรือพวกทหารตีพาย คนใช้ ขี่เรือแ่งทราย ๒ ลำ มีธง
 ปักท้ายเรือธง ๒ ลำ ปลัดกรมทหารปืนซ้าย เป็นนายดำ

เรือพระอภัยพลรบ หดวงราชมานุ ขี่เรือดำปั่น
 เป็นเรือป้องกันคนตะดำ

เรือแซ่เมืองนครเขื่อนขันธ์ กรมการเป็นนายดำ ป้อง
 กันขันทาตั้งด้วย ๔ ลำ เข่ากันเป็นฝรั่งตัวนาย ๔ ฝรั่งทหาร
 ตีพาย คนใช้ ๓๒ รวม ๓๖ คน ขันมาทางคลองซุดใหม่ปาก
 ควันออก เล็งปากคลองออกแม่น้ำ เจ้าเมืองกรมการ เมือง
 นครเขื่อนขันธ์ ได้จัดกับเจ้าของกินผลไม้ต่าง ๆ มาทักให้กิน
 ขันมาตามทาง ครั้นมาถึงกรุง ฯ เชอเหมดัมบุรุกขันมาอยู่บน
 คึก ขุนนางที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ กับนายทหารตีพายอยู่ที่เรือนเครื่อง
 ไม้จากปลูกไว้รับ เชอเหมดัมบุรุกอยู่ที่กรุง ฯ ได้มาคำนับ
 ท่านเสนาบดีพร้อมกันที่จวนเจ้าพญาพระคังครั้ง ๑ ปราไธย
 กันโดยทางไมตรี ไม่ได้ว่าถ้อยความอันใด

จดหมายคำต้นหนาในระหว่างเสนาบดีกับเชอเหมดัมบุรุก

* * *

วันเดือน ๘ แรม ๓ ค่ำมีจอโทศก เพดาบ้าย ๔ โมง
 เศษ พร้อมกันณจวน ฯ พณ ฯ เชอเหมดัมบุรุก กับที่ ๒

ที่ ๓ ที่ ๔ นายทหารชั้นมาหา ฯพณฯ

ฯพณฯ ถามว่า เชอเขมดัมบุรูกมาอยู่ที่กรุง ฯ ๓ ค่ะ
แล้ว อยู่ที่นั่นกับอยู่ที่เมืองสมุทรปราการใครจะสบายกว่ากัน
เชอเขมดัมบุรูกว่า อยู่ที่นั่นสบายกว่าอยู่ที่เมืองสมุทร
ปราการ

ฯพณฯ ว่า ท่านเด่ نابดีทั้งปวงรู้ว่า เชอเขมดัมบุรูก
มาทางไกล ก็พร้อมกันมาต้อนรับด้วยความยินดี

เชอเขมดัมบุรูกว่า ท่านเด่ نابดีมีความยินดีกับ
เชอเขมดัมบุรูก ๆ ดีใจนักหนา ขอให้ท่านเด่ نابดีเป็นมิตร
ไมตรีกันโดยแท้ โดยจริง

ท่านเด่ نابดีตอบว่า เชอเขมดัมบุรูกว่านดีแล้ว
เชอเขมดัมบุรูกให้เรียน ฯพณฯ ว่า ฯพณฯ ให้
ขนมจีบกับทุเรียนไปนั้นมีความยินดีนัก

ฯพณฯ ว่า เชอเขมดัมบุรูกเคยกินแล้ว แต่มีศบรูก
กับขุนนาง ๔ คนเป็นคนมาแต่เมืองวิเศษใหม่ไม่เคยกิน จึง
อุ้ด้าให้หาไปให้กิน จะได้รู้จักรสทุเรียน

เชอเขมดัมบุรูกกับขุนนางว่า ขนมจีบมีรสหนักร
ฯพณฯ ว่า มีของสิ่งไรก็จะเอาไปให้ อย่าถือว่ามี
มากกว่าน้อยเลย

เชอเขมดัมบุรูกก็ก้มตงคำนับ

ฯพณฯ จึงว่า มาพบกันวันนี้เป็นความชื่นชมยินดี

ด้วยกัน เมื่อมีความตั้งใจ ก็ให้ทำหนังสือให้กับปีคันบุรุษ
มายื่นกับจมนัวยวรนารถ ๆ จะได้เอาความมาเรียน ๆ พณฯ
แต่ว่าถ้าจะเขียนหนังสือมาให้ จะเขียนเป็นอักษรอังกฤษ
ไทยก็ไม่รู้ อักษรอังกฤษไม่มีใครจะเข้าใจ จะแปลไม่แจ้ง
ความ ถ้าจะเขียนมาให้เป็นอักษรไทยฉบับ ๑ อักษร
อังกฤษฉบับ ๑

เชอเซมด้บุรุษว่า จะเขียนมาเป็นอักษรไทยฉบับ ๑
อักษรอังกฤษฉบับ ๑ ถ้าย่อยคำผิดพึงประการใดบ้าง
ขอได้ โปรดอย่าถือเลย แล้วเชอเซมด้บุรุษว่า ซึ่ง
เชอเซมด้บุรุษป่วยหนักค่อยคลายขึ้นแล้ว แต่ยังหาสบายดีไม่
วันหนึ่งได้พบกับท่านเสนาบดีพร้อม มีความสบาย ความที่เจ็บ
ป่วยค่อยหายมากขึ้นกว่าเก่า แล้วเชอเซมด้บุรุษก็ตาไป

เชอเซมด้บุรุษก็ตาไปแล้ว ทำหนังสือมายื่นครั้งหนึ่ง
& ฉบับ ครึ่งหนึ่ง ๒ ฉบับ ว่าด้วยจะทำสัญญาความ
ขอ ท่านเสนาบดีปรึกษาพร้อมกัน ทำหนังสือตอบให้ ไป
& ฉบับ

ณวันเดือน ๘ แรม ๑๒ ค่ำปีจอโทศก ปีคันบุรุษ
มีศเสนยอน มีศบรอน เอาหนังสือมาส่งให้จมนัวยวรนารถ
ที่บ้าน & ฉบับ

หนังสือเชอเขมลับรุก ถึงเจ้าพระยาพระคลัง

ฉบับที่ ๑

* * *

หนังสือของเชอเขมลับรุก มาถึงเจ้าคุณเจ้าพญา
พระคลังว่าที่สมเด็จพระกตาโหม ด้วยเชอเขมลับรุกเห็นควร
จะเรียนเจ้าคุณให้ทราบ ด้วยความปรารถนาอันให้เป็นราชทูต
เข้ามาขึ้นเป็นเหตุประการใด หวังมิให้เป็นเหตุดังใดด้วยข้อ
ความอันจะใคร่ปรึกษากัน แดครับปรึกษากันแล้วจะได้
กราบทูลพระมหากษัตริย์ณกรุงเทพ ฯ ศรีอยุธยาให้ทรง
ทราบ เพื่อพระองค์จะได้เห็นชอบด้วย เมื่อพระมหากษัตริย์
เจ้าเมืองอังกฤษ คริตั้งให้เชอเขมลับรุกเป็นราชทูตมา
ในมหานครศรีอยุธยา ก็คริตั้งให้กราบทูลพระองค์
ผู้เป็นพระมหากษัตริย์ในกรุงพระมหานครศรีอยุธยาว่า ท่านเจ้า
เมืองอังกฤษมีจิตผูกพันมิตรไมตรีเป็นสนิท หวังจะให้
ความสุขแห่งเมืองทั้ง ๒ จำเริญขึ้นด้วยตั้งราชไมตรี แดจะ
ได้มีโอกาสไปมาหาสู่ค้าขายเป็นสะดวก ถ้าเป็นคุณเป็น
ประโยชน์พร้อมด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย พระราชไมตรีจึงจำเริญ
นานได้ ถ้าเป็นฝ่ายเดียวไม่น่าที่จะจำเริญได้ ถ้าแต่ง
หนังสือสัญญาเป็นไมตรี ตั้งเอาแต่ประโยชน์ฝ่ายเดียวก็หา
จำเริญไม่ ความชอบเจ้าคุณทราบอยู่แล้ว เหตุดังนี้
เชอเขมลับรุก ขอเจ้าคุณได้กราบทูลพระเจ้าอยู่หัวให้ทราบ

ใต้พระบาท ให้ทราบว่าเซอเยียมตบรุกเห็นแก่ราชการบ้าน
เมืองก็ดี เห็นชอบแก่นำใจตนก็ดี ก็ยังปรารถนาจะแสวง
หาประโยชน์แต่ความสุข ทั้งเมืองอังกฤษให้เลื่อมกัน เมื่อ
เซอเยียมตบรุกเข้ามาอาไศรยในกรุงเทพ ฯ ดังนี้แล้ว ปดง
ใจจงจะใครให้เห็นจริงว่า เซอเยียมตบรุกได้ค่านับนับถือ
ในท่านผู้เปนเจ้าเมืองอังกฤษตามควรฉนใด จะใครนับถือ
ในท่านผู้ เปนกระษัตริย์ ในกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา ดุจ
เดียวกัน แต่ในการงานแต่กิริยาทั้งปวงที่จะทำนั้น จะ
ใครดำแดงให้ประจักษ์ว่า เมืองอังกฤษตมพันธมิตร์ไมตรี
ต่อเจ้ากรุงเทพ ฯ ศรีอยุธยาอันนี้ หวังจะให้ปรากฏด้วย
กิริยาแต่การทำ ดีกว่าดำแดงแต่ด้วยถ้อยคำเท่านั้น เซอ
เยียมตบรุก มิได้ คิดเห็น ว่าจะ มีเกิด มีเหตุ ความ ประการใดที่
จะขัดขวางห้ามไว้ เพื่อจะมีได้ทำหนึ่งคือเปนพระราชไมตรี
แต่เปิดทางซื้อขายแก่กันให้ดำเร่ฉนด้วยดี แต่ทว่าถ้ามี
ข้อใดที่มีได้เห็นพร้อมใจกัน เซอเยียมตบรุกก็เชื่อใจว่า
เจ้าคุณจะพิจารณาหาฤกษ์กันด้วยดี ปราศจากเหตุ อย่าให้
เคืองใจได้ แต่ฝ่ายเซอเยียมตบรุกก็จะอดำหกระทำ
เหมือนกัน ในการไมตรีแต่การซื้อขายแก่กัน ดังใด ๆ
ที่เปนคุณเปนประโยชน์ฝ่ายเมืองอังกฤษ ก็เปนคุณ
แต่ประโยชน์ฝ่ายเมืองไทย เปนอันหนึ่งอันเดียวกัน
จะแปลกกันก็หาไม่ได้ บัดนี้เปน ๒๔ บัมาแล้ว นับแต่

เมฆะเบอนี่ รัชชั้แต่กัมปนีอันครองเมืองอินเดย์เข้ามา
 แดได้แต่งหนังสือสัญญาเปนราชไมตรีกัน คุณแต่ประโยชน์
 อันเกิดแต่ก่อนนั้น เปนปรากฏอยู่แต่ทั้ง ๒ ฝ่าย ถ้า
 หนังสืออันนั้นไม่มั่วแล้ว ก็ขาดจากประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่ายเหมือนกัน
 ครั้นการปรากฏอยู่ดังนี้ ก็เปนเหตุที่จะให้มโหฬารภราณา
 ทั้ง ๒ ฝ่าย หวังจะคิดอ่านคงพระราชไมตรีให้ยิ่งมั่น
 มั่นคงจำเริญไฉนเป็นอันมาก จะได้ถอยน้อยลงขาดไปนั้น
 หามิได้ เมื่อการเปนดังนี้เชอเยียมด้บรูกยังเข้ามาว่า
 ในการที่จะปลูกหาหาฤกกันครั้งนี้ ต้องเห็นแต่ความที่จะ
 เปนคุณแต่ประโยชน์แก่เมืองทั้ง ๒ ฝ่าย เชอเยียมด้บรูก
 ได้ว่าในข้อนี้ เจ้าคุณจะเห็นพร้อมด้วย อนึ่งเชอเยียมด้บรูก
 เห็นว่าเรื่องความเป็นข้อ ๆ ลำดับที่จะใคร่ถ่วงนั้น ครั้น
 เข้าใจแล้วจะเป็นที่ชอบ จะได้เห็นว่าน่าที่จะให้ราชไมตรี
 อันตั้งอยู่กับกัมปนีอันครองเมืองอินเดย์ให้ยั่งยืนดี เปนเหตุ
 ที่จะป้องกันกรุงเทพ ฯ ศรีอยุธยาให้ปราศจากไทย แดให้
 บ้านเมืองจำเริญความสุขเป็นอันมากแล้ว การซื้อขาย
 กับพวกอังกฤษ จะเป็นประโยชน์แก่เมืองไทยยิ่งมากกว่า
 ทุกวันหนึ่ง อนึ่งซึ่งจะทั้งทำลายหนังสือสัญญาอันแต่งไว้
 ในจุลศักราช ๑๓๘๘ ปี ศฤศศักราช ๑๘๒๗ นั้นก็หามิได้
 แต่ว่าจะใครให้สัญญาหนึ่งยิ่งมั่นมั่นคงไป อันจะคิดแปลง
 เปดี่ยนนั้นเป็นแต่คำกล่าวด้วยการซื้อขาย อันมีอยู่ที่ปลาย

หนังสือสัญญา^๕นั้น แต่เซอเยียมส์บรูก^๕นึกเห็นว่าคำ^๕นั้นจะ
 เปลี่ยนแปลงได้บ้าง แต่ว่ายัง^๕ไว้ใจว่าเมื่อเจ้าคุณพิจารณา
 ดูแล้ว เจ้าคุณยังจะเห็นว่าที่^๕จะเปลี่ยนนั้น ก็จะเป็น
 อาณาประโยชน์แก่ราชสมบัติ แห่งพระมหากษัตริย์ใน
 กรุงพระมหานครศรีอยุธยา และจะเป็นที่^๕ชอบพระไทย
 แก่พระองค์ เพราะว่าซึ่งพระองค์ปดงพระไทยแล้วหาคุณ
 แต่ประโยชน์ของคนทั้งปวงจะได้บำรุงความสุขให้ทั่ว ความ
 นิญา^๕ต้องไปรู้แจ้งประเทศไกลแต่ไกล เถิงกระนั้นถ้ากระษัตริย์
 ทั้ง ๒ ฝ่าย จะตั้งแต่งหนังสือสัญญาเป็นฉบับ^๕ดำแดงราชไมตรี
 ค่อกัน ว่าด้วยความอันสมควรแก่กระษัตริย์ผู้^๕เป็นใหญ่ ถ้า
 กระทำ^๕ได้ดังนี้ควร เมื่อยังมี^๕ใต้วาการ^๕ชอการ^๕ขาย เจ้าคุณ
 มีเห็นควรด้วยฤ หนังสือสัญญา^๕อย่างว่ามานั้นดูเป็นลักษณะ
 สำคัญต้องด้วยพระเกียรติยศแห่งกระษัตริย์ทั้ง ๒ ฝ่าย เห็นว่า
 จะเป็น^๕ที่^๕ชอบแก่ท่านผู้ครองเมืองไทย ทั้งผู้ครองในเมืองอังกฤษ
 ใน^๕ขอ^๕นเซอเยียมส์บรูกจะส่ง^๕ได้^๕ย^๕ก็^๕หา^๕มิ^๕ได้ แต่ว่าด้วย
 การ^๕ชอการ^๕ขาย^๕ขอ^๕นนั้น จึงจะคอยคิดคอยว่าต่อภายหลัง อัน
 จะตกลงกันนั้นจะได้ถูกต้องกันตลอดไป ครั้นเซอเยียมส์บรูก
 ดำ^๕แดงความ^๕แก่เจ้าคุณดังนี้ ก็ยังคอยที่คอยทางจะได้^๕แก้^๕ไข
 ค่^๕ไป แต่จะแต่งร่างคำสัญญา^๕นั้น จะได้^๕สั่งให้เจ้าคุณ
 พิจารณาตฤกครองในที่ประชุมเสนาบดีผู้^๕ใหญ่ ในกรุงพระ
 มหานครศรีอยุธยาเป็น ๓ ประการ คือว่าหนังสือสัญญา

ปลุกตั้งพระราชไมตรีเป็นอันสนิทดีเลิศ ตามซึ่งชอบแก่ท่าน
 ผู้เป็นพระษัตริย์ครองเมืองอังกฤษฝ่ายข้างหนึ่ง แต่ซึ่งชอบแก่
 ท่านผู้เป็นพระษัตริย์ครองกรุงเทพ ฯ ฝ่ายข้างหนึ่งนั้นประการ
 หนึ่ง หนึ่งจะแปลกเปลี่ยนคำที่ว่าด้วยทางอันจะซ้อจะขาย
 อันเป็นคำเบ็ดเตล็ดเร่จืดตามหนังสือ ด้วยมหาพระษัตริย์
 ณกรุงเทพ ฯ ฝ่ายหนึ่ง แตกัมปนีที่ครองเมืองอินเดียฝ่ายหนึ่ง
 แต่งไว้ ในปี ๑๘๒๗ ตามคฤศตศักราช จุติศักราช ๑๓๘๙ ปี
 นั้นประการหนึ่ง แต่ว่าเธอเยียมฉบับรุกยังไว้ใจว่า การนี้
 จะได้ถึงที่ดำเร่จืดด้วยดี จะได้เป็นคุณแต่ประโยชน์แก่เมือง
 ทั้ง ๒ เมือง แต่จะได้เป็นเกียรติยศแก่พระษัตริย์ทั้ง ๒ เป็น
 อันมาก เธอเยียมฉบับรุกจึงขอเจ้าคุณดำรง ตรีตรองความ
 ตามสมควร แต่ขอค่านับเจ้าคุณตามศักดานุสสัย ในทาง
 ไมตรีเป็นอันดี หนังสือมาฉวัน ฯ

หนังสือขอเช่าฉบับรุก ถึงเจ้าพระยาพระคลัง

ฉบับที่ ๒

* * *

ในหนังสือ ฉบับก่อน ที่เธอเยียมฉบับรุก ส่งฝากแก่เจ้าคุณ
 เจ้าพระยาพระคลัง แต่เธอเยียมฉบับรุกได้กล่าวไว้แล้วว่า
 ถ้าเห็นแก่การรักษาเขตรแดนกันก็ดี แต่การซ้อการขายกัน

ก็ดี สิ่งใด ๆ ที่จะเป็นคุณแต่ประโยชน์ฝ่ายข้างหนึ่ง ดังนั้น
 คงเป็นคุณแต่ประโยชน์พร้อมกันทั้ง ๒ ฝ่าย จะแตกกัน
 แปรตักกันก็หาไม่ได้

บัดนี้ เชอเลียมส์บุรุษ จะ วิถาร ดำแดง ด้วยการอื่นหน้อย
 หนึ่งให้เจ้าคุณทราบ เมื่อการศึกพม่ากับอังกฤษสงบเสร็จ
 กันแล้ว เขตแดนอังกฤษแผ่มาคือเขตแดนนครกรุง ฯ เหตุ
 คึงนี้ต้องทำหนังสือสัญญากัน เพื่อมิให้เกิดเหตุวิวาทท่ม
 เลียงกันได้ เมะเบอนี้ จึงรับใช้แก่กับป็นที่ครองเมืองอินเดียน
 ฝ่ายข้างอังกฤษเข้ามาในกรุงเทพมหานครครืออยุธยา ช่วย
 แต่งหนังสือขึ้น ๆ ขอมรับว่า กรุงพระมหานครเป็นเมืองใหญ่
 มีได้ ขุนแก่ประเทศใด แต่ว่าให้ระมัดระวังความอันเป็นเหตุ
 เคืองกันกับพวกมลายู ข้างเมืองไทรเมืองตานเมืองกัตตัน
 เป็นต้น แล้วจำเดิมแต่่นั้นมา พวกไทยได้เห็นรู้ว่า พวก
 อังกฤษที่ต่อแดนกันประพฤดิ์เป็นอันสัมพันธ์ด้วยไมตรี มีได้ขุน
 วายปองรายเหมือนพม่าแต่ก่อน ครึ่งเป็น ๒๔ ปีมาแล้ว
 ทางไมตรีได้จำเริญมา มีได้เกิดเหตุวิวาทกันด้วยแดนต่อแดน
 เมื่อก่อนพวกพม่าเคยยกดั่งงเข้ามารบชิงไชยกัน คราวหลัง
 นี้สงบดี อันจะได้เป็นความกันกับขุนนางอังกฤษในเมือง
 ถึงหุบรู้นั้นหาไม่ได้ แล้วขาดจากไมตรีกันเพราะความนั้น
 แค้นคิดปองร้ายกันก็มีได้เป็น แต่พวกอังกฤษยังได้ช่วยให้
 อาณาจักรข้างกรุงพระมหานครยังมั่นอยู่ในเมืองไทร แล้ว

ครั้นเกิดการขบถโกตาหฺดในพวกมตายุแห่งใด ๆ อังกฤษก็ได้
 บังคับไว้ มิให้เกิดโทษต่อมหากษัตริย์กรุงเทพฯ นั้นได้ ตั้ง
 แต่ทำหนังสือสัญญาขอเปนทางพระราชไมตรีต่อกัน แล
 หนังสือว่าด้วยการซื้อขายกันในยุคศักราช ๑๘๒๗ ปี คดอด
 มาจนวนั้นเป็น ๒๔ ปี ถ้าบั้นณกรุงเทพพระมหานครจะออก
 ไปค้าขาย แลทอดอยู่ณเมืองสิงหบุรีนั้น แลเมืองใด ๆ
 แขวงใดตำบลใดก็ดี อันอยู่ในบังคับของเจ้าเมืองอังกฤษนั้น
 ไม่ขัดไม่ข้องสิ่งใด ๆ แลประโยชน์อันเกิดเพื่อหนังสือ
 สัญญาเป็นปรากฏอยู่แล้ว แลบัดนี้พวกอังกฤษจึงได้ถือไมตรี
 อันชื่อตั้ง จึงขออย่าให้การฝ่ายอังกฤษเสียประโยชน์ไป
 เพราะผู้ใดมิได้ถือคำสัญญาที่ทำไว้ ในปี ๑๘๒๗ หนังสือ
 สัญญานั้นได้เป็นคุณแลประโยชน์ ณกรุงเทพพระมหานคร
 เป็น ๓ ประการ คือ ให้ปราศจากการศึกสงคราม ๑ ให้
 ปราศจากข้าศึกแต่ประเทศเมืองอื่น ๑ แลการซื้อขายได้
 จำเวรขึ้นเป็นอันดี ๑ เป็น ๓ ประการด้วยกัน เมือง
 ทั้ง ๒ ฝ่ายเป็นสัมพันธมิตรไมตรี มิได้เคืองกันเป็นชานานมา
 แล้ว ถ้าจะขาดกันห่างกัน เดียวนี้เองจะมีเหตุที่น่ากลัว
 ก็ยังจะเป็นเหตุให้ตั้งใจน้อยใจแก่คนทั้งปวง แต่ทว่าถ้าได้
 เอาหนังสือสัญญามาตั้งขึ้นใหม่ ถ้าแดงว่าท่านผู้เป็นกษัตริย์
 ครองเมืองอังกฤษ แลท่านผู้เป็นกษัตริย์ครองซันทาลเดมา
 ณกรุงเทพพระมหานคร ยังทรงพระไทยถือพระราชไมตรี

สนิท คิดเห็นว่าอัน^{นี้}จะมีคุณแด่ประโยชน์แก่เมืองทั้ง ๒ เมือง
ยิ่งมาก แด่พระเกียรติยศแห่งกระษัตริย์^{นี้}ทั้ง ๒ ฝ่ายจะยืนมั่น
มั่นคงใหญ่ ครั้นพิจารณาเหตุการดัง^{นี้}แล้ว เชอเยียมส์บรูก
ก็เห็นเป็นแน่ว่า การอันจะเป็นประโยชน์แก่เมืองไทย ก็
เป็นประโยชน์แก่เมืองอังกฤษ แต่ซึ่งเป็นประโยชน์แก่
เมืองอังกฤษก็เป็นประโยชน์แก่เมืองไทย ด้วยเป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกัน ถ้าจะแยกกันให้แปลกกันเป็นไม้คูกัดเป็นร้ายไป

ฝ่ายท่านผู้เป็นเสนาบดี^{นี้}ทั้งหลายในกรุงเทพมหานคร
อัน^{นี้} ท่านจะได้^{นี้}มีน้ำใจปรารถนาจะทำลายทางสัมพันธมิตร
ไมตรีอันได้จำเริญเนินนานมาแต่^{นี้}ดัง^{นี้}ได้ฤฯ ฝ่ายเมืองอังกฤษ
ก็เป็นเมืองใหญ่แต่มีได้ปรารถนาถึงใด ๆ เว้นแต่ที่ควรแก่
ทางธรรม ทางอันให้เป็นประโยชน์ด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย
เสนาบดี^{นี้}ทั้งหลายณกรุง ฯ จะห้ามได้ฤฯ ฝ่ายท่านเจ้าคุณ
เจ้าพญาพระคลังท่านประกอบด้วยใจอารีรักที่ชอบธรรม จึง
มิได้กีดกันสิ่งใด อัน^{นี้}ก็ยอมแจ้งอยู่กับใจเชอเยียมส์บรูกแล้ว
แต่ท่านผู้เป็นมหากระษัตริย์^{นี้}ณกรุงเทพมหานคร ทรง
พระไทยทอดด้วยพระมหากรุณาอันมหาประเสริฐ ความ
อัน^{นี้}เดือดร้อนไปทั่ว^{นี้}ทั้งโลกแล้ว เชอเยียมส์บรูกเข้าใจว่า
ควรท่านผู้เป็นเสนาบดี^{นี้}ที่อยู่ใต้ฝ่าพระบาท^{นี้} จะได้^{นี้}มีน้ำใจ
เป็นเหมือนกัน ถ้าเกิดความเหวี่ยง ๆ ทุกปีด้วยการ^{นี้}ซื้อขาย
ก็ต้องเอาเป็นธุระปรึกษาหาฤฯกันเหวี่ยง ๆ เหมือนกัน เป็น

การดำเนิรแตกต่าง ๆ เปนอันมาก แต่เดี๋ยวนั้นจะจัดแจง
 หมดคราวเดียว ให้เสร็จกันด้วยดีได้จะให้ง่ายกว่าเมื่อ
 ทั้ง ๒ แล้ว จะเปนเหตุให้ราชไมตรีฝ่ายกระษัตริย์ทั้ง ๒ จำเริญ
 ยิ่งสนิทดี อันนี้คงประจักษ์แจ้งแก่เจ้าคุณ หนังสือสัญญา
 เปนพระราชไมตรี แต่คำสัญญาที่จะว่าด้วยการซื้อการขาย
 แก่กัน ที่เซอเยียมส์บรุคจะใคร่ตั้งฝากให้ท่านเสนาบดี
 ทั้งหลายพิจารณาตฤกครองดูนั้น จะทำให้กรุงเทพพระมหา
 นครศรีอยุธยาเปนไมตรีสนิทกับเจ้ากรุงอังกฤษ ด้วย
 มีพาหนะนั้นมาก อาไ้ขายแต่ที่ขอบรรณ จะได้จำเริญสุข
 สวัสดิ์ดีปราศจากไทยเปนเนื่องนิจ

หนังสือเซอเซมส์บรุค ถึงเจ้าพระยาพระคลัง
 ฉบับที่ ๓

* * *

ในหนังสือฉบับก่อน เซอเซมส์บรุคได้ ว่าด้วยข้อ
 ความ ๓ ประการ ประการหนึ่งแต่ที่ ๒ นั้นว่าด้วยหนังสือ
 สัญญาราชไมตรี แต่หนังสือสัญญาด้วยการซื้อการขาย
 เซอเยียมส์บรุคนี้เห็นว่า จะจัดแจงข้อความในหนังสือ
 ทั้ง ๒ ไปได้ ให้เป็นที่ชอบแก่เจ้าคุณเจ้าพระยาพระคลัง แต่
 ชอบแก่เสนาบดีทั้งหลาย ที่อยู่ใต้พระบาทพระพุทฺธิเจ้าอยู่หัว
 ณกรุงเทพพระมหานคร

ที่น^๕เชอเยียมด^๕บรูกจะไคว^๕ว่า ด้วยเหตุอันให้เข้า มา คิด
 ความกัน^๕ครน^๕น^๕หน้อย^๕หนิง^๕ หวังจะให้^๕ดำ^๕เร^๕จ^๕กัน^๕ด้วย^๕ดี^๕ ครน^๕
 แต่ง^๕หนังสือ^๕สัญญา^๕แล้ว^๕ใน^๕คฤศค^๕ค^๕กราช^๕ ๑๘๒๗ ปี^๕ ต่อ^๕ภาย
 หลัง^๕ ฝ่าย^๕ผู้^๕มหา^๕กระษัตริย์^๕ใน^๕เมือง^๕อง^๕ก^๕ฤษ^๕ก็^๕ต้อง^๕เสีย^๕แคว้น^๕
 ท่าน^๕พิจารณา^๕ดู^๕ซึ่ง^๕จะ^๕เป็น^๕ประโยชน์^๕แก่^๕บ้าน^๕เมือง^๕ แต่^๕เห็น^๕แก่^๕
 ก^๕า^๕ด^๕ง^๕ท^๕ให้^๕ก^๕ม^๕ป^๕น^๕ท^๕คร^๕อง^๕เมือง^๕อิน^๕เด^๕ย^๕ จึง^๕ประกาศ^๕อนุ^๕ญา^๕
 ให้^๕ใคร^๕ ๆ^๕ ผู้^๕ใด^๕ที่^๕อยู่^๕ใ^๕บ^๕ง^๕ค^๕บ^๕ ก็^๕เห็น^๕ประ^๕จ^๕ก^๕ษ^๕ว่า^๕คำ^๕สัญญา^๕นั้น^๕
 จะ^๕ได้^๕เป็น^๕ประโยชน์^๕แก่^๕เมือง^๕ไทย^๕ตาม^๕ที่^๕ควร^๕ก็^๕หา^๕มิ^๕ได้^๕ จะ^๕เป็น^๕
 ประ^๕โย^๕ชน^๕แก่^๕เมือง^๕อง^๕ก^๕ฤษ^๕ตาม^๕ที่^๕ควร^๕ก็^๕หา^๕ไม่^๕เหมือน^๕กัน^๕ แล้ว^๕
 ถ้า^๕ทำ^๕หนังสือ^๕สัญญา^๕ขึ้น^๕ใหม่^๕ ก็^๕จะ^๕ตั้ง^๕เอา^๕การ^๕ซึ่ง^๕จะ^๕เป็น^๕
 ประ^๕โย^๕ชน^๕ใหญ่^๕ใน^๕การ^๕ซื้อ^๕ขาย^๕กัน^๕เป็น^๕ค^๕ณ^๕ทั้ง^๕๒^๕ ฝ่าย^๕ แต่^๕จะ^๕เป็น^๕
 อัน^๕ด^๕ม^๕ด้วย^๕พระ^๕เกียร^๕ติ^๕ย^๕ศ^๕แห่ง^๕กระ^๕ษ^๕ต^๕ริ^๕ย^๕ทั้ง^๕๒^๕ พระ^๕องค์^๕ เชอ^๕เยียม
 ด^๕บ^๕รูก^๕เห็น^๕ว่า^๕ถ้า^๕ทำ^๕ได้^๕ดัง^๕นี้^๕จึง^๕จะ^๕เป็น^๕ที่^๕ชอบ^๕ เป็น^๕การ^๕ประ^๕ก^๕อบ
 ด้วย^๕คุณ^๕แต่^๕ประ^๕โย^๕ชน^๕แก่^๕กรุง^๕เท^๕พ^๕พระ^๕ม^๕หา^๕น^๕คร^๕ศรี^๕ร^๕อย^๕ุ^๕ท^๕ร^๕ยา^๕ แต่^๕
 แก่^๕เมือง^๕อง^๕ก^๕ฤษ^๕เหมือน^๕กัน^๕ มิ^๕ได้^๕ขัด^๕ข้อง^๕ประ^๕การ^๕ใด^๕ จะ^๕ให้^๕
 ด^๕ม^๕พัน^๕ษ^๕มิ^๕ตร^๕ไม^๕ตรี^๕แก่^๕กัน^๕เท่า^๕เด^๕ม^๕อีก^๕กัน^๕ เป็น^๕ที่^๕ไว^๕เนื้อ^๕เชื่อ^๕ใจ^๕ได้^๕
 เชอ^๕เยียม^๕ด^๕บ^๕รูก^๕ยัง^๕จะ^๕ไคว^๕ว่า^๕ซ้ำ^๕ให้^๕แน่^๕ว่า^๕ อัน^๕ขุน^๕นาง^๕ฝ่าย^๕ข้าง^๕
 อง^๕ก^๕ฤษ^๕จะ^๕ได้^๕กิน^๕หน^๕ง^๕ดัง^๕ได้^๕ย^๕ค^๕่อ^๕ขุน^๕นาง^๕ฝ่าย^๕ข้าง^๕กรุง^๕เท^๕พ^๕ ๆ^๕ นั้น^๕
 หา^๕มิ^๕ได้^๕เลย^๕ ความ^๕ที่^๕ว่า^๕มานี้^๕ คร^๕น^๕จะ^๕รว^๕บ^๕ร^๕วม^๕เข้า^๕เป็น^๕ ๓
 ประ^๕การ^๕ คือ^๕ว่า^๕ ที่^๕จะ^๕ทำ^๕เหมือน^๕อย่าง^๕กำหนด^๕ไว้^๕นี้^๕ เป็น^๕อัน^๕ด^๕ม^๕
 ด้วย^๕พระ^๕เกียร^๕ติ^๕ย^๕ศ^๕แห่ง^๕ม^๕หา^๕กระ^๕ษ^๕ต^๕ริ^๕ย^๕ใน^๕กรุง^๕น^๕ ประ^๕การ^๕หนึ่ง^๕

จะเป็นความจำเริญ ความสุข ดำรงอยู่ แก่ เมือง ทั้ง ๒ เมืองนั้น
 ประการหนึ่งเจ้ากรุงอังกฤษ ถ้ามีใจปรารถนาไปค้าขายใน
 ประเทศอินเดีย ประเทศจีน แลประเทศอื่น ๆ ฝ่ายทิศตะวันออก
 ให้ไปได้ ครั้นการเป็นดังนี้แล้ว ก็เห็นเป็นควรแก่
 เสด็จมาตั้งในเมืองอังกฤษ จะปลงใจตั้งรักษาซึ่งประโยชน์
 ของคนทั้งปวง ที่จะได้มาค้าขายตามหน้ำดีที่เมะเบอนั้น
 จัดตั้งไว้ แต่ว่าครั้งนั้นพวกจีนประทุษร้ายต่อผู้คนแต่ต่อ
 การซื้อขาย ช้างอังกฤษจึงเกิดการก่อกองคราม พวกขุนนาง
 อังกฤษเป็นภาระธุระมาก เหตุดังนี้แม้แต่กษัตริศจักราช
 ๑๘๕๐ ปี เมื่อบังเกิดเหตุผิดคำสัญญาประการใด พวก
 ขุนนางอังกฤษมิได้มาเรียนท่านผู้เป็นเสนาบดีในกรุง ฯ อัน
 ข้อผิดนั้นข้อใด ก็เห็นว่าพระเจ้าอยู่หัวมิได้ทราบ มิได้เห็น
 ชอบด้วยดังสิ่ง ก็เห็นว่าท่านผู้เป็นเสนาบดีทั้งหลายมิได้
 เห็นชอบด้วย อันขุนนางฝ่ายเมืองไทยจะมีถือตามคำสัญญา
 ให้ครบดังนี้ ข้อนี้จะเป็นที่สงสัยแก่ขุนนางฝ่ายเมืองอังกฤษ
 ก็หาไม่ได้ แต่ว่าครั้งพวกอังกฤษตั้งใจซื้อครุฑพิจารณาใน
 คำสัญญาที่เมะเบอนั้นช่วยแต่นั้น จะทำให้ได้ ประโยชน์
 ในการซื้อขายแก่กัน ฝ่ายเมืองไทยแต่เมืองอังกฤษให้ใหญ่ขึ้น
 มากกว่าทุกวันนั้นประการหนึ่ง เป็น ๓ ประการด้วยกัน

เชอเยียมลัมบุก ขอคำนับเจ้าคุณเจ้าพญาพระคัง
 ตามทางไมตรีเป็นอันสนิท มาฉวัน ฯ

หนังสือเชอเขมต์บรูก ถึงเจ้าพระยาพระคลัง

ฉบับที่ ๔

* * *

หนังสือ เชอเขมต์บรูก กราบเรียนมายังเจ้าคุณ
เจ้าพระยาพระคลัง

ด้วยว่าเมื่อเชอเขมต์บรูก เอร่างหนังสือสัญญา^๕
ตั้งให้เจ้าคุณพิจารณา^๕นั้น เชอเขมต์บรูกยังจะใคร่ว่า^๕ซ้ำ
อีกว่า ฝ่ายขุนนางข้างอังกฤษเมื่อจะหาอุปถัมภ์^๕ความ
มิอยากทำดังอันใด เว้นแต่ทำได้ด้วยทางอันควรจะบำรุง
ราชไมตรีให้จำเริญไว้กับเมืองทั้ง ๒ ถ้าได้บำรุงรักษา
ราชไมตรีให้ ยิ่งแน่นมั่นคง แด่จัดแจงทางซื้อขาย^๕แก่กัน
ให้ยิ่งง่าย มีประโยชน์ยิ่งมากทั้ง ๒ เมือง การนี้ตั้งเดี๋ยว
ถูกต้องกันกับกระแด้ว^๕ตั้ง อันเชอเขมต์บรูกได้รับแต่เจ้า
กรุงอังกฤษนั้น จะได้ว่ากล่าวถึงใด ๆ เกินจากเจ้ากรุง
อังกฤษก็ห้ามได้ ถ้าผู้ใดมาว่าอย่างอื่น ผู้นั้นเป็นแต่ฉวน
คนใจพาดเป็นศัตรูต่อเมืองทั้ง ๒ เชอเขมต์บรูกไว้ใจว่า
ท่านผู้เป็นเสนาบดีในกรุงเทพ ฯ เห็นจะไม่ฟังคำแต่ข้างเดียว
เลย ยิ่งเหลือแต่จะว่าถ้าในร่างหนังสือสัญญาข้อใด ๆ อัน
มิได้เข้าใจโดยแท้ เป็นเหตุที่สงสัยโดยอยู่ เชอเขมต์บรูก
จะแก้ไขให้แจ้ง แด่ถ้าเห็นชอบดี จะเอาคำ^๕แก้^๕มา
เขียนลงกำกับในหนังสือสัญญาไว้ ให้ สิ้นสงสัยได้ แด่เพื่อ

จะได้เข้าใจง่าย ควรที่จะหมายไว้ว่า หนังสือสัญญาที่ทำ
ไว้ในยุคศักราช ๑๘๒๗ ปีนี้ได้เสีย แต่ว่าข้อ ๖ กับข้อ ๑๐
ในหนังสือนั้นทำให้ยืดยาวหน่อยหนึ่งในหนังสือใหม่ แต่
ข้อ ๗ กับข้อ ๘ ในหนังสือก่อน ๒ ข้อเท่านั้น เป็นเหตุจะยก
ขึ้นว่าใหม่ ข้อ ๗ ในหนังสือที่เมฆะเบอนันท์ทำไว้ใหม่ว่า ถ้า
ขุนนางในกรุง ฯ มิชอบใจ ให้คนอังกฤษคนใดที่อยู่ในเมือง
ไทยให้ไปจากเมืองให้ฟังก็ได้ แต่ว่าถ้าขุนนางข้างอังกฤษ
มิชอบใจ จะให้คนไทยอยู่ในแดนอังกฤษ จึงให้ไปจากแดนนี้
ให้ฟังก็ได้ ข้อนี้ก็เล็กน้อย เขาข้อ ๒ ในหนังสือใหม่มาใช้
แทน ข้อนี้ว่าอันคนอังกฤษจะได้ที่อยู่ในเมืองไทย แต่คนไทย
จะได้ที่อยู่ในแดนอังกฤษก็ควร แต่ครั้นว่าเมืองไทยก็ดัด
เมืองอังกฤษก็ดัด ก็แต่งเอาความว่าจะได้ที่อยู่ในหัวเมือง
ในเมืองชั้นทั้ง ๒ ฝ่ายเหมือนกันตลอดไป ครั้นว่าที่อยู่ก็เข้า
ใจว่าที่ดิน พอตีปลูกโรงปลูกเรือนก่อคอกก็พออยู่แต่ทำการ
สบาย อันท่านผู้ครองกรุงเทพ ฯ จะกำหนดที่ดินสำหรับคน
อังกฤษแต่คนอื่น แต่ประเทศยุโรปจะอยู่ แต่ที่จะได้ ผังศพ
เข้าช่วยการนี้ เขาเขียนสรุปให้เห็นว่าจะทรงพระกรุณากระทำ
ได้ด้วย ที่อื่นพระองค์จะทรงกำหนดไว้ให้นั้น ให้คนอังกฤษ
เข้าตามราคาอันควร แก่ธรรมเนียม เป็นหลายปี ตามที่จะตกลงกันได้
ถ้าจะให้ ข้อที่ข้อเขาพอจะปลูกบ้านโรงแะเรือน ตาม
แต่จะต้องการ ฝ่ายคนไทยในแดนอังกฤษเท่า ถ้าจะซื้อที่ดิน

ก็ดี จะเข้าเอาคดี ไม่มีอันใดจะขัดขวางตั้งใดห้ามได้โดย
 อื่นคน อังกฤษ จะซื้อไร่นา แต่ที่ดินมากเกินไปจากที่ว่ามี^{๕๕๔}
 มิได้ห้าม ว่าแต่ที่กำหนดไว้แล้วเท่านั้น ครั้นข้อ ๘ ใน
 หนังสือที่เมะเบอนี้แต่งไว้ว่า เมื่อเรือพ่อค้าชาวอังกฤษ
 มาได้มาถึงที่จอดแล้ว นายเรือท่านจะมาให้การแก่เจ้า
 เมืองกรมการแต่ผู้ใดรักษาเมืองที่จอดนั้นให้ทราบ แต่ว่าใน
 ข้อ ๒ หนังสือใหม่ก็ว่า พ่อท่านจะค้าขายฤจะไม่ค้าขาย
 สุดแต่พ่อท่านเห็นชอบแต่ตนเอง เมื่อเรือเยี่ยมดับรุกได้
 ไว้เมื่อเรือใจในเจ้าคุณเจ้าพญาพระคลัง เสนาบดีทั้งหลาย
 ฝ่ายกรุงเทพพระมหานครเป็นอันดี

ร่างหนังสือสัญญา เซอเซมดับรุก ตั้งให้เจ้าพระยาพระคลัง

* * *

ท่านผู้เป็นพระศักรียครองเมืองอังกฤษ คือว่า เกรตบริตันแด
 อีรันด อันเข้ากันเป็นเมืองใหญ่แห่งหนึ่ง แดยังครอง
 เมืองฮินดูสถานฝ่ายข้างหนึ่ง กับท่านผู้เป็นอธิปไตย
 ครองราชสมบัติในมหานครศรีอยุธยาฝ่ายข้างหนึ่ง ตั้ง
 พระไทยพร้อมประสงค์จะระงับคืบเหตุ อันมิได้เข้าใจแจ้งกัน
 ด้วยคืออย่าให้สัญญาปรารถนา แดวรักษามันเมืองทั้ง ๒ ฝ่าย
 ให้เป็นสุขสำราญ จึงปลงพระไทยตั้งแต่งหนังสือสัญญากัน
 เป็น ๘ ประการดังนี้ คือ —

ข้อ ๑ คงแนบไปจะได้ความชัดสำราญ แดราชมิตร
ไมตรีจำเริญไว้แก่เมืองทั้ง ๒ คราบเท่ากัถปาวสาน ที่
สัญญาคังน คือกระษัตริย์ผู้ครองเมืองเกรตบริตัน เมือง
อิรลันด์ แดเมืองฮินดูสถานฝ่ายข้างหนึ่ง แดท่านผู้เป็น
อธิปไตย ครอง ราชสมบัติ มโหฬารยศ ใน มหานคร ศรีอยุธยา
ฝ่ายข้างหนึ่ง แดราชวงษ ดับ ๆ กันไปเบองหน้าควรจะถือ
ตามกันทั้ง ๒ ฝ่าย

ข้อ ๒ ฝ่ายคน อันอยู่ใต้บังคับ อังกฤษ ยอม จะให้ มา
แต่มีที่อยู่แต่ค้าขายในเมืองไทย แดหัวเมืองที่เป็นขอบขันฑ
เดมาแห่งท่านผู้ครองกรุงเทพ ฯ แดพวกประเทศอื่น ๆ
ได้คุณแต่โอกาสในการซื้อขาย แดการอื่น ๆ เป็นคุณ
ประการใด จะได้แก่คนอันอยู่ใต้บังคับอังกฤษเหมือนกัน
อนึ่งถ้าคนอันอยู่ใต้บังคับกรุงเทพ ฯ จะไปมีที่อยู่ค้าขาย
ในแดนอังกฤษทั่วเซตรแดนก็ยอมให้ทำได้ แดวคนประเทศ
อื่นๆ ได้คุณแต่โอกาสในการซื้อขายและการอื่น เป็นคุณ
ประการใด ก็จะได้แก่คนไทยเห็ดด้านเหมือนกัน

ข้อ ๓ ฝ่ายท่านผู้เป็นกระษัตริย์ครองกรุงเทพ ฯ พระ
องค์สัญญาไว้ว่า ถ้าผู้ใดถือศาสนาแห่งพระเยซูคริสต์แต่ได้
นมัสการตามพระศาสนานี้ ในแว่นแคว้นแห่งเมืองที่พระองค์
ทรงครองอยู่ พระองค์อนุญาตให้ทำได้มิได้ขัด แดพระองค์
จะประทานให้ มโหฬารยศแห่งศพของคนท่อดังนั้น อนึ่ง

ฝ่ายท่านผู้เป็นพระศรีนครเมืองอังกฤษนั้นก็สัญญาว่า ถ้า
คนถือพระพุทธรูปในแดนเมืองอังกฤษ คนเหล่านั้นจะได้
นมัสการตามถัทธิของคนไม่ขัดสิ่งใด แล้วจะประทานให้คนที่
จะฝังที่เจาศาสนาของคนถือพระพุทธรูปเหล่านั้นเป็นอันสมควร

ข้อ ๔ ท่านผู้เป็นอธิบดีของเมืองเคเรตบิตันเมือง
อิรตันด์ แต่เมืองฮินดุด้านฝ่ายข้างหนึ่ง แต่ท่านผู้เป็น
พระศรีนครกรุงเทพ ฯ ฝ่ายข้างหนึ่ง ยังปดงพระไทย
พร้อมกันจะตั้งคำสัญญาอีกฉบับหนึ่ง ว่าด้วยทางค้าขายแก่
กัน บรรดาจะให้การมีประโยชน์ ยิ่งมากขึ้นแก่เมืองทั้ง ๒

ข้อ ๕ ฝ่ายท่านผู้เป็นพระศรีนครเมืองเคเรตบิตัน
เมืองอิรตันด์ แต่เมืองฮินดุด้าน ท่านสัญญาไว้ว่าตั้งแต่
ไปภายหน้า ถ้าคนที่อยู่ไต่บึงกับกรุงเทพ ฯ ไปค้าขายในแดน
อังกฤษ พวกอังกฤษจะทำการอันใดขัดขวางให้คนไทยเสีย
ประโยชน์ในการซื้อการขายก็ห้ามได้ ก็ห้ามเสียมิให้ทำได้
แต่ฝ่ายท่านพระศรีนครกรุงเทพ ฯ ศรีอยุธยาเก่า ท่าน
สัญญาไว้ว่าตั้งแต่ไปภายหน้า เมื่อคนอยู่ในบึงกับอังกฤษ
เข้ามาค้าขายในกรุงเทพ ฯ ฝ่ายกรุง ฯ นั้นจะทำการใดขัดขวาง
ให้พวกคน อังกฤษพ่อค้า เหล่านั้น เสียประโยชน์ในการซื้อขาย
นั้นก็ห้ามได้ ก็ห้ามเสียมิให้ทำได้

ข้อ ๖ ฝ่ายท่านผู้เป็นพระศรีนครกรุงเทพ ฯ ก็
อนุญาตว่า ถ้าข้างอังกฤษได้เห็นชอบจะตั้งกงสุต คือ

ผู้สำหรับ เขาตระเวนพนักงาน จะว่ากล่าวในการซื้อขายให้มา
อยู่เมืองใด ๆ อันเป็นท่าจอดในแคว้นกรุงเทพ ฯ ก็ให้
มาได้ แล้วพนักงานของกงซุลเหล่านั้น ก็ว่าถ้าพวก
อังกฤษอันอยู่ในกรุงเทพ ฯ เป็นความกันเองก็ดี เป็นความ
กันกับชาวกรุง ฯ กงซุลเหล่านั้นจะเอาเป็นธุระพิจารณา
ปรึกษากันกับขุนนางในกรุง ฯ ให้ระงับดับความให้ยุติงได้
แล้วฝ่ายท่านผู้เป็นอธิบดีในเมืองอังกฤษเล่า ท่านก็อนุญาต
ว่า ถ้าข้างกรุงเทพ ฯ ได้เห็นชอบจะตั้งกงซุลไปอยู่เมือง
ใด ๆ อันเป็นท่าจอดในแดนอังกฤษเป็นภาระธุระเหมือนกัน
ก็ให้ทำได้เป็นเสมอกัน

ข้อ ๗ ถ้าแต่เรือรบของเจ้าแผ่นดินอังกฤษ แดของ
กันป็นที่ครองเมืองอินเดีย มีเหตุจะมาถึงที่จอดแถมแม่น้ำ
แห่งใด ๆ ในแคว้นกรุงเทพ ฯ ปราธนาจะซื้อเขาของ
อันสำหรับจะใช้ ในเรือ คือเครื่องอาหารแด่ฟันเป็นต้น ฝ่าย
ท่านผู้เป็นพระศรีนครราชสีมาในกรุงเทพ ฯ ท่านก็ยอม
สัญญาไว้ว่าจะทำได้แล้ว ครั้นจะซื้อเขาของนั้นยอมให้ซื้อ
ตามราคาอันควรด้วยธรรม ถ้าแต่กำปั่นแต่เรือรบอันเป็นของ
เจ้าแผ่นดินกรุง ฯ มีเหตุจะเข้าในที่จอดแถมแม่น้ำใด ๆ
ที่เป็นแดนอังกฤษ ฝ่ายท่านผู้ครองเมืองนครบริตันเมือง
อิตันต์แด่เมืองฮินดูสถาน ท่านก็ยอมสัญญาไว้ว่าจะทำได้
เหมือนกัน มิได้ขัดประการใด

ข้อ ๘ ถ้าแต่กำนันเรือใด ๆ ที่ใช้ธงอังกฤษจะเกยหาดทรายโดนหินแตกอัปปางใกล้ฝั่งเขตรแดนกรุง ฯ ฝ่ายท่านกระษัตริย์ผู้ครองกรุงเทพ ฯ นั้นท่านยอมสัญญาไว้ว่า ถ้ามีข้อจะช่วยได้จะให้ช่วยจนเต็มกำลัง เก็บเรือเก็บเข้าของหนรักษาไว้ จะได้ตั้งคืนให้แก่เจ้าของด้วยดี อนึ่งด้วยนายเรือถูกเรือที่เสียคั้งนั้นกับทั้งเจ้าของ ๆ เขา พวกไทยจะรักษามำรงไว้ ให้ปราศจากอันตรายแล้ว ถ้ากำนันแต่เรือดำใด ๆ ที่ใช้ธงไทย ได้ถึงที่แตกเสียใกล้แดนอังกฤษ ท่านผู้ครองเมืองอังกฤษก็ยอมสัญญาไว้ว่า จะให้พวกอังกฤษสงเคราะห์ช่วยให้ผู้คนแต่เจ้าของให้ปราศจากอันตรายได้

ข้อ ๙ ถ้า เว้นไว้ แต่ข้อความ ที่เปลี่ยนแต่ใน หนังสือฉบับนี้ แต่ที่จะเปลี่ยนในฉบับอื่นจะสัญญาด้วยการซื้อขายนั้น ข้อใด ๆ อันอันเป็นคุณประโยชน์แก่เมืองทั้ง ๒ ก็คงจำเริญไว้ตามหนังสือสัญญาเก่า ที่กัมปนีนั้นครองเมืองอินเดียได้สัญญาไว้กับท่านกระษัตริย์ผู้ครองกรุงเทพ ฯ ให้จำเริญแต่ไปทราบเท่าที่กล่าวมานี้ ฯ

วัน ๓ เดือน ๑๐ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีมะจิดโทศก เพศบ่าย ๔ โมงเศษ กบัตันบร ก มีศเสนยอน มีศบราน ๓ คน เอาหนังสือมาตั้งให้ ทบามจมนไวยวรนารถ

หนังสือเชอเขมตบรูก ถึงเจ้าพระยาพระคลัง
ฉบับที่ ๕

* * *

หนังสือ ของเชอเขมตบรูก คำนับมายังเจ้าคุณ
เจ้าพระยาพระคลัง หนังสือใบนี้เป็นที่น่าน่าแตก่ากับเรื่องความ
ว่าด้วยการซื้อขายแก่กัน ซึ่งเชอเขมตบรูกแต่งร่างไว้แต่ตั้ง
มายังเจ้าคุณให้พิจารณา ในข้อ ๆ ที่ลำดับกันไว้ นกม
หตายถึง อันยอมไว้ให้อำนาประโยชน์แก่กรุงเทพมหานครพระมหา
นครฝ่ายเดียว เชอเขมตบรูกไว้ใจว่าท่านผู้เป็นเสนาบดี
ทั้งหตายจะหมายคู้ถึงข้อเหตานั้นจึงจะเห็นว่า อันยอมดังนี้
หวังจะให้ คัดอ่านจัดแจงให้การซื้อขายนั้นเป็นอันดีมีคุณตลอด
ทั้งต้องเมือง

เมื่อแต่งร่างหนังสือเป็นข้อ ๆ ลำดับกันดังนี้ ก็แต่ง
เอาความว่า ครั้นคนปรารถนาจะซื้อสินค้าไปมากไป คน
ที่จะขายก็จะจัดแจงทำสินค้าให้มาก ถ้ากำปั่นพ่อค้าอังกฤษ
เข้ามาค้าขายในกรุง ฯ เป็นอันมาก ถ้ากำปั่นพ่อค้าข้างกรุง ฯ
จะไปค้าขายในเมืองแดนอังกฤษยิ่งมากขึ้นเหมือนกัน แล้ว
ถ้าการค้าขายกับประเทศอื่น ๆ ทั่วชนมาก ก็จะเป็นเหตุ
ให้เมืองกรุงเทพ ฯ เป็นสบายปรกคิตี ด้วยว่าพวกจีนแดน
ชาติอื่น ๆ ที่อยู่ใต้วงคืบของกรุง ฯ ก็จะมีการทำเต็มมือเต็ม

ใจ การอันหมิ่นคุณ แดเงินภาษีด้วยสาอากรที่จะเข้าคลัง
หลวงก็จะยิ่งช้นมากกว่าทุกวัน

ในเมืองใด ๆ ถ้าบ้านเมืองสงบสบายตลอดขอบขัณฑ
สีมาเป็นปรกติดีแล้ว เงินด้วยสาอากรที่จะเข้าคลังหลวง
จึงจะมากช้น ที่บ้านเมืองเต่าก็จะสบาย อย่างนั้นก็เอาไครย
เหตุการค้าขายกันกับประเทศอื่นได้ยมาก ถ้าภาษีแต่ค่า
ธรรมเนียมแรงนัก การค้าขายก็ถอยลง อาณาประช
ราษฎรได้ความเดือดร้อนเป็นอันมาก เงินที่เข้าคลังหลวง
ก็น้อยลง นานที่จะเกิดโกตาหัดเสียพระเกียรติยศไป ความ
อันช้นอยู่กับเมืองนี้แต่เมืองอื่นทั่วกันไป

เซอเยียมส์บรุคมิได้ตั้งได้ยว่าท่านผู้เป็นเสนาบดีในกรุงฯ
มิได้เข้าใจความช้นนี้ อันจะตั้งได้ยช้นมิได้ แต่ว่า
เซอเยียมส์บรุคเห็นความนี้ควรแก่การที่จะปรึกษาหาฤกษณ์ จึง
ชักมาว่าในภาษาอังกฤษมีคำปรามาว่า เมื่อไพร่ฟ้ามั่งคั่ง
บริบูรณ์ ท่านกระษัตริย์บรรทมด้วยดี เมื่อไพร่ฟ้ายากจน
ท่านกระษัตริย์มีแต่จะกรรแต่ง เหตุดังนี้ถ้าท่านผู้เป็นเสนาบดี
ปราดนาจะให้ความสุขแผ่ไปใหญ่ช้นมากในกรุงเทพฯ ทั้งเมือง
อังกฤษ แดปราดนาจะให้จำเริญสุขสวัสดิแก่กระษัตริย์ทั้ง
ต้องฝ่าย จึงควรให้เสนาบดีทั้งสองเมืองอุดาหาพากเพียร
จะให้การซื้อขายแก่กันยิ่งมากยิ่งง่าย ขย้าให้คิดขวางเพราะ
เห็นแก่ประโยชน์คนหนึ่งต้องคน ฤาเพราะใจตั้งได้ยกันแต่กัน

ใครผู้ใดมิได้กตัญญูที่เป็นเพื่อนกัน ก็ไว้วางใจในเพื่อน
คนนั้นแล้ว หาไทยอันตราয়มิได้ แต่เพื่อนนั้นกลับไว้วางใจ
ในเพื่อนที่ไว้วางใจในตน แต่ว่าถ้าคนมาส่งไต่ด้วยเพื่อน นานที่
จะให้เพื่อนกตัญญูมาส่งไต่แทน จึงมีแต่จะกตัญญูกันมาทั้งต้อง
ถ้อยคำภายนอกยังหวานดี แต่ภายในก็กินแห่งซึ่งซึ่งกัน
เป็นอย่างไรกับผู้อื่น กับบ้านเมืองก็เป็นอย่างนั้น แต่ว่า
ฝ่ายกรุงเทพพระมหานครกับเมืองอังกฤษก็ได้ส่งไต่กัน มี
แต่จะไว้วางใจแก่กัน แต่ที่ไว้วางใจนั้นบิดาให้ไว้วางใจยิ่งมาก

ดังนั้นแต่พระเกียรติยศแห่งพระศรัทธาทั้งสองจะสูงขึ้นเป็น
อันยิ่ง เสด็จมาดีจะเป็นใหญ่ แต่คนยากคนจนได้มีอาหาร
กิน ในคำที่ว่าด้วยการค้าขายนั้น ความปราถนาอันจะ
เป็นประโยชน์แก่อังกฤษแต่ต้องตั้งเท่านั้น คือว่าให้ตัดค่า
ธรรมเนียมในกำปั่นค่าปากเรือให้น้อยลงประการ ๑ แล้วอย่า
ให้มีใครพิกัดค่าสินค้า เว้นไว้แต่เจ้าของสินค้า ให้พ่อค้า
ไทยพ่อค้าอังกฤษซื้อขายแก่กันโดยคตัญญู ไม่มีการขัด
หักทักทวนเป็น ๒ ประการด้วยกัน

ควรที่จะกล่าวไว้ว่า ค่าปากเรือเดี๋ยวนี้เป็นมากนัก
เหตุฉะนั้นเรืออังกฤษที่จะเข้ามาค้าขายน้อยลง ถ้ากำปั่นจะ
มามากเป็นหลายลำ ก็จะทำให้สินค้าที่มีในกรุง ฯ ยิ่งมาก
ขึ้น แล้วครั้นมาหลายลำค่าปากเรือเมื่อรวมกันเข้าก็จะมาก
ขึ้น แต่ครั้นสินค้าเกิดมากแล้วค่าภาษีก็จะยิ่งมากเหมือน

กัน ถ้าทำค่างนทตค่างปากเรือจะกดเป็นประโยชน์แก่
กรุงเทพ ฯ เหมือนกับเมืองอังกฤษ แต่การที่จะซื้อขายกัน
ก็จะจำเรอขึ้นทั้งสองฝ่าย

อนึ่งครั้นจะให้พ่อค้าอังกฤษกับพ่อค้าข้างกรุง ฯ ค่าขาย
แก่กันด้วยคด่อง่าย มิให้ผู้ใดขัดขวางนั้น เสด็จมาตั้งอังกฤษ
มิได้ปรารถนาตั้งใดอื่น เว้นไว้แต่การที่สัญญาไว้แล้วใน
หนังสือที่เมษเบอนช่วยแต่งแต่ก่อน

ถ้าจะว่าด้วยนาตาตทรายฤๅดินค่างอื่น ถ้าเจ้าภาษีม้า
พิศคาค่างไว้แล้ว พ่อค้าจะซื้อดินค่างนั้นด้วยคด่องเป็นปรกติ
ไม่ได้ ถ้าเจ้าภาษีกดคนอื่นกดถือฤๅกามาตาค่างดินค่างได้
ก็เห็นว่าคนอื่นแทรกตัวเข้า มิใช่คนที่ซื้อมิใช่คนที่ขายแล้ว
ที่จะซื้อขายด้วยคด่องด้วยไม่ได้ อันจะทำคด่องเป็นห้าม
แล้วในหนังสือสัญญานั้น ถ้าเจ้าภาษีกดคนอื่นมิได้ ฤๅกา
ให้อาญาแก่ตัว ก็มีอาจที่จะทำได้ ถ้านาตาตทรายนั้นขาย
ได้แต่แห่งเดียว ยังจะว่าขายคด่องถูกต้องกับใจความใน
คำสัญญาหนักห้ามได้ เหตุคด่องนั้นเขมยืมสับรุกเห็นว่ามีใช้
ซื้อใหม่ ๆ เป็นข้อที่ยอมไว้แล้วในหนังสือก่อนแล้ว ถ้าได้
ถือตามก็จะเป็นคน แต่ประโยชน์แก่พ่อค้าอังกฤษแต่พ่อค้าข้าง
กรุง ฯ ด้วยให้ซื้อให้ขายกันดี ถ้าจะเอาเข้าของอันเป็น
ดินค่างมาพิศค่างให้แรงมากนั้นก็ขายไม่ได้คนจึงไม่ทำ ถ้า
ขายได้ ก็ขายแต่น้อย คนทำจึงทำน้อยเข้า ถ้าจะทำให้ดี

แก่ผู้ซื้อแต่ผู้ขาย ก็ให้มีกฎหมายหลวงกำหนดค่าภาษ
ตามควรแก่กรรม ครั้นใช้ภาษานั้นแล้ว ให้เจ้าของ
สินค้าและผู้ซื้อตกลงกันเองตามแต่จะได้ อย่าให้คนอื่นแทรก
เข้ามาว่าได้จึงจะดี

ถ้าแต่ข้าง อังกฤษ แดกรุง ๆ คิดอ่าน เห็นพร้อม กันตาม
ความที่ดำดပ်ไว้ในร่างหนังสือสัญญาอันส่งมานี้ ก็จะเป็น
คุณแต่ประโยชน์แก่พวกอังกฤษเป็นประการใด ก็เป็น
ประโยชน์ แต่เพียงว่าการซื้อการขาย มีกำหนดเป็นแน่แล้ว จึงจะ
ทวชนมาก แต่ประโยชน์อื่นใดแก่ชาวกรุง ๆ เหมือนกัน
กับชาวอังกฤษ

ท่านผู้เป็นมหากระษัตริย์ครองราชสมบัติในกรุงเทพมหานคร
ได้ทรงพระกรุณาตั้งพระไทยปรารภจะให้ชาว
พระนครอยู่เย็นเป็นสุขทั่ว ได้ทรงโปรดปรานต่อพ่อค้า
อังกฤษ แต่คงเป็นราชสัมพันธ์ไมตรีต่อแผ่นดินอังกฤษ
อันสนิทแล้ว เมื่อพระองค์ทรงพระไทยประกอบด้วยพระ
กรุณากว้างใหญ่แต่พระบัญชาอันหมดจดนี้ ก็ว่าที่พระองค์
จะเห็นชอบในการคิดตั้งว่ามาแต่ฉนี้ แต่ยังว่านอก ถ้าเป็น
แต่ผู้มิว่าศานน้อยปัญญาน้อยอันจะเป็นที่ไว้ใจดังนี้ก็หาไม่ได้
ถึงดังนี้แล้ว เสด็จเยี่ยมสับรุกได้ศฤกครองความเห็น
ว่า ท่านผู้เป็นอธิปไตยครองแผ่นดินอังกฤษทรงพระไทยถือ
ไมตรีต่อท่านผู้เป็นกระษัตริย์เสวยราชสมบัติในกรุงเทพ ฯ เป็น

อันตนิท เธอเยี่ยมสับรูกจึงเห็นว่าควรที่จะยกดินค้าอันเป็น
ของสำคัญถึงเจ็ดประการ ด้วยดินค้าเจ็ดดังนี้ ถ้าขุนนาง
ฝ่ายกรุง ฯ จะจัดแจงอย่างไร ๆ ขุนนางอังกฤษไม่ว่าประการ
ใด ถ้าจะให้เจ้าภาษีพิกัดค่าตั้งเหต่านฤไม่พิกัด จะขาย
ฤไม่ขาย อังกฤษไม่ว่า ถ้าจะถือว่าที่ติดค่าปากเรือ
เป็นที่เสียประโยชน์แก่กรุง ฯ ที่ยอมยกดินค้าให้เป็นประโยชน์
แก่กรุง ฯ ฝ่ายเดียวเป็นที่แทนกันหลายเท่า

ฝ่ายเจ้าเปต็อกเจ้าดาร์ คำสัญญาอันตั้งมานว่า เมื่อ
ใช้คำภาษีแล้วจึงซื้อกันขายกันแต่เอาไปได้ เธอเยี่ยมสับรูก
เข้าใจว่าเมื่อแรกดูความนั้นดูเหมือนจะเป็นเหตุที่จะจัดได้ แต่ทว่า
เธอเยี่ยมสับรูกยังเห็นว่า ถ้าเจ้าคุณเจ้าพญาพระคลังกับ
เสนาบดีทั้งหลาย ได้พิจารณาตฤกครองดี ๆ แล้ว จึงจะ
ทราบว่าการนกงจะมีประโยชน์มาก เงินภาษีที่จะเข้าคลัง
หลวงจะมากขึ้น แดอาหารกินในเมืองจะบริบูรณ์มากขึ้น

ดินในกรุงเทพ ฯ เป็นที่เกิดผลตกบริบูรณ์มาก ผู้คน
ก็มาก ถ้าเขาเจ้าเปต็อกเจ้าดาร์ขายเอาไปจากเมืองเป็น
มาก ๆ คนทั้งหลายจึงจะอุดหนุนให้เกดผลเขาให้ยิ่ง
มาก ครั้นเขามากแล้ว ราคาแก่ชาวบ้านพลเรือนคงจะ
ถอยน้อยลง คนจนจะได้ซื้อง่าย ๆ ไม่ขัดสนเลย บัดนี้
ถึงดินควรแต่บริบูรณ์มาก คนปลงใจลงทำไร่นามีแต่่น้อย

ด้วยว่าเมื่อทำแล้วจะเอาเข้านั้นทำอะไรเขาไม่รู้ จะขายไป
เมืองอื่นเอาเงินไปทำไมไม่ได้ ห้ามเสียแล้ว

ถ้าเอาเข้าเป็นภาษีหาบตะตึง ค่ำภาษั้รวมกันจะเป็น
อันงาม แต่เมื่อจะบรรทุกเรือกำปั่นไม่คงเก็บภาษั้เรือ แต่
ผู้ซื้อผู้ขายจะได้ ซอขายกันด้วยคดองไม่มีใครขัด

สินค้าทั้งเจ็ดประการที่ยอมให้ ไว้แก่กรุงเทพ ฯ กับทั้ง
ค่าปากเรือแต่ค่าภาษั้ต่าง ๆ จะเป็นเงินเข้าคลังหลวงเป็นมาก
แต่เป็นที่กำหนดเป็นแน่ ถ้าเงินไว้แค่นั้นลูกกับคนบนเท่านั้น
แล้วให้เจ้าภาษั้ถือแต่พวกค้ำเห่หมื่นทุกงานนี้ ไม่เป็นที่ผิด
หนังสือสัญญาที่แต่งไว้ ในปี ๑๘๒๗ ฤๅ การนี้เป็นเหตุ
ที่สงสัยได้ แต่ว่าที่หนักไว้อย่าให้เป็นที่เคืองกันเลย ด้วยว่า
เซอเยียมสับรุก จะใคร่ กล่าวให้ เจ้าคุณเจ้าพญาพระคลัง ทราบ
เป็นแน่ว่า เมื่อเซอเยียมสับรุกเข้ามาปฤกษาหาฤๅกันคราว
นี้ มิได้ปราถนาที่จะเอาความตั้งใดอันมิชอบแก่เสนาบดีข้าง
กรุงเทพ ฯ เป็นที่เคืองใจกันเอาความนั้นมาว่าห้ามได้
มีแต่จะขอให้ เจ้าคุณ พิจารณา ดูใน ประโยชน์ที่ จะ เกิด แต่ค่า
สัญญาตั้งว่ามานี้ แล้วเอาเหตุการณ์ทุกสิ่งกราบทูลแก่พระมหา
กระษัตริย์กรุงเทพ ฯ จะได้ทรงพระบัญชาอันประเสริฐ
ศรีให้ทราบ

อนึ่งอันจะกำหนดค่าภาษั้แห่งสินค้าต่าง ๆ ด้วยการนั้น
หนังสือที่สัญญากับเมะเบอนี้ได้ว่า ถ้าขุนนางฝ่ายกรุงเทพ ฯ

คาดค่าภาษ้มากเท่าใดตามแต่เห็นชอบก็ทำได้ จึงไม่ห้าม แต่
 ทว่าถ้าพิศคาค่าภาษ้มิในสินค้าที่เกิดในกรุงเทพ ฯ ให้แรงนัก
 เกินเหลือ ก็เป็นที่ดำแดงน้ำใจเปนปรากฏว่า หวังจะให้
 การค้าขายกันกับคนอังกฤษเสีย แต่เมืองทั้งสองจะให้ขาด
 จากกัน ถ้ากำหนดค่าภาษ้มิเป็นแน่ในคำสัญญาใหม่ได้กำหนด
 ไว้แล้ว ที่หลังพอค้าจะทู่เมื่อกันไม่ได้ คัดเหตุที่จะวิวาทกัน
 ให้สูญสิ้นทีเดียวจะคงต้องสบายดี

เซอเยียมส์บรูก เห็น ว่า มิตรไมตรีที่ จำเวญ มานานแล้ว
 ยังจะจำเวญยิ่งแน่นยิ่งสนิทกว่าแต่ก่อน

ฝ่ายอังกฤษ ที่ครองเมือง อินเดียนได้ ทำหนังสือสัญญากับ
 กรุงอังวะว่า อินพวณพม่าจะมาประทุษร้ายต่อกรุงเทพ ฯ
 ก็ห้ามได้ แลเปน ๒๔ ปีมาแล้วก็สงบดี ฝ่ายเมืองมลายู
 ถึงเกิดการกระบวนจวนด้วยกัน ก็ยังกันไว้มิให้เป็น
 อันตรายแก่เมืองไทย แล้วขุนนางฝ่ายอังกฤษเห็นแก่คำสัญญา
 มิได้บังคับบัญชาในเมืองเหล่านั้นเปนประการใดเลย อนึ่ง
 คิดอ่านกันด้วยการค้าขายกัน เปนเหตุที่จะให้ ไปมาซื้อ
 ขายกันยิ่งมากยิ่งขึ้น ให้ประโยชน์ ยิ่งมากแก่เมืองทั้งสอง
 เมือง อินชุนนางอังกฤษจะถือมานะหวังจะให้เมืองตนเป็น
 ใหญ่แต่ทำเดี๋ยวก็ห้ามได้ แต่ว่าตั้งใจเหมือนเป็นเพื่อนสนิท
 จะไม่มีขัดข้องถึงใด ตั้งใจควรแก่ไมตรีเป็นอันดี เห็น
 ประโยชน์ข้างไหนมาชักชวนให้เข้าส่วนประโยชน์ด้วยกัน ใน

หนังสือที่กระษัตริย์ใหญ่ทั้งสองทรงอนุญาตคงสัญญากัน ตั้ง
ไว้ที่จะเป็นประโยชน์แก่เมืองอังกฤษ ก็เป็นประโยชน์แก่
กรุงเทพ ฯ เหมือนกัน จะแยกกันไม่ได้ ถ้าบุคคลผู้ใดเป็น
ชาวอังกฤษก็ดี ชาวกรุงเทพ ฯ ก็ดี ได้ปราณาให้ความ
ศุขจำเริญไว้แก่เมืองของตน ผู้นั้นคงปราณาให้ความศุข
จำเริญแก่เมืองทั้งสองฝ่ายเหมือนกัน

เซอเยียมส์บรุคชอกต่างไว้ดังนี้ หวังจะให้ท่านผู้เป็น
เสนาบดีณกรุงเทพ ฯ เข้าใจประจักษ์ว่า เสนาบดีข้างอังกฤษ
จะใคร่ทำการแต่ด้วยดีเป็นสุจริตธรรมตั้งทางนั้น แล้วเซอ-
เยียมส์บรุคยังไว้ใจว่า ครั้นเสนาบดีได้พิจารณาความที่
กล่าวมาแล้ว จะเอามาไปกราบทูลท่านผู้เป็นมหากษัตริย์
กรุงเทพ ฯ จะได้ทรงพระดำริห์

เรื่องความ กำหนด การซื้อขายแก่กัน เป็นหลายข้อดำคืบ
กัน ที่เซอเยียมส์บรุคส่งมายังเจ้าคุณเจ้าพญาพระคลังจะ
ได้พิจารณา

ร่างสัญญาพิกัตดินคำ

* * *

ตั้งแต่แรก คงพระราชไมตรีกับกันป็น ที่ครองเมืองอินเดีย
ฝ่ายหนึ่ง แด่มหากษัตริย์ครองกรุงเทพ ฯ ฝ่ายหนึ่ง
ก็ไดรรักษาทางพระราชไมตรีสืบกันตงมา แต่ครั้นในจุต

ศักราช ๑๓๘๓ คฤศศักราช ๑๘๒๖ ได้คิดอ่านกันทำหนังสือ
กำหนดว่าด้วยค่าปากเรือและการค้าขายกัน หนังสือนั้นสำเร็จ
ในเดือนชนุเชวี ๑๗ ค่ำปี ๑๘๒๗ นับแต่ครั้งนั้นลงมา เหตุ
การบ้านเมืองผิดกันกับการแต่ก่อนหลายสิ่ง ไม่เหมือนแต่
ก่อนแล้ว ครั้นเหตุดังนี้แล้ว ท่านผู้เป็นใหญ่ครองเมือง
นครบริคณเมืองอิรันต์แต่เมืองฮินดูสถานฝ่ายหนึ่ง กับท่าน
ผู้ดำรงแผ่นดินกรุงเทพ ฯ ฝ่ายหนึ่ง จึงโปรดพระไทยพร้อม
กันปรารภจะแต่งคำสัญญาใหม่ กำหนดว่าด้วยทางค้าขาย
กัน หวังจะให้ไปมาซื้อขายในเมืองทั้งสองยิ่งมากยิ่งต้อง
มีประโยชน์ ยิ่งมากทั้งสองฝ่าย แต่ว่าคำสัญญาใหม่จะเป็น
ที่แทนคำสัญญาเก่าก่อนที่ว่าด้วยการค้าขาย แล้วให้คำใหม่
นี้คิดเนื่องกันเข้า ที่ปลายหนังสือสัญญา ปฤกษะพระราชไมตรี กับ
กระษัตริย์ทั้งสองพระองค์พร้อมทั้งทำสำเร็จแล้วด้วยดี

ข้อ ๑ ผืนเป็นของ ต้องห้าม มิให้ ซ่อขาย เติมน้ำ แวน
แคว้นกรุงเทพ ฯ ถ้าใครเอาผืนมาจับได้ ให้ริบผืนนั้นเป็น
ของหลวง แต่ผู้เอามาใหม่เสียเป็นเงินเหรียญร้อยแผ่น ถ้า
มิได้ ใช้เงินให้เขาคำจำไว้กำหนดหกเดือน

ข้อ ๒ ดินค่าทางเจดีย์นั้น คือ นามน ๑ ปันตูกบัน
แตดินปันรวไวเป็น ๑ เหล็ก ๑ กระทะเหล็ก ๑ เหล็กกล้า ๑
ตุ้รา ๑ ไม่เหล็ก ๑ เป็น ๗ ประการด้วยกัน ทั้ง ๗ ดินนี้
ยอมให้ไว้แก่กรุงเทพ ฯ ฝ่ายเดียว จะพิกัดค่าภาษีไม่พิกัด

ตามแต่จะเห็นชอบในกรุงเทพ ฯ เว้นแต่กำนันดำโตที่ใช้ซึ่ง
อังกฤษ จะเอาของเหต่านบรทุกเข้ามาขายฤจะบรทุก
เอาไปก็มีไต่ห้ามเสีย เว้นไว้แต่มีบาดหมายของขุนนางไทย
อันเป็นเจ้าพนักงานยอมให้ จึงจะทำได้

ข้อ ๓ เจ้าสารภักดีเขาเปลือกกี้ แต่ของอันทงปวง
ที่เป็นสินค้าอย่าให้ของคำภาษี เว้นไว้แต่ตามที่กำหนดไว้
ในคำสัญญาใบนี้

ข้อ ๔ เว้นไว้แต่สินค้า ๗ ประการ ที่ยอมให้ไว้แก่
กรุงเทพ ฯ ฝ่ายเดียว คนไต่บังคับอังกฤษกี้ คนไต่บังคับ
แห่งกรุงเทพ ฯ กี้ จะซื้อจะขายกันในกรุงบางกอกกี้ ใน
เมืองอินทรมหาจอกกี้ จะทำไต่จะต้องมิให้ขัดข้องประการ
ใด เมื่อว่าดังนี้เจ้าใจว่าเว้นแต่คำภาษีกกำหนดไว้แล้ว
เจ้าภาษีจะมาพิกัดการค้ามิได้ จะคงภาษีสันค้าว่าเป็นของ
ขายไปนอกเป็นของเข้ามาแต่ออกมาขายนมไต่ ผู้ใดอัน
เว้นแต่ผู้ซื้อผู้ขายจะแทรกคัวเขาหัดทาน มิให้ซื้อขายกันจะต้อง
ง่ายอย่าให้ทำได้

ข้อ ๕ คำภาษีในหน้าตาตทรายขาว บดินเป็น
หาบจะต้องตั้ง คำสัญญานี้จะได้ทำให้แปลกเปลี่ยนกัน
ก็ห้ามไต่ ด้วยสินค้าที่เขียนลำดับกันไว้ข้างน่านกเหมือนกัน
แต่สินค้าอันนมไต่ คิดเป็นแทนภาษีกใช้ ในของเข้ามาแต่ของก
เอาไปข้างนอกจกตงกั้น ให้ถือว่าห้ามคำภาษีไม่เลย

เข้าตำรนนให้เป้นภาษ	ห้ามตะตั่ง	คิดเป็นแทน
น้ำคาสทรายขาว	ห้ามตะ๒ ตั่ง	
ครึ่ง	ห้ามตะ๒ ตั่ง	
เขาดีคว	ห้ามตะตั่ง	
น้ำคาสทรายแดง	ห้ามตะตั่ง	
เกลือเกวียนตะ	๒ บาท	
ไม้ฝาง	ห้ามตะเพื่อง	

ภาษที่ใช้ ในของเข้ามาตของที่เขาไปข้างนอก

ข้อ ๖ ถ้ากำนันอังกฤษบรรทุกของมาขาย บรรทุก
ของไปขายข้างนอก ฎาบรรทุกของเข้ามาทั้งบรรทุกออก
ไปด้วย ต้องใช้ค่าปากเรือวาตะ ๕๐๐ บาท งานนคิด
เป้น ๗๗ หัวอังกฤษ เมื่อจรวัดปากเรือให้วัดบนคาค้ำขึ้น
บนก่ไคชนสองก่ได้ ให้วัดตามที่กว้างมาก ค่าปากเรือ
ดังนี้ให้ คิดเอาแทนภาษของเขาออก ค่าท่าจอด ค่าร่อนน้ำ
ตำรพิด ครนกำนันดำไคใช้ค่าปากเรือดังนี้แล้ว ถึงจะชน
ของขึ้นที่สองแห่ง ฎาจะบรรทุกของที่สองแห่งตามแห่งใน
แวนแคว้นกรุงเทพ ฯ มิต้องใช้อะไรอีกในเกี่ยวนั้น

อนึ่งถ้ากำนัน อังกฤษดำไค จะเข้ามาในแดน กรุงเทพ ฯ
ปรากณาแต่จะซ่อมแปดงเรือที่เสีย ฎาจะซื้อเสบียงอาหาร
ฎาจะไคร่ถามข่าวรู้ราคาสินค้าเท่านั้นก็ยอม อย่าให้เสียค่า
ปากเรือเลย

ยังมีเหตุอันขอเล็กน้อย จะคิดอ่านกันต่อภายหลังได้

จดหมายเหตุถวายร่างหนังสือคอบเชอเขมดัมบุก

* * *

วัน ๗ เดือน ๑๐ ขึ้น ๘ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๑๒ ปีจอ
 โทศกเพลาบ่าย ๒ โมง เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย
 พญาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาธิบดี จางวางพระคลังสินค้า
 เอาร่างหนังสือคอบเชอเขมดัมบุกฉบับที่ ๓ ขึ้นกราบบังคม
 ทูลพระกรุณา หอวงศรีโยวาทะเป็นผู้อ่านทูลเกล้าฯ ถวาย
 ด้นข้อความ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คัดแทรกตง
 บ้างวงกาเดียบ้างแล้ว ให้เอาร่างหนังสือไปส่งให้จมื่นไวย
 วรรณรต ฯ จะได้ให้ขึ้นกระดาศไปส่งให้เชอเขมดัมบุก อนึ่ง
 พระเจ้าน้องยาเธอกรมวงษาธิบดี จางวางกรมหมอ พญา
 พิพัฒน์โกษา พญาจุฬาราชมนตรี เอาร่างหนังสือคอบ
 เชอเขมดัมบุกฉบับที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๔ ขึ้นกราบบังคมทูลพระ
 กรุณา พญาจุฬาราชมนตรีอ่านทูลเกล้าฯ ถวายด้นข้อ
 ความ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คัดแทรกวงกาเดียบ้าง
 แล้ว ให้เอาร่างหนังสือไปส่งให้จมื่นไวยวรรณรต ฯ
 จะได้ให้ขึ้นกระดาศไปส่งให้เชอเขมดัมบุก

ในทันใดนั้น หมอยอนฝรั่งแปลคำไทยเป็นคำอังกฤษ
 แล้ว ให้นายพานิชเขียนฉบับที่ ๑ ที่ ๓ นายโยเด่พเขียนฉบับ

ที่ ๒ ที่ ๔ เป็นอักษรอังกฤษขึ้นกระดานตัวเดียว ได้ให้
 โยเสฟฝรั่งกับหมื่นพิพิธอักษรนายเวรกรรมทำทาน โยเสฟ
 ฝรั่งดูอักษรอังกฤษ หมื่นพิพิธอักษรอ่านฉบับไทยไปจนจบ
 ครั้นจบแล้วได้ถามโยเสฟฝรั่งว่า เนื้อความถูกต้องกับ
 ฉบับไทยแล้วฤๅ โยเสฟฝรั่งว่าถูกต้องดีแล้ว ๆ ได้ให้
 ส้มเต๋จพระเจ้าน้อยงยาเซอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์,
 ทูลกระหม่อมพระ, เสด็จเยี่ยม, ทานต่อทั้ง ๔ ฉบับอีก
 ก็ว่าถูกต้องไม่ผิดดีแล้ว ๆ โยเสฟฝรั่งเอาอักษรอังกฤษพิมพ์
 มีศรบาตรขึ้นประจำณิกกำกับกัน อักษรไทยเข้าคู่ถ้วน
 เหลือมีสายรุศปากถุง มีศรบาตรประจำครั้งประจำสายรุศแล้ว
 ไล่พานก้าให้ตของปากประดับพลอย ให้หมื่นพิพิธอักษร
 นายเวรกรรมทำถือไปนำ จมื่นราชามาตย์ จมื่นทิพเสนา
 นายจ่าเรศ ไปให้เชอเซมลับรุกที่คักนำวัดประยูรวงษาวาศ
 ที่เชอเซมลับรุกอยู่

หนังสือเจ้าพระยาพระคลัง

ตอบหนังสือฉบับที่ ๓ ของเชอเซมลับรุก

* * *

หนังสือ เจ้าพญาพระคลังว่าที่สมุหพระกตาโหม ให้
 มายังเชอเซมลับรุก ด้วยเชอเซมลับรุกทำหนังสือมาให้เรา
 ๔ ฉบับ เป็นอักษรไทย มีศรบาตรประจำมาด้วย และมี

อักษรฝรั่งกำกับ เราพิเคราะห์ดูใจความหาแจ่มแจ้งถูกต้อง
ตามทำนองหนังสือไทยไม่ว่าความซ้ำซากจนเวียนกลับน่า
เป็นเหตุ ๗ เป็นหน้า เป็นทำนองหนังสืออังกฤษซึ่งเคยมีมา
ถึงเราแต่ก่อน ๆ นั้น ครั้นจะให้พิมพ์พิมพ์ โทษาไปถาม
ด้วยข้อที่ยังสงสัย เชอเชมตันบอกที่ว่าหนังสือไทยนั้นทำไป
จะแจ้งอยู่แล้ว อย่าให้มาถามเตย เราจึงเก็บเอาความ
ในหนังสือของเชอเชมตันบอกที่เขาใจบ้าง ทำเป็นหนังสือ
มาให้เชอเชมตันบอก ใจความในหนังสือของเชอเชมตันบอก
ฉบับที่หนึ่งนั้นว่า เชอเชมตันบอกเป็นราชทูตถือรับสั่งพระ
มหากษัตริย์เจ้าเมืองอังกฤษเข้ามา ว่าท่านเจ้าเมือง
อังกฤษมีจิตรผูกพันมิตรไมตรีเป็นสนิท หวังจะให้ความ
คู่ซ่งแห่งเมืองทั้ง ๒ จำเริญขึ้นด้วยคงราชไมตรี แต่จะได้มี
โอกาสไปมาหาสู่ค้าขายเป็นสะดวก จะตั้งเอาแต่ประโยชน์
ฝ่ายเดียวก็หาจำเริญไม่ เชอเชมตันบอกเข้ามาหาใคร่ใน
กรุงพระมหานครศรีอยุธยาตั้งนี้ เชอเชมตันบอกนับถือ
เจ้ากรุงอังกฤษนั้นใด จะใคร่นับถือในพระมหากษัตริย์
กรุงพระมหานครศรีอยุธยาด้วยเหมือนกัน เชอเชมตันบอก
ก็เชื่อใจว่าเราจะได้พิจารณาหาฤกษ์กันด้วยดี ปราศจาก
เหตุอย่าให้เคืองใจได้ การที่เป็นคุณเป็นประโยชน์ฝ่ายเมือง
อังกฤษ ก็เป็นคุณเป็นประโยชน์ฝ่ายเมืองไทยเป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกัน จะแปลกกันก็หาไม่ได้ แล้วว่านับได้ ๒๔ ปี

มาแล้ว กับคนเห็นครีบาบรับใช้แต่กับปิ่นอันครองเมือง
 อินเดีย เข้ามาแต่งหนังสือสัญญาเป็นราชไมตรีกัน คุณแต่
 ประโยชน์อันเกิดแต่ก่อนก็ปรากฏอยู่แล้วทั้ง ๒ ฝ่าย เซอ-
 เซมด้บรูกว่าการที่จะปรึกษากันครั้งนี้ ให้ต้องด้วยพระ
 เกียรติยศ แห่งพระมหา ราชศรี ๒ ครอง เมืองไทยทั้งผู้ ครอง
 เมืองอังกฤษ แต่ซึ่งเซอเซมด้บรูกว่าเป็นราชทูตเข้ามาครั้งนี้
 จะจัด แสง ปรึกษา หาฤ กับ เสนาบดี ที่ กรุง พระ มหานคร ศรี
 อยุทธยา ทำนุบำรุงทางพระราชไมตรีกรุงพระมหานครศรี
 อยุทธยากับเมืองอังกฤษให้ ดินที่ยั่งยืนไปกว่าครั้ง กับคนเห็นครี
 บาบนี้เข้ามาทำหนังสือสัญญา เมื่อศักราช ๑๘๒๖ ปี
 เซอเซมด้บรูก มิได้ คิด ที่ จะให้ เป็น ประโยชน์ แต่ ฝ่าย เดียว หา
 มิได้ คิดแต่จะให้มีความจำเริญ โพร่ฟ้าข้ามแผ่นดินทั้ง
 ต้องพระนครจะได้อยู่เย็นเป็นสุขให้เหมือนกันทั้งสองฝ่าย ถ้า
 เซอเซมด้บรูกทำได้ดังนี้ เราผู้เป็นเสนาบดีก็มีความ
 ยินดี ควรจะสรรเสริญว่าเซอเซมด้บรูกเป็นผู้ มีสติปัญญา
 รอบคอบ พุดจาอยู่ในยุติธรรม อุปมาเหมือนคราวที่ตน
 เที่ยง ไม่รู้เจียไคตงไปข้างฝ่ายเขาฝ่ายเรา จะจำเริญ
 สุขภีโยยศปรากฏชื่อเสียงไปชั่วกิตปาวสาน หนังสือ
 จริงใจของเราให้มาณวัน ๔ เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๒ ค่ำ จุ
 ศักราช ๑๒๑๒ ปีจอณักษัตรโทศก

หนังสือเจ้าพระยาพระคลัง

ตอบจดหมายฉบับที่ ๒ ของเชอเซมลับรุก

* * *

หนังสือ เจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม ให้
 มายังเชอเซมลับรุก ด้วยในหนังสือฉบับที่ ๒ ของเชอเซม
 ลับรุก เราพิเคราะห์ก็ไม่ได้เข้าใจแจ่มแจ้ง ซึ่งเชอเซม
 ลับรุกว่าได้กล่าวไว้แล้วว่า ถ้าเห็นแก่การรักษาเขตแดนกัน
 กัด แต่การซื้อขายกันก็ดี สิ่งใด ๆ ที่เป็นคุณประโยชน์
 ฝ่ายข้างหนึ่ง ดังนั้นก็เป็นคุณแต่ประโยชน์พร้อมกันทั้ง ๒
 ฝ่าย จะแตกกันแปลกกันก็หาไม่ได้ แล้วเชอเซมลับรุกว่า
 เมื่อครั้งศึกพม่ากับอังกฤษสงบเสร็จกันแล้ว เขตแดนพม่า
 คือเขตแดนกรุงพระมหานครศรีอยุธยา เกรงจะเกิดวิวาท
 กัน ก็มิให้ผู้ครองอินเดียจึงให้กับต้นหินครีบารน์เข้ามาทำ
 หนังสือสัญญา เพื่อจะมีให้วิวาทกันด้วยที่เขตแดน
 จำเดิมแต่บัดนั้นมา พวกไทยจึงได้รู้ว่าพวกอังกฤษที่ต่อแดน
 ประพาศเป็นอันสมควรด้วยไมตรี มิได้ปองร้ายเหมือนพม่า
 เมื่อแต่ก่อนพม่าเคยยกดองเข้ามาชิงไชยกัน คราวหลังนี้
 สงบนี้ ความซึ่งเชอเซมลับรุกว่าเมื่อการศึกพม่าสงบเสร็จ
 กันแล้ว เขตแดนพม่าต่อเขตแดนกรุง ๆ เกรงจะเกิด
 วิวาทกัน ก็มิให้ผู้ครองอินเดียจึงให้กับต้นหินครีบารน์เข้า
 มาทำหนังสือสัญญา เพื่อจะมีให้วิวาทกันด้วยเขตแดนนั้น

ความ^{๒๕}ขอ^{๒๕}หา^{๒๕}เป็น^{๒๕}อย่าง^{๒๕}เซอ^{๒๕}เซม^{๒๕}ด^{๒๕}บ^{๒๕}ร^{๒๕}ก^{๒๕}ว่า^{๒๕}ไม่^{๒๕} เมื่อ^{๒๕}เจ้า^{๒๕}เมือง^{๒๕}
 ะ^{๒๕}ม^{๒๕}ง^{๒๕}ด^{๒๕}า^{๒๕}ให้^{๒๕}กับ^{๒๕}ค^{๒๕}น^{๒๕}ห^{๒๕}น^{๒๕}ค^{๒๕}ร^{๒๕}บ^{๒๕}าร^{๒๕}น^{๒๕}เ^{๒๕}า^{๒๕}มา^{๒๕}ทำ^{๒๕}ห^{๒๕}น^{๒๕}ง^{๒๕}ด^{๒๕}ี^{๒๕}อ^{๒๕}ด^{๒๕}ญ^{๒๕}า^{๒๕}น^{๒๕} อ^{๒๕}ัง^{๒๕}
 ก^{๒๕}ถ^{๒๕}ย^{๒๕}ก^{๒๕}า^{๒๕}ด^{๒๕}ัง^{๒๕}ทำ^{๒๕}ค^{๒๕}ึก^{๒๕}กับ^{๒๕}พ^{๒๕}มา^{๒๕}อยู่^{๒๕} ย^{๒๕}ัง^{๒๕}หา^{๒๕}ด^{๒๕}ั^{๒๕}ว^{๒๕}ก^{๒๕}ัน^{๒๕}ไม่^{๒๕} พ^{๒๕}ว^{๒๕}ก^{๒๕}ร^{๒๕}า^{๒๕}ม^{๒๕}ญ^{๒๕}
 ที่^{๒๕}อยู่^{๒๕}ณ^{๒๕}ก^{๒๕}ร^{๒๕}ง^{๒๕}เท^{๒๕}พ^{๒๕} ๑ จ^{๒๕}ึง^{๒๕}ร^{๒๕}ี^{๒๕}ย^{๒๕}น^{๒๕}ท^{๒๕}า^{๒๕}น^{๒๕}ด^{๒๕}เ^{๒๕}น^{๒๕}า^{๒๕}บ^{๒๕}ด^{๒๕}ี^{๒๕} ให้^{๒๕}ก^{๒๕}ร^{๒๕}า^{๒๕}ม^{๒๕}บ^{๒๕}ัง^{๒๕}ค^{๒๕}ม^{๒๕}ท^{๒๕}ู^{๒๕}
 แต่^{๒๕}พ^{๒๕}ระ^{๒๕}บ^{๒๕}า^{๒๕}ท^{๒๕}ด^{๒๕}ม^{๒๕}เด^{๒๕}้^{๒๕}จ^{๒๕}พ^{๒๕}ระ^{๒๕}พ^{๒๕}ุ^{๒๕}ท^{๒๕}ิ^{๒๕}เจ^{๒๕}้า^{๒๕}อยู่^{๒๕}ห^{๒๕}ี^{๒๕}ว^{๒๕} ช^{๒๕}อ^{๒๕}ย^{๒๕}ก^{๒๕}ก^{๒๕}อง^{๒๕}ท^{๒๕}ั^{๒๕}พ^{๒๕}อ^{๒๕}ก^{๒๕}ไป^{๒๕}
 ก^{๒๕}ว^{๒๕}า^{๒๕}ด^{๒๕}เ^{๒๕}อ^{๒๕}น^{๒๕}ค^{๒๕}ร^{๒๕}อ^{๒๕}บ^{๒๕}ค^{๒๕}ร^{๒๕}ว^{๒๕} แต่^{๒๕}บ^{๒๕}ร^{๒๕}ร^{๒๕}า^{๒๕}ญ^{๒๕}า^{๒๕}ค^{๒๕}ิ^{๒๕}พ^{๒๕}็น^{๒๕}เ^{๒๕}า^{๒๕}มา^{๒๕}ไ^{๒๕}ว^{๒๕}ที่^{๒๕}ก^{๒๕}ร^{๒๕}ง^{๒๕} ๑
 ให้^{๒๕}ด^{๒๕}ัน^{๒๕} จ^{๒๕}ึง^{๒๕}ไป^{๒๕}ร^{๒๕}ด^{๒๕}เก^{๒๕}ด^{๒๕}า^{๒๕} ๑ ให้^{๒๕}เจ^{๒๕}้า^{๒๕}พ^{๒๕}ญ^{๒๕}า^{๒๕}ม^{๒๕}หา^{๒๕}โย^{๒๕}ช^{๒๕}า^{๒๕}ร^{๒๕}า^{๒๕}ม^{๒๕}ญ^{๒๕}ร^{๒๕}า^{๒๕}
 ก^{๒๕}ุ^{๒๕}มา^{๒๕}อง^{๒๕}ท^{๒๕}ั^{๒๕}พ^{๒๕}ร^{๒๕}า^{๒๕}ม^{๒๕}ญ^{๒๕}ก^{๒๕}อ^{๒๕}ก^{๒๕}ไป^{๒๕} ก็^{๒๕}ได้^{๒๕}ค^{๒๕}ร^{๒๕}อ^{๒๕}บ^{๒๕}ค^{๒๕}ร^{๒๕}ว^{๒๕}ร^{๒๕}า^{๒๕}ม^{๒๕}ญ^{๒๕}ผ^{๒๕}อ^{๒๕}น^{๒๕}เ^{๒๕}า^{๒๕}
 มา^{๒๕}บ^{๒๕}้าง^{๒๕} ก^{๒๕}อง^{๒๕}ท^{๒๕}ั^{๒๕}ก^{๒๕}ย^{๒๕}ัง^{๒๕}ด^{๒๕}ง^{๒๕}อยู่^{๒๕}ที่^{๒๕}แม่^{๒๕}ก^{๒๕}ระ^{๒๕}ษ^{๒๕}ค^{๒๕}รี^{๒๕}ย^{๒๕} เรา^{๒๕}เ^{๒๕}็น^{๒๕}ว^{๒๕}า^{๒๕}ก^{๒๕}า^{๒๕}ร^{๒๕}
 ค^{๒๕}ร^{๒๕}ง^{๒๕}น^{๒๕}อง^{๒๕}ก^{๒๕}ถ^{๒๕}ย^{๒๕}ค^{๒๕}ิ^{๒๕}ด^{๒๕}น^{๒๕}า^{๒๕}ระ^{๒๕}ว^{๒๕}ัง^{๒๕}ห^{๒๕}ด^{๒๕}ัง^{๒๕}พ^{๒๕}ว^{๒๕}า^{๒๕}พ^{๒๕}ว^{๒๕}ัง^{๒๕}อยู่^{๒๕} เจ^{๒๕}้า^{๒๕}เ^{๒๕}ม^{๒๕}เ^{๒๕}ม^{๒๕}ง^{๒๕}ก^{๒๕}ด^{๒๕}า^{๒๕}
 จ^{๒๕}ึง^{๒๕}ให้^{๒๕}กับ^{๒๕}ค^{๒๕}น^{๒๕}ห^{๒๕}น^{๒๕}ค^{๒๕}ร^{๒๕}บ^{๒๕}าร^{๒๕}น^{๒๕}เ^{๒๕}า^{๒๕}มา^{๒๕} ว่า^{๒๕}เจ^{๒๕}้า^{๒๕}ก^{๒๕}ร^{๒๕}ง^{๒๕}อ^{๒๕}ัง^{๒๕}ก^{๒๕}ถ^{๒๕}ย^{๒๕}ให้^{๒๕}เจ^{๒๕}้า^{๒๕}เ^{๒๕}ม^{๒๕}
 ม^{๒๕}ัง^{๒๕}ก^{๒๕}ด^{๒๕}า^{๒๕}ค^{๒๕}ง^{๒๕}ให้^{๒๕} เ^{๒๕}น^{๒๕}ท^{๒๕}ก^{๒๕}เ^{๒๕}า^{๒๕}มา^{๒๕}ช^{๒๕}อ^{๒๕}ทำ^{๒๕}ห^{๒๕}น^{๒๕}ง^{๒๕}ด^{๒๕}ี^{๒๕}อ^{๒๕}ด^{๒๕}ญ^{๒๕}า^{๒๕} เ^{๒๕}น^{๒๕}ไ^{๒๕}ม^{๒๕}ค^{๒๕}ร^{๒๕}กับ^{๒๕}
 ก^{๒๕}ร^{๒๕}ง^{๒๕} ๑ พ^{๒๕}ระ^{๒๕}บ^{๒๕}า^{๒๕}ท^{๒๕}ด^{๒๕}ม^{๒๕}เด^{๒๕}้^{๒๕}จ^{๒๕}พ^{๒๕}ระ^{๒๕}พ^{๒๕}ุ^{๒๕}ท^{๒๕}ิ^{๒๕}เจ^{๒๕}้า^{๒๕}อยู่^{๒๕}ห^{๒๕}ี^{๒๕}ว^{๒๕}ท^{๒๕}ร^{๒๕}ง^{๒๕}พ^{๒๕}ระ^{๒๕}ร^{๒๕}า^{๒๕}ช^{๒๕}า^{๒๕}ร^{๒๕}ิ^{๒๕}ห^{๒๕}
 เ^{๒๕}็น^{๒๕}ค^{๒๕}ว^{๒๕}ร^{๒๕}จะ^{๒๕}เ^{๒๕}น^{๒๕}ท^{๒๕}าง^{๒๕}พ^{๒๕}ระ^{๒๕}ร^{๒๕}า^{๒๕}ไ^{๒๕}ม^{๒๕}ค^{๒๕}ร^{๒๕}กับ^{๒๕}เจ^{๒๕}้า^{๒๕}ก^{๒๕}ร^{๒๕}ง^{๒๕}อ^{๒๕}ัง^{๒๕}ก^{๒๕}ถ^{๒๕}ย^{๒๕} จ^{๒๕}ึง^{๒๕}ไป^{๒๕}ร^{๒๕}ด^{๒๕}
 เก^{๒๕}ด^{๒๕}า^{๒๕} ๑ ด^{๒๕}ัง^{๒๕}เ^{๒๕}น^{๒๕}า^{๒๕}บ^{๒๕}ด^{๒๕}ี^{๒๕}ให้^{๒๕}ห^{๒๕}า^{๒๕}ก^{๒๕}อง^{๒๕}ท^{๒๕}ั^{๒๕}พ^{๒๕}ร^{๒๕}า^{๒๕}ม^{๒๕}ญ^{๒๕}ก^{๒๕}ด^{๒๕}บ^{๒๕}เ^{๒๕}า^{๒๕}มา^{๒๕}ณ^{๒๕}ก^{๒๕}ร^{๒๕}ง^{๒๕} ๑ ช^{๒๕}ึง^{๒๕}
 เซอ^{๒๕}เซม^{๒๕}ด^{๒๕}บ^{๒๕}ร^{๒๕}ก^{๒๕}ว่า^{๒๕}ด^{๒๕}อง^{๒๕}พ^{๒๕}ระ^{๒๕}น^{๒๕}ค^{๒๕}ร^{๒๕}เ^{๒๕}น^{๒๕}ท^{๒๕}าง^{๒๕}พ^{๒๕}ระ^{๒๕}ร^{๒๕}า^{๒๕}ไ^{๒๕}ม^{๒๕}ค^{๒๕}ร^{๒๕}ก^{๒๕}ัน^{๒๕} ไ^{๒๕}ม^{๒๕}
 ด^{๒๕}ี^{๒๕}ว^{๒๕}ระ^{๒๕}ว^{๒๕}ัง^{๒๕}ช^{๒๕}า^{๒๕}ค^{๒๕}ิ^{๒๕}ก^{๒๕}ค^{๒๕}ิ^{๒๕}ด^{๒๕}ร^{๒๕}น^{๒๕} เรา^{๒๕}ก^{๒๕}เ^{๒๕}็น^{๒๕}ว^{๒๕}า^{๒๕}เ^{๒๕}น^{๒๕}ไ^{๒๕}ม^{๒๕}ค^{๒๕}ร^{๒๕}ก^{๒๕}ัน^{๒๕}น^{๒๕}น^{๒๕}ด^{๒๕}ด^{๒๕}
 ไ^{๒๕}พ^{๒๕}ร^{๒๕}่^{๒๕}พ^{๒๕}า^{๒๕}ช^{๒๕}า^{๒๕}เ^{๒๕}น^{๒๕}ค^{๒๕}ิ^{๒๕}น^{๒๕}ก^{๒๕}ไ^{๒๕}ด^{๒๕}อยู่^{๒๕}เ^{๒๕}น^{๒๕}เ^{๒๕}น^{๒๕}ค^{๒๕}ุ^{๒๕}ช^{๒๕} ท^{๒๕}ุ^{๒๕}ก^{๒๕}ว^{๒๕}น^{๒๕}เ^{๒๕}เ^{๒๕}ก^{๒๕}ย^{๒๕}กับ^{๒๕}อ^{๒๕}ัง^{๒๕}ก^{๒๕}ถ^{๒๕}ย^{๒๕}
 เ^{๒๕}น^{๒๕}ไ^{๒๕}ม^{๒๕}ค^{๒๕}ร^{๒๕}ก^{๒๕}ัน^{๒๕} ไ^{๒๕}ม^{๒๕}ค^{๒๕}ด^{๒๕}ี^{๒๕}ว^{๒๕}ระ^{๒๕}ว^{๒๕}ัง^{๒๕}ร^{๒๕}ัก^{๒๕}ษ^{๒๕}า^{๒๕}เซ^{๒๕}ค^{๒๕}ร^{๒๕}ด^{๒๕}เ^{๒๕}น^{๒๕}เ^{๒๕}ม^{๒๕}อ^{๒๕}น^{๒๕}อยู่^{๒๕}ไ^{๒๕}ก^{๒๕}ด^{๒๕}
 กับ^{๒๕}พ^{๒๕}มา^{๒๕}ช^{๒๕}า^{๒๕}ค^{๒๕}ิ^{๒๕}ก^{๒๕}ย^{๒๕}า^{๒๕}ง^{๒๕}ด^{๒๕}ั^{๒๕}ก^{๒๕}อ^{๒๕}น^{๒๕} แต่^{๒๕}ช^{๒๕}อ^{๒๕}ค^{๒๕}ว^{๒๕}า^{๒๕}ที่^{๒๕}เซอ^{๒๕}เซม^{๒๕}ด^{๒๕}บ^{๒๕}ร^{๒๕}ก^{๒๕}
 ว่า^{๒๕}ด^{๒๕}ี^{๒๕}ว^{๒๕}ย^{๒๕}ค^{๒๕}ว^{๒๕}า^{๒๕}เ^{๒๕}ม^{๒๕}เ^{๒๕}ม^{๒๕}ง^{๒๕}เซ^{๒๕}ก^{๒๕}ม^{๒๕}ด^{๒๕}า^{๒๕}ย^{๒๕} เ^{๒๕}ม^{๒๕}เ^{๒๕}ก^{๒๕}ิ^{๒๕}ด^{๒๕}การ^{๒๕}ก^{๒๕}ระ^{๒๕}บ^{๒๕}ก^{๒๕}โ^{๒๕}ก^{๒๕}า^{๒๕}ห^{๒๕}ด^{๒๕}

ที่เมืองไทร อังกฤษก็ได้ป้องกันไว้มิให้เกิดภัยต่อกรุง ฯ
 ได้นั้น ความชอบเมื่อศกจุลศักราช ๑๘๒๒ ปี เจ้าพญา
 นครศรีธรรมราชลงไปจัดกองทัพที่เมืองไทร จะยกไปตี
 เมืองต่างอ ครั้นนักบิณฑนหันครีบาวันจะเข้ามาทำหนังสือ
 ฎีญา ยังอยู่ที่เมืองเกาะหมาก เจ้าเมืองเกาะหมากจึง
 ใช้ให้กับนักบิณฑนหันครีบาวัน เข้ามาหา เจ้าพญานครศรีธรรมราชที่
 เมืองไทร ขอห้ามกองทัพมิให้ยกผ่านเมืองเกาะหมาก
 ลงไป ว่าพลถูกค้าแซกจันที่เมืองเกาะหมากจะพากันขึ้น
 ตกใจ เจ้าพญานครศรีธรรมราชจึงดกกองทัพไว้ หาได้ยก
 กองทัพลงไปตีเมืองต่างอไม่ แล้วเจ้าพญานครศรีธรรมราช
 กับนักบิณฑนหันครีบาวัน ก็พากัน เข้ามาทำ หนังสือฎีญาที่กรุง ฯ
 แล้วนักบิณฑนหันครีบาวันขอพวกครัวจามญ, มฤท, ทวาย, คनाव,
 เป็นคนชายหญิงใหญ่น้อย ๑๔๓๘ คน กับเมืองแปะซึ่งเป็น
 เมืองขึ้นกรุง ฯ ได้ถวายดอกไม้ทองเงิน ๒ ครั้งแล้ว ก็เอา
 ไปขึ้นกับเมืองเกาะหมากด้วย ให้เชื้อเขมตบุรกรภูกูบาง
 ฤาจะหาความรู้ความอื่นไม่ แดงนักบิณฑนหันครีบาวันได้ทำหนังสือ
 ฎีญาว่าด้วยการบ้านเมือง ๑๔ ข้อ การค้าขาย ๖ ข้อ ใน
 หนังสือฎีญาข้อ ๑๓ นั้นว่าด้วยความเมืองไทร มิให้พวก
 พันของพญาไทรเข้ามารบกวณเมืองไทร เมื่อจุลศักราช ๑๑๙๓
 ปีเกาะศรีนคัก พวกพันของพญาไทรยกมารบเมืองไทรครั้ง
 หนึ่ง เมื่อจุลศักราช ๑๒๐๐ ปีจอตำเรทศคัก พันของ

พญาไทรก็ยกมารบเมืองไทรอีกครั้งหนึ่ง เจ้าเมืองเกาะหมาก
ได้ให้มาช่วยเจ้าพญานครศรีธรรมราช เขากำนันมา
ปิดปากหน้าเมืองไทรอีก ๒ ครั้ง เรากได้มีหนังสือไป
ถึงเจ้าเมืองเกาะหมาก ชอบใจเจ้าเมืองเกาะหมากเป็นอย่าง
มาก เชอเชมด้ับรุกยกเอาความขึ้นขึ้นว่าเห็นว่าเราจะดีมี
เสียๆ เรากได้มีคุณซึ่งได้เป็นทางไมตรีกับเจ้ากรุงอังกฤษ
ผู้เป็นอธิปไตยในชาติอังกฤษ แต่เชอเชมด้ับรุกเห็นว่าการ
ขึ้นจะเป็นประโยชน์เมืองไทย ก็เป็นประโยชน์แก่เมืองอังกฤษ
ด้วยเหมือนกันขึ้นเดียวกัน ถ้าจะแยกกันให้แปลกกันก็
ไม่ดี กลับเป็นร้ายไป ฝ่ายอังกฤษก็เป็นเมืองใหญ่ แต่
มิได้ปรากฏสิ่งใด ๆ เว้นแต่ที่ควรแก่ทางธรรมด้วยกัน
ทั้ง ๒ ฝ่าย เสนาบดีจะมาห้ามได้ๆ แล้วว่าเราประกอบ
ไปด้วยใจอารักขาชอบธรรม จึงมิได้ก่อกวนอะไร แจ่มอยู่
กับใจเชอเชมด้ับรุกแล้วนั้น ซึ่งเชอเชมด้ับรุกพูดดังนั้นก็
ต้องตามประเพณี เห็นว่าเชอเชมด้ับรุกเป็นคนมีสติปัญญา
จากที่อ่อนหวาน สัมกับคำเขาเล่าๆ เข้ามาว่าเชอเชม
ด้ับรุกจะเจรจาถึงใดสิ่งหนึ่งก็จริง มีได้ใจด้วยมารยา
แต่อย่าจะเอาแต่ประโยชน์ฝ่ายเดียว ซึ่งจะคิดให้ต้องพระ
นครจำเริญทางไมตรีให้ ยิ่งสนับสนุน เสนาบดีจะห้ามปราม
ด้วยเหตุอันใด ถ้าการทำได้ด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่ายก็เป็นประโยชน์
ด้วยกัน ถ้าทำได้แต่ฝ่ายเดียว ฝ่ายข้างหนึ่งขึ้นได้ทำ

มิได้ก็ไม่เป็นประโยชน์ สัมด้วยคำเชอเซมด้บรูกว่าถ้าแยกกัน
 แปรกกัน ความด้กักด้บเป็นร้ายไป ข้อซึ่งเชอเซมด้บรูกว่า
 ด้วหนึ่งด้ดัญญา ที่ว่าด้วการช้อการขายแก่กันนั้น จะ
 ใครให้ท่านด้บดด้ทงหดยพิจารณาไตรครองดู จะทำให้กรุง
 พระมหานครศร่อยุทธยา เป็นไมตรี ดันท์ กับกับ เจ้ากรุงอังกฤษ
 อันมีพาหนะมาก อาไศรยแต่ที่ชอบธรรม จะได้จำริณคู่ช
 ด้วด้ดิปราศจากไทยเป็นเนืองนิจ ความช้อนี้เรากิดเห็นว
 ธรรมดาเมืองใหญ่ทง ๒ จะได้ทำหนึ่งด้ดัญญาในทางพระราช
 ไมตรีให้ดันท์ แดการช้อการขายแก่กันจะได้ กักด้วน้ำใจ
 ด้จริศช้อตรงต่อกันทงด้งฝ่ายอย่างด้ยว อันจะได้ด้ว
 ช้อมขึ้นน้ำใจกันนั้นหาได้ ไม่ ซึ่งว่าเจ้ากรุงอังกฤษมีพาหนะ
 มากนั้น พาหนะภาษาไทยเรียกว่ายวดยานคานหาม รก
 รัถยัศตร ตามที่แปลหนึ่งด้ดอังกฤษออกเป็นคำไทยจะ
 เข้าใจว่าเปนด้ดุดก้านั้นๆ อันมีก้านั้นรบก้านั้นไฟเปนอัน
 มากนั้น นานาประเทศทงปวงก็ย้อมด้รยด้ริณวว่าเปนที่เกรง
 ขามด้ง่างามอยู่ในที่ของขเดฤก อุปมาเหมือนปลดาวาพ จะ
 ด้ับวิโรคมังษคยดาร์เดือไคร่งนั้นเปนอันยาก ซึ่งเชอเซม
 ด้บรูกว่าเมื่อเกิดการคักด้งครามที่เมืองจีน พวกขุนนาง
 อังกฤษเปนการชूरะมาก เหตุด้งนั้นนับแต่คฤศคคักราช ๑๘๔๐
 ปี เมื่อบังเกิดเหตุผิดคำด้ดัญญาประการใด พวก
 ขุนนางอังกฤษมิได้ มาเรียนท่านด้บดด้ในกรุงพระมหานครศร

อยู่ทรยานัน^๕ ซึ่งเชอเซมส์บุกรกว่าฝ่ายไทยทำผิดคำสัญญา^๕
 จะเป็นความอันใด จะเป็นด้วยความจั้นเรือฟักัด เมื่อ
 จตุศักราช ๑๒๐๑ ปีกุนเอกศก กองกระแวนจับจั้นเรือฟักัด
 ไต่ตำหน่ง เมื่อจตุศักราช ๑๒๐๘ ปีมะเมียอัฐศก กอง
 กระแวนก็จับได้อีกตำหน่ง พวกจั้นเรือฟักัดเหต่านบรรทุก
 ผืนเข้ามาเที่ยวจอดแอบฝั่งแอบเกาะชาย จนริมปากน้ำเจ้า
 พญา นิตหมายกันกับจั้นคนชั่วในบ้านในเมืองเราให้ออก
 ไปซื้อชขายกัน ไม่เข้าชชขายในบ้านในเมือง. แดงเที่ยว
 กระทำหยาบช้าต่าง ๆ พวกจั้นเอาผืนเข้ามาซื้อชขายมาทาง
 บกกมี้ ทางน้ำกมี้ จะห้ามปรามสักเท่าใด ๆ ก็ไม่ฟัง
 จับได้กระทำโทษจำไว้ เขียนเตี้ยกมี้ ฆ่าเตี้ยกมี้ วิวราช
 รมาทจันนิบหายต้นทรพีย ตั้งต้นก็ไม่เช็ดหตาบ เถ้งอยู่ที่
 เมืองจันบ้านเมืองเดิมของควักนิยมนกันสู้ผืน พวกกันยากจน
 ไม่เป็นอันซื้ออันขาย เกิดใจผู้ร้ายชุกชุมจนบ้านเมืองจะ
 ต้มจมนเตี้ยด้วยผืนแล้ว จันที่เข้ามาอยู่ในขอบเขตเตมา
 กรง ๆ ก็กระทำความชั่ว ชักชวนคนเพศอันภาษาอันแต่คนไทย
 ให้สู้ผืน กำบ้านใดเมืองใดพากันสู้ผืนมากแล้วก็ไม่
 จำเริญกับบ้านนั้นเมืองนั้นเลย พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้า
 อยู่หัวผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ ทรงเกลียดชัง
 คนสู้ผืนนัก เสนาบดีแต่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยช่วยกัน
 ระวางรักษาจะมีให้คนไทยแต่คนในบ้านในเมืองสู้ผืนได้ ให้

เหมือนชาติฝรั่งไม่มีผู้ใด คุ้มผี เหย แด่ ลัก คน หนึ่ง ดันักหนา
 บรรดาจีนเป็นข้าแผ่นดินพระเจ้ากรุงปักกิ่ง ไปเที่ยวทำมาหากิน
 อยู่ในบ้านในเมืองใด ก็ถือว่าเป็นไพร่บ้านพลเมือง ๆ นั้น
 ได้ทรัพย์ ถึงสิ้นแล้วกลับไปบ้านเมืองของตน อ้ายจีนคนชั่ว
 พวกนี้ค้าขายไม่สุจริต คิดแต่จะหาผลประโยชน์ได้ตัวมัน
 จะให้เมืองเป็นโมครั่วฉาน เหมือนจะเยี่ยมเขาควยให้
 ชนกัน อ้ายจีนเรือพุกัดซึ่งจับใจ ไต่ครั้งก่อนจำไว้ มีค้อนนำ
 เจ้าเมืองสั่งให้ไปร่ำหนึ่งตั้งเข้ามาขอโทษออกไป แต่ว่า
 จะห้ามปรามมิให้เอาผีเข้ามาขายค่อไป ก็ให้พ้นโทษ
 ออกไปครั้งหนึ่งแล้ว อ้ายจีนเรือพุกัดก็หาเข็ดหลาบไม่
 ยังเข้ามาขายผีค่อไป กำปั่นตระเวนก็จับได้อีกตัวหนึ่ง
 กอดแน่นปิดเจ้าเมืองสั่งให้ไปร่ำหนึ่งตั้งขอโทษเข้ามา ก็
 ไล่ให้ออกไปโดยทางโมคร่อครั้งหนึ่ง ได้ผีหนึ่งตั้งออกไป
 ไปให้กำชับว่ากล่าว อย่าให้เข้ามาเที่ยวตอบตักขายผี
 ค่อไป ทุกวันนี้ข้างฝั่งตะวันตกจีนเรือพุกัดก็ยังบรรทุกผี
 เข้ามาในเซตแดนเนือง ๆ มาคราวละ ๔ ลำ ๕ ลำ ๖ ลำ
 เทียวจอดซื้อขายตามเกาะทั้งอ่าวชเต พบปะเรือไทยเล็ก ๆ
 ซึ่งไปมาตามริมฝั่ง ก็ตั้งเรือข่วงเอาปืนคาบศิลาได้ยิงให้คน
 หนึ่งชนบก เก็บเอาทรัพย์ ถึงของไปแล้วกระทุ้งเรือจมน้ำเสีย
 กระทำเนือง ๆ ต้องให้กำปั่นตระเวนแต่เรือรบเรือไล่ออกไป
 ไปประจำรักษาคอยระวังปราบปรามอยู่มิได้ขาด ซึ่งเราแต่

ความเร่งรีบพุกัดมาให้เชอเซมด้ับรุกด้งนี้ ด้วยพระบาท
 สัมเด็จพระพุทธิเจ้าอยู่หัวของเรา ทรง เกิดยดขงคน ซ้อฝนชาย
 ฝนด้ับฝนยงนัก ความซ่งเรว่ามาในฉบับ ๒ นี้ เชอเซม
 ด้ับรุกเปผู้ม้ด้กบัญญาตงอยู่ในยุคธรรม ดันดานปราศจาก
 โทได้โมโห คังใจเข้ามาจะปฤกษาหาฤกกันแต่ด้วนความดี
 ให้ด้องพระนครเปไมตรีด้นิกจำเรญยงซ่งไปกว่าแต่ก่อน จง
 พิศเราะหัดฤกครองดู ก็ะเห็นว้เราพุดเปความจริงบั้ง
 หนังสือให้มาฉวัน ๔ เดือน ๓๐ ชัน ๓๒ คำจุตักกราช ๓๒๓๒
 ปิจอโทศก

หนังสือเจ้าพระยาพระคลัง

ตอบจดหมายฉบับที่ ๓ ของเชอเซมด้ับรุก

* * *

หนังสือ เจ้าพญาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม ให้
 มายังเชอเซมด้ับรุก ด้วยในหนังสือฉบับที่ ๓ ของเชอเซม
 ด้ับรุก เราพิเคราะห์ดูไม่ด้เข้าใจแจ่มแจ้ง ซ่งเชอเซม
 ด้ับรุกว่าฝ่ายขุนนางข้างอังกฤษ เมื่อจะหาฤกปฤกษาความ
 มียากทำด้งอันใด เว้นแต่ทำไคด้วยทางอันควรจะบำรุง
 ราชไมตรีให้จำเรญไวกบเมืองทง ๒ ถ้าได้บำรุงรักษาราช
 ไมตรีให้ ยงแน่นมั่นคง แต่จิดแจ้งทางซ้อชายแก่กันให้ ยง
 ง่าย มีประโยชน์ ยงมากทงด้องเมือง การนตงด้กยฤก

ต้องกันกับกระแด้วตั้ง อันเชอเซมด้บรุกได้รับแต่เจ้ากรุง
 อังกฤษนั้น จะได้อีกต่างใด ๆ เกินจากเจ้ากรุงอังกฤษ
 ก็หาไม่ได้ แต่ความซึ่งเชอเซมด้บรุกว่าพระมหากษัตริย์
 ผู้ครองเมืองนครบริคนเมืองฮิรตันต์เมืองฮินดูสถาน มีคำ
 ตั้งให้เชอเซมด้บรุก ผู้มีสติปัญญา รอบรู้ ในความที่จะเข้ามา
 จำเริญทางพระราชไมตรี มาเจรจากราบเมืองให้ต้อง
 พระนครใหญ่เป็นไมตรีให้ ยิ่งแน่นมั่นคงขึ้นนั้น ฝ่ายเราก็ม
 ความยินดีในถ้อยคำเชอเซมด้บรุกว่ามาทางนี้ พระราชไมตรี
 จะได้ถาวรวัฒนาไปชั่วกัลปาวสาน แต่ซึ่งว่าถ้าผู้ใดมาว่า
 อย่างอื่น ผู้เป็นแต่ตัวคนใจพาด เป็นศัตรูแก่เมือง
 ทั้ง ๒ เชอเซมด้บรุกไว้ใจว่าท่านผู้เป็นเสนาบดีในกรุง ฯ
 เห็นจะไม่ฟังคำแต่ข้างเดียวเลย ความซึ่งว่าดังนี้ คงแต่เรา
 รู้ความว่า เชอเซมด้บรุก จะเข้ามาณกรุง พระมหานครศรีอยุธยา
 ย่า พวกถูกคำก็เข้ามาแต่ๆกันต่าง ๆ เมื่อเชอเซมด้บรุก
 ยังอยู่ที่เมืองสิงห์โฮปรา เรือไทย เรือจีน เรือแขก ถูกคำ
 ซึ่งไปซื้อหาณเมืองสิงห์โฮปรา กัดับเข้ามาณกรุงพระมหา
 นครศรีอยุธยาทุกพูดจาว่าความต่าง ๆ กัน ครั้นเชอเซม
 ด้บรุกไปอยู่ที่เมืองเกาะหมาก ฝ่ายแขกเมืองไพรเมืองปัตติ
 ไทยจีนเมืองพังงาเมืองถลาง ไปค้าขายเมืองเกาะหมาก
 กัดับมากี่พูดจาเตือนๆกันเป็นหลายอย่างมาจนทุกวันนี้ เรือ
 จีนถูกคำไปค้าขายเมืองไญกะตรา เมืองลำปาหตั้ง เมืองกูกััง

กตบเขามาก็ยังพูดจากันออกอึ้งไป เสนาบดีรู้ความแฉ่งก็
 มิได้เชื่อเพื่อในถ้อยคำอันนั้น ถึงมาทว่าคนพาดจะมาหลอกล
 ดวงพุดจาเอาแต่ประโยชน์ตัว มิให้เป็นประโยชน์กับผู้อื่น
 จะทำให้เสียประเพณีซึ่งเป็นไมตรีกันนั้น หากควรจะฟังเขา
 มาเป็นแก่นสารไม ที่กรุงฯ นั้นแต่ถูกคำจั้น, แฉก, ฝรั่ง,
 ต่างชาติต่างภาษาเข้ามาอยู่ค้าขายมากด้วยกัน เป็นคนดีก็มี
 เป็นคนชั่วก็มี คนที่ชั่วจะเก็บเหตุการณ์ในบ้านในเมืองไปพูดจา
 ประการใดให้เซอเซมลับรุกฟัง ถ้อยคำให้ ถ้อยเอาถ้อยคำ
 อันนั้นไว้เป็นอารมณ์ เหมือนกับเสนาบดีมิได้ ฟังเอาถ้อยคำ
 แห่งถูกคำไว้ ถ้าใจเซอเซมลับรุกกับใจเสนาบดีประพฤต
 อย่างเดียวกัน ไม่ฟังเอาถ้อยคำคนผู้น้อยมาผูกพันให้เป็น
 เหตุใหญ่ขึ้นแล้ว ทางพระราชไมตรีทั้ง ๒ พระนครใหญ่ก็จะ
 จำเริญไปชั่วฟ้าดิน กับว่ายังเหลือแต่จะว่า ถ้าในร่าง
 หนังสือสัญญาได้พบข้อใด ๆ อันมิได้เข้าใจโดยแท้ เป็น
 เหตุที่สงสัยอยู่ เซอเซมลับรุกจะแก้ไขให้แจ้งแล้ว ถ้า
 เห็นชอบดี จะเอาคำแก่นมาเขียนลงกำกับหนังสือสัญญา
 ไว้ให้ สันสงสัยได้ แล้วเพื่อจะได้เข้าใจง่าย ควรที่จะ
 หมายไว้ว่า หนังสือ สัญญา ที่ทำไว้ใน คฤศศักราช ๑๘๒๖ ปี
 มิได้เสีย ซึ่งเซอเซมลับรุกว่าหนังสือสัญญาข้อใดที่เป็นที่
 สงสัย เซอเซมลับรุกจะแก้ไขให้แจ้งนั้น เราก็ก้าวความ
 สงสัยถึงหนังสือใดในข้อซึ่งจะสัญญากันไม่ แต่ซึ่งเซอเซม

ตั้บรกว่าความมาว่า ข้อ ๖ กับข้อ ๓๐ ในหนังสือนั้นทำ
 ให้ยืดยาวหน่อยหนึ่งในหนังสือใหม่ แต่ข้อ ๗ กับข้อ ๘ ใน
 หนังสือสัญญาเก่า ๒ ข้อนั้นเป็นเหตุจะขอยกขึ้นว่าใหม่ แต่
 ซึ่งเชอเชมตั้บรกว่าจะขอยกหนังสือสัญญาเก่า ๒ ข้อ จะ
 เพิ่มเติมขึ้นในหนังสือสัญญาเก่าอีก ๒ ข้อนั้น จะยกถอนไป
 เราก็จะยอมให้ถอนไปตามใจ ฝ่ายเราก็จะเคยไปถอนหนังสือ
 สัญญา ครัง กับคนเห็นครันมานั้น มาทำไว้ว่า ด้วยความ เมืองไท
 ข้อ ๓๓ เมื่อจุลศักราช ๑๒๐๓ ปีฉลูตรีศก มาครั้งหนึ่ง
 แล้ว เชอเชมตั้บรกว่าจะขอเพิ่มเติมลงในหนังสือสัญญา
 ข้อ ๖ กับข้อ ๓๐ นั้นก็จะให้เพิ่มเติมลง แต่จะเพิ่มเติมความ
 ลงอย่างไร ก็ให้วามาด้อยให้เข้าใจก่อน ถ้าเราเห็นว่า
 เป็นประโยชน์ทำได้ด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่ายแล้ว จะเพิ่มเติมความ
 ลงแต่จะถอนความไปเราก็จะยอมให้ ถ้าเห็นการเป็นแต่
 ฝ่ายเดียวแล้วเราจะยอมให้ไม่ได้ ซึ่งเชอเชมตั้บรกว่า
 เป็นใจความว่าคนอังกฤษจะได้ที่อยู่ในเมืองไทย แต่คนไทย
 จะได้ที่อยู่ในแดนอังกฤษก็ควร แต่ว่าพ่อค้าคนจะค้าขาย
 ฤๅไม่ค้าขาย สุดแต่พ่อค้าเห็นชอบกับตนเอง กับเชอเชม
 ตั้บรกว่าได้ ไว้เนื้อเชื่อใจใน เรา แต่เดิมนั้นทั้งหลาย ฝ่ายกรุง
 เทพ ๆ เป็นอันนั้น เรากับเดิมนั้นทั้งปวงก็จะปฤกษา
 หาฤๅจัดแจงโดยยุติธรรม แต่ที่ควรจะเป็นประโยชน์ด้วยกันทั้ง
 ๒ ฝ่าย ให้ไพร่บ้านพลเมืองอยู่เย็นเป็นสุขสืบไป ซึ่งว่า

ท่านผู้เป็นกระษัตริย์ผู้ครองเมืองนครบริติช เมืองอิรตันด์
เมืองฮินดูสถานนฝ่ายข้างหนึ่ง กับท่านผู้เป็นอธิปไตย
ครองราชสมบัติใน กรุงเทพ พระมหานคร ศรีอยุธยา ฝ่ายข้าง
หนึ่ง ทั้งพระไทยพร้อมประตงค์จะระงับดับเหตุอันมิได้เข้า
ใจถึงกันด้วยดีให้สัญญาปรองมอด แลรักษามืองทั้ง ๒ ให้เป็นสุข
ดำรงอยู่ จึงปลงพระไทยตั้งแต่งหนังสือสัญญา ๘ ประการ
ดังนี้ เราจะนำความในหนังสือสัญญา ๘ ข้อของเซอเซม
ดับรุกชนกราบทูลพระราชวงษานุวงศ์ให้ทราบ จะได้มีรับ
สั่งให้ประชุมเสนาบดีปรึกษาในข้อสัญญา ซึ่งเซอเซมดับรุกทำ
มานี้ ถ้าปรึกษาเห็นพร้อมกันว่าถูกต้องตามพระราชประเพณี
กรุงพระมหานครศรีอยุธยาแล้ว จึงจะให้มาต่อภายหลัง
หนังสือให้มาฉนวน ๔ เดือน ๑๐ วัน ๑๒ คำ จตุศักราช ๑๒๑๒
ปีจอฉกษัทรโทศก

คำปรึกษาเข้าทูลตอบ ๑ ที่ตรวจร่างสัญญา

* * *

วัน ๑ เดือน ๑๐ วัน ๘ คำ จตุศักราช ๑๒๑๒ ปีจอ
โทศก ท่านเสนาบดีเข้าทูลตอบ ๑ ผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่ง
รู้ทันหักฉัดเงินในการนานาประเทศทั้งปวง ประชุมกันใน
พระราชนิเวศน์มหาสถาน มีเจ้าพญาพระคตังเสนาบดี ที่
สมุหพระกตาโหมเป็นประธาน พญาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษา

ธิบัติ พญาราชสุภาวดีศรีบรมหงษ์ เจ้าพญามหาโยธา
 รามัญราช จมื่นไวยวรนาถภักดีศรีสุริยวงษ์ พญาพิพัฒน์
 โภษาราชปดัต พญาจุฬาราชมนตรีเจ้ากรม ๆ ทำขอ
 พญาโชฎิกราชเศรษฐีเจ้ากรม ๆ ทำซ้าย จมื่นทิพเตนา
 จมื่นราชามาตย์ ปดัตกรมพระตำรวจทหารแห่คันเขือกซ้าย
 ขวา นายจำเรศมหาดเล็ก พญาสวัสดิศิวารัจางวาง
 เจ้าภาษี ปฤกษาพร้อมกันด้วยหนังสือสัญญา ๘ ข้อของ
 เชอเหมดัมบุรุกขุนนางอังกฤษ ซึ่งเป็นเหตุถึรับตั้งพระมหา
 กระษัตริย์ผู้เป้นอธิปไตยในเมืองเครตบริตันอิรตันด์ แดฮินดู
 ตถาน มาขอทำหนังสือสัญญากับท่านเด่นาบด้นกรุงเทพ
 พระมหานครบรรพตวรารวดีศรีอยุธยา ในหนังสือสัญญา
 ข้อหนึ่งนั้นว่า ตั้งแต่นั้นไปจะให้ความสุขสำราญแด่ราชไมตรี
 จำเรียไว้แก่เมืองทั้ง ๒ คราบเท่ากัตปาวถาน ที่สัญญาตั้ง
 คือกระษัตริย์ผู้ครองเมืองเครตบริตัน เมืองอิรตันด์ แดฮินดู
 ตถานฝ่ายข้างหนึ่ง กับท่านผู้เป้นอธิปไตยครองราชสมบัติ
 มไหศวรรย์ในพระมหานครศรีอยุธยาฝ่ายข้างหนึ่ง แด
 ราชวงษ์ ดับ ๆ กันไปเบื่องหน้าควรจะถือตามกันทั้ง ๒ ฝ่าย ข้อ
 สัญญาของเชอเหมดัมบุรุกข้อ ๓ นั้น เด่นาบด้นทั้งปวงปฤกษา
 กันเห็นชอบด้วย ตลอดวิศักันปามสดันขุนนางผู้ใหญ่กรุงอังกฤษ
 กับเชอเหมดัมบุรุกที่เป็นเหตุเข้ามาจำเรียพระราชไมตรี จะให้
 ต้องพระนครใหญ่เป้นดัมพันธมิตรไมตรีวัฒนาถาวร ดันทิ

ยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อนจนชั่วกัปชั่วกัลป์ด้าน ตามอย่างโบราณราช
 ประเพณีสืบ ๆ มา เรามีความยินดีเป็นอันมาก แต่ว่าจะ
 จาฤกพระนามพระมหากษัตริย์ทั้ง ๒ พระนครลงไว้ในหนังสือ
 ข้อสัญญาอันหาสมควรไม่ อันราชประเพณีกรุงพระมหา
 นครศรีอยุธยา ท่านเดิมนับแต่โบราณท่านจาฤกพระนาม
 พระมหากษัตริย์ทั้ง ๒ ฝ่าย ซึ่งเป็นราชไมตรีกันไว้ในแผ่น
 พระสุพรรณบัฏ ครั้นเห็นสมควรที่จะจาฤกไว้ในแผ่นพระ
 สุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวผู้ทรงพระคุณธรรม
 อันมหาประเสริฐ ครอบครองศิริราชสมบัติในกรุงเทพ
 พระมหานครบรรพตวรารวดีศรีอยุธยา กับพระมหากษัตริย์
 ผู้สำเร็จ อันเป็นอธิปไตยในเมืองนครบริตน์เมืองอิรันด์
 แดเมืองฮินดูสถาน พระมหากษัตริย์ทั้งสองฝ่ายเป็น
 มหามิตรไมตรีสุพรรณบัฏเดียวกันอันสนิท ตั้งแต่ครั้ง
 จตุศักราช ๑๒๑๒ ปีจอโทศก จตุศัศักราช ๑๘๕๐ ปี เชอ-
 เขมดับรุก เป็น ราชทูต เข้ามา จำเวญ พระราชไมตรี ณพระนคร
 ศรีอยุธยา ทั้งควรจะให้ประกาศกับเมืองประเทศราชแด
 เมืองขึ้นข้าขอบขัณฑสีมาอาณาจักร ปากใต้ฝ่ายเหนือ
 ควันคกควันออก แดอาณาประชาราษฎร์พ่อค้าพานิชทั้งปวง
 ให้รู้แจ้งทั่วกันว่า สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวนครกรุงพระมหา
 นครศรีอยุธยา กับพระมหากษัตริย์เจ้ากรุงอังกฤษ เป็น
 มหามิตรพระราชไมตรีสนิทยิ่งกว่าแต่ก่อน ถ้าเชอเขมดับรุก

เห็นชอบด้วยเราแล้ว ก็ดับออกไปจงแจ้งความดังนั้นกับ
 ตลอดจนกันปามต์คันซุนนางผู้ใหญ่ในกรุงอังกฤษ ถ้า
 ตลอดจนกันปามต์คันซุนนางผู้ใหญ่ เห็นดีถูกต้องด้วย
 ประเพณีข้างอังกฤษอยู่แล้ว ก็ควรจะกระทำด้วยกันดังนี้
 ทั้งสองฝ่าย ให้ทางพระราชไมตรีวิวัฒนาถาวรไปชั่วฟ้าดิน

ในหนังสือสัญญาข้อ ๒ ของเซอเซมต์บริกนั้นว่า ฝ่าย
 คนอันอยู่ใต้บังคับอังกฤษ ยอมจะให้มาแลมี ที่อยู่แต่ค้าขายใน
 เมืองไทย หัวเมืองที่เป็นขอบขันฑสีมาแห่งท่านผู้ครอง
 กรุงเทพ ฯ แล้วพวกประเทศอื่น ๆ ได้คุณแต่โอกาสในการ
 ซื้อขายแต่การอื่น ๆ เปนคุณประการใด จะได้แก่คนอันอยู่
 ใต้บังคับอังกฤษเหมือนกัน อนึ่งถ้าคนอันอยู่ใต้บังคับกรุง
 เทพ ฯ จะไปมีที่อยู่ค้าขายในแดนอังกฤษทั่วเขตแดนก็ยอม
 ให้ทำได้ แล้วคนประเทศอื่น ๆ ได้คุณแต่โอกาสในการซื้อ
 ขายแต่การอื่น ๆ เปนคุณประการใด ก็จะได้แก่คนไทย
 เหล่านั้นเหมือนกัน ความข้อ ๒ นี้ เสนาบดีอังกฤษพร้อมกัน
 เห็นว่า คนไทยที่เป็นพ่อค้าพานิช จะไปตั้งซื้อขายในบ้าน
 เมืองอังกฤษห้ามไม่ มีแต่คนไทยกเหยกตะญาติพี่น้องทั้งภริยา
 ดำเนาไปเที่ยวอยู่ในเขตแดนอังกฤษ คนดังนี้เราหาเขาเป็น
 ขุระไม่ เถิงจะไปเที่ยวอยู่บ้านใดเมืองใด กระทำผิด
 กฎหมายบ้านเมืองประการใด ก็ให้กระทำโทษกันตามอาญา
 กฎหมายบ้านเมืองนั้นเกิด ซึ่งคนอยู่ใต้บังคับอังกฤษจะเข้า

มาอยู่ค้าขายในแดนเมืองไทย หัวเมืองซึ่งเป็นขอบเขตแดน
 ให้ได้เหมือนคนประเทศอื่น ๆ นั้น คนประเทศอื่นเข้ามา
 ตั้งท่ามาหาถิ่นอยู่ในขอบเขตแดนมา ช้านานหลายชั่วอายุคนมา
 แล้ว จนมีการค้ามาขึ้นทุกด้านเกี่ยวพันกันทุกชาติทุกภาษา
 เช่นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเหมือนกัน จะทำเรื่องส่วนไร่นาท่ามาหา
 ถิ่นประการใดก็กระทำได้ ถ้าคนเหล่านั้นกระทำผิดด้วยพระราช
 กำหนดกฎหมายก็กระทำโทษได้เหมือนคนไทย แต่คนชาติ
 อังกฤษ แต่โบราณมา ก็ยังไม่เคยเข้ามา อยู่ในเขตแดนกรุง ฯ
 เมื่อจุลศักราช ๑๑๘๖ มีวอกลศึก มีคหิณแตรเข้ามาตั้งค้า
 ขายอยู่ณกรุง ฯ ก่อนถูกค้าอังกฤษทั้งปวง เมื่อแรกเข้ามา
 อยู่ก็ซื้อขายกับถูกค้าพม่าเขมรเรื่อยเป็นปรกติ ห้ามมิถ้อย
 ความเกี่ยวข้องของสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้า
 อยู่หัว ต้องพระราชประสงค์มีใหญ่ขึ้นก็อุดหนุนให้เข้ามา
 จำหน่าย ก็ได้ซื้อหาไว้เป็นกำลังสำหรับบ้านเมือง มีค
 หิณแตรเข้ามาอยู่ที่กรุง ฯ หลายปี จนได้ฝรั่งชาติพุทธเกิดที่กรุง ฯ
 เป็นภรรยาเกิดบุตรใหญ่แล้ว มีคหิณแตรขอตาให้บุตรออกไป
 เรียนหนังสือที่เมืองวิเศษ เจ้าพนักงานก็ตามใจมิได้ขัดขวาง
 มีคหิณแตรรู้อย่างธรรมเนียมณกรุง ฯ ทุกสิ่งทุกประการ ครั้น
 นานมากันเคยกันเข้ากับอ้ายพวกจีนคนร้าย ก็เอาฉันทซึ่งเป็น
 ของต้องห้ามเข้ามาติดตอซื้อขายกัน แต่จำหน่ายสิ่งของ
 ไต ๆ ไปกับถูกค้าก็เป็นความเกี่ยวข้องกันเนื่อง ๆ พุดจา

ชุ่มชุ่มแห่งถูกคำหยาบอย่าง แล้วมิดหันแตรพูดอดว่า
 กำปั่นไฟไซ้ ได้รวดเร็วต้องแค้นนัก จึงเอากำปั่นไฟเข้า
 มาดำหนึ่ง คิดไฟขึ้นใช้กำปั่นให้ขุนนางตราขจรดูก็ไม่เห็น
 รวดเร็ว พอตักกันกับเรือ ๘ พาย ๑๐ พาย ไม่เป็น
 อัจฉรย์นัก กำปั่นดำนั้นก็เปนกำปั่นเก่าผู้รู้ว่ายบ้างแล้ว จะ
 ขอบายให้ ในหลวงเป็นราคา ๑๒๐๐ ชั่ง เจ้าพนักงานไม่
 ช้อไว้ก็โกรธ ว่ากล่าวเหตุเอินค่อเจ้าพนักงานต่าง ๆ ทำ
 ให้ผิดสัญญาซึ่งกับคนหันตราบนั้นทำได้ เสนาบดีเห็นพร้อม
 กันว่าหันแตรพูดเหตุเอินก็ให้ขับไปเสีย ไม่ให้อยู่ในบ้านใน
 เมือง แต่มิดเฮพวกเดียวกับมิดหันแตร ไม่ได้ทำถ้อย
 ความสิ่งใดให้เกี่ยวข้องกับการบ้านเมือง ก็ให้ ใ้ ใ้ ใ้
 จนทุกวันนี้ มิดเฮก็ได้มาช่วยเจ้าพนักงานแปลหนังสือเขียน
 หนังสือฝรั่งอยู่บ้าง เราเห็นว่าแค่หันแตรเข้ามาอยู่คนเดียว
 เท่านั้นยังองอาจพูดจาเหตุเอิน ถ้าอังกฤษจะเข้ามาอยู่
 ณกรุง ๆ มากแล้ว จะเที่ยวไปอยู่ในขอบเขตนี้แต่มาแห่ง
 ไต ๆ ก็จะมีความทะเลาะวิวาทจนถึงทุบตีกัน ฝ่ายอังกฤษ
 ฤาฝ่ายไทยล้มตายลงฝ่ายหนึ่งก็จะเป็นความใหญ่ขึ้น เห็น
 การดังนี้ ที่จะให้อังกฤษเข้ามาอยู่มากนักไม่ได้ บ้านเมือง
 จะไม่อยู่เย็นเป็นสุข ทั้งจะทำให้ทางไมตรีมิตรหมดไป ความ
 ข้อ ๒ นั้นขอเสียเกิด เราจะยอมให้ไม่ได้

ในหนังสือสัญญาข้อ ๓ ของเซอร์เฮมตันบรุคนั้นว่า ฝ่าย
 ท่านผู้เป็นกระษัตริย์กรุงกรุงเทพ ฯ พระองค์สัญญาไว้ว่า
 ถ้าผู้ใดถือศาสนาแห่งพระเยซูคริสต์ แต่ได้มีจัดการตาม
 ศาสนานี้ ในแว่นแคว้นแห่งเมืองที่พระองค์ทรงครองอยู่
 พระองค์อนุญาตให้ทำได้มิให้ขัด แต่พระองค์จะประทานให้
 มีก่อนควรจะฝังศพของคนที่ยึดมั่นนั้น อนึ่งฝ่ายท่านผู้เป็น
 กระษัตริย์กรุงเมืองอังกฤษนั้นก็สัญญาว่า ถ้าคนถือพระ
 พุทธศาสนาอยู่ในแดนเมืองอังกฤษ คนเหล่านั้นจะได้มีจัดการ
 ตามถัทธิของตนไม่ขัดสิ่งใด แต่จะประทานให้ผู้ที่ฝังศพ
 จะเผาศพของคนที่ยึดพระพุทธรูปศาสนาเป็นอันสมควร ความ
 ข้อ ๓ นี้ เสนาบดีปรึกษาพร้อมกันเห็นว่ากรุง ฯ เป็น
 ประเทศใหญ่ ไพร่บ้านพลเมืองหลายเพศหลายภาษา ถือ
 ถัทธิศาสนาต่าง ๆ กัน ฝรั่งเศสชาติพุทธเกิดบาดหลวงฝรั่งเศส
 เข้ามาฟังพระบรมโพธิ์ธรรม ครั้นบ้านเรือนเป็นพากฎ
 ข้านานแต่โบราณมา มีบุตรหลานสืบ ๆ หลายชั่วคนมาแล้ว
 ฝรั่งเศสชาติพุทธเกิดกตัญญูพระเดชพระคุณสมเด็จพระพุทธิเจ้าอยู่
 หัว คนใดที่มีสติปัญญาที่ทรงพระมหากรุณาชุบเลี้ยงให้มี
 ยศถาศักดิ์ตามสมควร จึงโปรดเกล้า ฯ ให้ทำวัดตั้งสอน
 ศาสนา หมอมริกันซึ่งเข้ามาเข้าที่ปลูกโรงสดแจกหนังสือ
 แม้ศาสนาอยู่ที่กรุง ฯ นี้ ก็รู้จักพระเดชพระคุณสมเด็จพระ
 พุทธิเจ้าอยู่หัว ว่าได้เข้ามาอยู่มีความสุขสบาย มิได้มี

ผู้ใดเบียดเบียน หมอปรัดได้แปดหนังสือตำราปดภูมิ
 คัดแต่ตำราหญิงคดอบุตร ตั้งให้เจ้าพนักงานทูลเกล้า ฯ
 ถวาย หมอยอนก็เป็นคนรู้หนังสือไทยหนังสืออังกฤษชัด
 เจน ก็ได้มาช่วยเจ้าพนักงานเขียนหนังสือแปดหนังสืออังกฤษ
 ออกเป็นคำไทยอยู่เนือง ๆ หมอมริกันเข้ามาทำหนังสือแจก
 แผ่นดำสนาเรื่องความพระเยซูคฤศ มีได้ทำการตั้งหนึ่งตั้งใด
 ให้เหลือเกินก็อยู่ไปได้ด้วยกัน ถ้ากระทำการตั้งหนึ่งตั้งใด
 ให้ผิดอย่างธรรมเนียม ก็จะต้องขับให้ ไปเสียจากบ้าน
 จากเมือง พวกหมอมริกันแดงปีคันคันทนพ้อคำอังกฤษเข้า
 มาตั้งชื้อขายอยู่ที่กรุง ฯ ก็หลายมีมาแล้ว บัวยไซ้ต้มตาย
 ดงก็มี ได้ ผังศพผังผัดกันตามเพศภาษา พระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงพระมหากรุณาอันประเสริฐ ก็มีได้
 ห้ามปรามเกลี้ยจกันในทางดำสนาของคนต่างประเทศ เมื่อ
 อยู่ไม่ทำตั้งหนึ่งตั้งใดให้ผิดกฎหมาย ประเพณี บ้านเมืองแต่ก็
 อยู่ด้วยกันไปได้ ความก็แจ้งประจักษ์อยู่ดังนี้ แต่คน
 ฝ่ายไทยถ้าไปอยู่ในบ้านในเมืองแคว้นของอังกฤษ แต่บ้าน
 เมืองอื่น ๆ ก็ดี ก็เป็นไพร่บ้านพดเมืองของเมืองนั้น จะ
 กระทำ ความดี ความชั่ว ตั้งใด ก็ ตั้งแต่ กฎหมาย ประเพณี บ้าน
 เมือง คนเหล่านั้นจะยังถือดำสนาของตนอยู่ ฤาจะไม่ถือ
 ดำสนาภาษาใด ๆ ก็ดี ต้มตายดงจะผังศพเผาผ้อย่างไร

ก็สุดแค่ว่าใจของเขา เราก็มีได้เขาเป็นอะไร ซึ่งเขอเขม
 ดับรุกรจะมาขอทำหนังสือสัญญาด้วยที่ฝั่งฝั่งนั้น เห็นหา
 ต้องการที่จะเป็นข้อสัญญากันไม่

ในหนังสือสัญญาข้อ ๔ ของเขอเขมดับรุกรนั้นว่า ท่าน
 ผู้เป็นอธิปไตยครองเมืองนครบริตัน เมืองอิรตันด์ แต่เมือง
 อินดุสถานฝ่ายข้างหนึ่ง แต่ท่านผู้เป็นพระษัตริย์ครองกรุง
 เทพ ฯ ฝ่ายข้างหนึ่ง ยังปดงพระไทยพร้อมกันจะตั้งคำ
 สัญญาอีกฉบับหนึ่ง ว่าด้วยทางค้าขายแก่กัน . ประการจะให้
 การนี้มีประโยชน์ยิ่งมากขึ้นแก่เมืองทั้งสอง ความข้อ ๔ นี้
 เสนาบดีปรึกษาพร้อมกัน ซึ่งว่าจะให้เป็นประโยชน์ในการ
 ค้าขายมากขึ้นนั้น เราหาเห็นความแจ่มแจ้งไม่ ไม่รู้ที่
 จะโต้ตอบจะเอาเป็นข้อสัญญาประการใดได้

ในหนังสือสัญญาข้อ ๕ ของเขอเขมดับรุกรนั้นว่า ฝ่าย
 ท่านผู้เป็นพระษัตริย์ครองเมืองนครบริตันอิรตันด์ แต่อินดุ
 สถานท่านสัญญาไว้ว่า ตั้งแต่นั้นไปภายหน้าถ้าคนที่อยู่ใต้วงคืบ
 กรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยาไปค้าขายแดนอังกฤษ พวก
 อังกฤษจะทำการตั้งอันใดขัดขวางให้คนไทยเหล่านั้น เดี่ยวประโยชน์
 ในการซื้อขายก็ห้ามได้ ก็ห้ามเดี่ยมิให้ทำได้ แต่ฝ่ายท่าน
 ผู้เป็นพระษัตริย์ครองกรุง เทพ ฯ เค้า ท่านสัญญาไว้ว่า ตั้ง
 แต่นั้นไปภายหน้า เมื่อคนอันอยู่ในบังคืบอังกฤษเข้ามาค้าขาย
 อยู่ณกรุง เทพ ฯ ฝ่ายกรุง ฯ นั้นจะทำการตั้งอันใดขัดขวาง

ให้พวกคน อังกฤษ พ้อคำเห่ถำนั้น เดี่ยวประโยชน์ ในการซื้อขาย
 ก็ห้ามได้ ก็ห้ามเดี่ยมิให้ทำได้ ความข้อ ๕ นั้น เด่นาบดี
 ปฤกษาพร้อมกันว่าณกรุงเทพมหานครศรีอยุธยา ดินค้า
 ซึ่งถูกค้าในประเทศนอกประเทศก็ดัดจะเอาเข้ามาค้าขาย ห้าม
 แต่ฝืนเปนของชั่ว ไม่ให้ถูกค้าเอามาขายในแว่นแคว้นพระ
 ราชอาณาเขตรชาติทีเดียว แต่บน, กระตุนบน, ดินบนบน
 ถาถูกค้าจน แหก ฝรั่ง แดถูกค้าชาติอื่น ๆ ก็ดัด จะบรรทุก
 ดูปก้านเข้ามาค้าให้ขายให้ ในหลวง ถาในหลวงไม่ต้องการ
 ซื่อไว้ ก็ให้ถูกค้าเอาบน กระตุนบน ดินบนกดดับออกไปเสีย
 ไม่ให้ขายกับถูกค้าแต่ไพร่บ้านพลเมืองณกรุง ฯ แต่สินค้า
 อื่น ๆ ก็ตามแต่ถูกค้าจะซื้อขายกันมิได้ชัดขวาง แต่เขา
 เป็ดอกเขาสารเปนของต้องห้าม ให้ ซื่อให้ขายกันได้แต่ใน
 ประเทศซึ่งเปนข้าขอบขัณฑสีมา ถาถูกค้านอกประเทศ
 เข้ามาค้าขายจะกดดับออกไป ก็ห้ามมิให้ ซื่อเขาเป็ดอกเข่า
 สารเปนสินค้า ให้ ซื่อไปแต่พอเปนเสบียงกินกตางทางตาม
 เมืองใกล้แต่ไกล สัมควรกับคนที่มาในดาดูปก้านด้าเถา
 แดเรือปากใต้ ด้วยเขานเปนอาหารแก่ไพร่พลเมือง ทั้งเปน
 ก้างแก่บ้านแก่เมืองด้วยจึงห้ามไว้ ไพร่บ้านพลเมืองจึง
 มิได้ซื่อดโชเหมือนเมืองประเทศอื่น ๆ ถาแม่น้ำฝ่านตกเปน
 ปรกติไร่นาทำได้ผลมาก เม็ดเขาจะสุราเดี่ยวเปด้าจึงให้ขาย
 ไปนอกประเทศบ้าง แต่ซึ่งฝืนกับเขาเป็ดอกเขาสาร บน

กระสุนปืน ดินปืน เป็นของต้องห้ามมาแต่โบราณราช
 ประเพณีสืบ ๆ มาแต่ก่อน ซึ่งว่าอย่าให้ชดทางค้าขาย
 แต่บรรดาการค้าไทยจีน ถูกค้าแซกชาติมึน ชาติสุหนี่
 ชาติสุรค์ ชาติมึนรด ฝรั่งเศสอังกฤษ ชาติพุกเกด ชาติ
 วิตุนดา ที่ไปมาค้าขายอยู่ที่กรุง ฯ ถ้าผู้ใดขัดขวาง
 ในทางค้าขาย ก็ชอบแต่ถูกค้าจะมากกับพญาศรีพิพัฒน์
 รัตนราชโกษาเสนาบดีผู้เป็นเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ ก็จะได้ว่า
 ก่อวให้ นี้ก็ห้ามผู้ใดมาว่ากล่าวว่ามีผู้ขัดขวางในทาง
 ซ้อขายสิ่งใดไม่ แต่ถูกค้าที่กรุง ฯ ก็ไปค้าขายที่เมืองจีน
 เมืองสิงห์โปรา เมืองไญนครา เมืองตัวปาหลัง เมืองกุกัง
 ไปเมืองใดก็ตามตามเมืองนั้น ก็ห้ามผู้ใดมาว่ากล่าว
 บ้านใดเมืองใดขัดขวางทางค้าขายไม่ มีแต่พูดกันว่าชาวทุน
 บ้างได้กำไรบ้าง ด้วยเงินค้าขายค้าขายไม่คิด กับว่าถูกค้า
 ไปขึ้นร้านขนห้างนั้นซ้อขายสินค้าไม่มีราคา เมื่อจะกลับมา
 ก็ตั้งของให้เปล่าบ้างเป็นด้ายบ้าง สิ่งของต่าง ๆ จะเอา
 เงินก็ไม่ได้ ได้ยินพูดแต่ดังนี้ ความข้อ ๕ นั้นเห็นหาข้อที่
 ที่จะทำสัญญากันไม่

ในหนังสือสัญญาข้อ ๖ ของเซอเซมตันรุทนั้นว่า ท่าน
 ผู้เป็นกระษัตริย์กรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา ก็
 อนุญาตว่า ถ้าข้างอังกฤษได้เห็นชอบจะตั้งกงสุล ก็ผู้
 ดำหรับรับจะเอาฐานะพนักงานจะว่ากล่าวในการซ้อขาย ให้

มาอยู่ในเมืองใด ๆ อันเป็นท่าจอดในแคว้นกรุงเทพพระ
 มหานครศรีอยุธยาทำให้มาได้ แล้วพนักงานของกงซุด
 เหล่านั้น คือว่าถ้าพวกอังกฤษอันอยู่ในกรุงเทพพระมหา
 นครศรีอยุธยาเป็นความกันเองก็ดี เป็นความกับชาวกรุง ๆ
 ก็ดี กงซุดเหล่านั้นจะเขาเป็นธุระพิจารณาปรึกษากันกับ
 ขุนนางในกรุง ๆ ให้ระงับดับความให้สูญจางได้ แล้วฝ่ายท่าน
 ผู้เป็นอธิบดีภายในเมืองอังกฤษเล่าท่านก็อนุญาตว่า ถ้าข้าง
 กรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยาได้ เห็นชอบ จะส่งกงซุดไปอยู่
 ในเมืองใด ๆ อันเป็นท่าจอดในแคว้นอังกฤษ เป็นภาระธุระ
 เหมือนกันก็ให้ทำได้เป็นเดมอกลั่นนี้ ความข้อ ๖ นี้ เสนาบดี
 ปรึกษาพร้อมกันว่า แคว้นเรามีฝรั่งเชื้อชื้อวิไชยเณทร์เข้า
 มาอยู่ณกรุงพระมหานครศรีอยุธยาคนหนึ่ง วิไชยเณทร์ตะ
 อย่างธรรมเนียมฝรั่งเสีย มาถือประเพณีไทยตามพระราช
 กำหนดกฎหมายกรุง ๆ เป็นคนมีสติปัญญาดีพิภักดีสมัคร
 ทำราชการ สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินจึงโปรดเกล้า ๆ ตั้งให้
 วิไชยเณทร์เป็นขุนนางผู้ใหญ่ ใช้อ้อยอยู่ที่กรุง ๆ ข้านานจน
 วิไชยเณทร์ถึงแก่กรรม แคว้นนี้มีฝรั่งต่างประเทศ
 ชาติใดเข้ามาอยู่ณกรุง ๆ อีกไม่ มีแต่ฝรั่งชาติพุทธเทศ
 บ้านเรือนเป็นพากมอยู่ณกรุง ๆ แคว้นมาจนเท่าทุกวันนี้
 เป็นอันมาก ที่เป็นขุนนางทำราชการอยู่ในตำแหน่งต่าง ๆ
 ก็มี เมื่อจุลศักราช ๑๓๘๒ ปีมะโรงโทศก เจ้าเมือง

ปะตุนัน มีหนังสือเข้ามา เถลิงเสนาบดี ให้กราบบังคมทูล แด่พระ
 บาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ขอตั้งให้กาตะดตเป็นท่งกงชุต
 แด้วชอทให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ด้วย ฝรั่งเศสพิทุทเกดซึ่งเปนขุนนาง
 อยู่ณกรุง ฯ มีความยินดี จึงเรียนกับท่านเสนาบดีรับว่า
 ถ้ากงชุตจะทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็จะมีประพฤติตามอย่าง
 ธรรมเนียมของไทย เหมือนฝรั่งเศสพิทุทเกดซึ่งอยู่ณกรุง ฯ
 จึงโปรดเกล้า ฯ ให้กาตะดตเป็นท่งกงชุต ทงพระราชทานให้
 ให้หาเรือนอยู่ กาตะดตอยู่ท่งกรุง ฯ หดายนแด้วดาเสนาบดี
 กตบออกไป เจ้าเมืองมะเกาให้มัตดินเข้ามาอยู่รักษาที่ซึ่ง
 พระราชทานนั้นไว้จนเท่าทุกวันนี้ มัตดินก็มานั่งอยู่ ไม่มี
 ถ้อยความสิ่งใด ดูปก้านตูกค้าชาติพิทุทเกดแต่ก็ไม่มาเข้า
 มาซื้อขายแต่ดักดำหนึ่ง ไม่เห็นเป็นผลเป็นประโยชน์ สิ่งไร
 กับบ้านเมืองฝ่ายเราเลย แต่ตูกค้าฝรั่ง, แชก, จีน, ต่าง
 ประเทศเข้ามาค้าขายณกรุง ฯ มีความสิ่งใดเกี่ยวข้องกัน
 กับตูกค้าณกรุง ฯ ด้วยการซื้อขาย เป็นแต่ความเล็กน้อย
 เจ้าพนักงานก็ชำระว่ากล่าวให้ ถ้าเป็นความข้อใหญ่เสนาบดี
 ก็ตัดสินให้ ตาม กฎหมาย อย่าง ธรรมเนียม ของไทยให้ เป็นอัน
 ดำรงแก่กัน ถ้าตูกค้าไปค้าขายหัวเมืองใด ๆ ที่เป็นข้า
 ขอบขันตมเสนากรุง ฯ จะมีความเกี่ยวข้องด้วยเหตุสิ่งหนึ่ง
 สิ่งใด เจ้าเมืองกรมการก็ได้ชำระว่ากล่าวตัดสินให้ตาม
 กฎหมาย อันประเพณีกรุง ฯ แต่ก่อนก็หาได้เคยไปดักกงชุต

อยู่ที่บ้านไคเมืองไคไม่ เถິงมาทว่าบ้านไคเมืองไคจะมาชัก
ชวนให้แ่่งคนไทยไปตงเปนกงซุตอยู่ที่บ้านนั้นเมืองนั้น เรา
ไม่รักจะให้ไปตงอยู่ ด้วยไม่เห็นเปนมตเปนประโยชน์อย่างไร
จะไปกัตขวางบ้านเมืองเขาเปด่า ๆ หาตองการไม่ ถ้าตูก
คำฝ่ายกรุง ฯ จะไปค้าขายบ้านไคเมืองไค มีความเกีย
วข้องสิ่งใด ก็ตองฟังบังคับตามกฎหมายบ้านนั้นเมืองนั้น
จึงจะชอบ เ่ณาค้เห็นดั่งนั้น จึงไม่พอใจที่จะให้คนอังกฤษ
เข้ามาเปนกงซุตอยู่ในบ้านในเมือง ความซึ่งว่าจะตอง
กงซุตนั้นขอเลี้ยเถิด อย่างน้อยใจเถย

ในหนังสือสัญญาข้อ ๗ ของเชอเชมดัมบุททนั้นว่า ถ้า
แต่เรือรบของเจ้าแผ่นดินอังกฤษ ของกัมปนี ที่ครองเมืองอินเดีย
มีเหตุจะมาเถິงที่จอดแ่่งแม่น้ำแห่งใด ๆ ในแ่่นแคว้นกรุง ฯ
ปราณจะขอเช่าของอันดำหรับจะใช้ ในเรือ คือเครื่อง
อาหารเตพนเปนต้น ฝ่ายท่านผู้เปนกระษัตริย์ครองราชสมบัติ
ในกรุง ฯ ท่านก็ยอมสัญญาไว้ว่าจะทำได้แล้ว ครั้นจะขอเช่า
ของนั้นยอมให้ ขอตามราคาอันควรด้วยธรรมเนียม ถ้าแต่กำนัน
แต่เรือรบอันเปนของเจ้าแผ่นดินณกรุงเทพ ฯ มีเหตุจะเข้าใน
ที่จอดแ่่งแม่น้ำใด ๆ ที่เป็นเซตแดนอังกฤษ ฝ่ายท่านผู้ครอง
เมืองนครบริตัน เมืองอิตันด์ เมืองฮินดูสถาน ท่านก็ยอม
สัญญาไว้ว่าจะทำได้เหมือนกัน มิได้ขัดขวางสิ่งใดนั้น ความ
ข้อ ๗ นี้ เ่ณาค้ปฤกษาพร้อมกันเห็นว่า กรุงเทพ ฯ

เซตเรน ฝ้ายบก ทิศเหนือ ทิศตะวันตกตะวันออก กว้างขวางเป็นอันมาก ทิศใต้เป็นทางขเตบ้านเมืองน้อย ไม่เหมือนฝ้ายขเตข้างอังกฤษใหญ่กว่ามีบ้านเมืองมาก ทั้งมีท่ากำปั่นจอดทุกบ้านทุกเมือง แต่หัวเมืองซึ่งชนกับกรุง ฯ ทางขเตฝ้ายตะวันตก ตั้งแต่เมืองสงขลาเข้ามาจนฝ้ายตะวันออกเพียงเมืองตราดอยู่ในอำเภอเดียวกัน ปากน้ำคลองน้ำเด็กน้ำคนทุกเมือง ไม่เป็นที่ท่าทอดกำปั่นได้แค่สักเมืองหนึ่ง กำปั่นรบจะมาทอดที่หน้าเมืองใด ๆ จะทอดได้ก็แต่ในที่ของขเต โดยว่ากำปั่นรบกำปั่นไฟจะเข้ามาณกรุง ฯ ถ้าเป็นกำปั่นกินน้ำรกกั้จะทอดอยู่ได้แค่ที่นอกสันดอน จะซื้อของใช้สอยในกำปั่นและของกินเป็นต้นด้วยน้ำแด่ฝนประการใด ไทยก็จะต้องช่วยทำนุบำรุงให้ ได้ ซ้อหาไปตามราคาถูกค่าซื้อขาย เมืองเป็นไมตรีกันจะนั่งตะเหมินเดียวได้ฤฯ ฝ้ายกำปั่นแดงรอบของไทยมีเหตุอันใดจะไปที่แดนเมืองอังกฤษ จะต้องการเครื่องใช้สอยสำหรับกำปั่น และจะจัดเสบียงอาหารประการใดก็คงจะซ้อหาได้ โดยสะดวก ทุกวันมีบ้านเมืองเป็นไมตรีสนิทกันอยู่แล้วก็เหมือนบ้านเมืองเดียวกัน จะต้องทำสัญญาทำไมเล่า

ในหนังสือสัญญาข้อ ๘ ของเซอร์เชมสันรุทนั้นว่า ถ้าแต่กำปั่นเรือใด ๆ ที่ใช้ธงอังกฤษจะเกยหาดทรายโดนหินแตกอับปางใกล้ฝั่งเซตเรนกรุง ฯ ฝ้ายท่านกระษัตริย์ผู้ครองกรุงเทพ ฯ นั้นท่านยอมสัญญาไว้ว่า ถ้ามีช่องจะช่วยได้จะให้

ช่วยจนเต็มกำลัง เก็บเรือเก็บเข้าของนันทรักษาไว้ จะได้ส่ง
คืนให้แก่เจ้าของด้วยดี หนึ่งด้วยนายเรือตูกเรือที่เลี้ยงคังน
กับทั้งเจ้าของ ๆ เขา พวกไทยจะรักษามารุงไว้ ให้ปราศจาก
อันตราย แล้วถ้ากำปั่นแถวเรือดำโต ๆ ที่ใช้ธงไทยได้ถึงที่
แตกเสียใกล้แดนอังกฤษ ท่านผู้ครองเมืองอังกฤษก็ยอม
สัญญาไว้ว่า จะให้พวกอังกฤษส่งเคราะห์ช่วยในผู้คนแต่เข้า
ของให้ปราศจากอันตรายได้ ความข้อ ๘ นี้ เสนาบดีปรึกษา
พร้อมกันเห็นว่า . กำปั่นตูกค้าใช้ธงอังกฤษเข้ามาค้าขาย
ณกรุงเทพฯ . แต่ก่อนมาก็ไม่เคยเกยหินเกยดินแตกแต่สัก
ครั้งหนึ่ง โดยว่าสืบต่อไปภายหน้าตูกกำปั่นใช้ธงอังกฤษเข้า
มา จะเกยหินเกยดินแตกริมฝั่งที่แห่งใดในแขวงหัวเมืองใด
ที่ชนกับกรุงฯ ถ้านายเรือตูกเรือไปบอกผู้รักษาเมืองกรมการ
ไว้แล้ว ก็คงจะช่วยโดยสมควรที่จะช่วยได้ แต่เมื่อเดือน ๗
ปีจอโทศก มีศเบบเซนคันหนกับกาดัดแปดคนขึ้นเรือรบเข้า
มาแจ้งว่ากำปั่นเกยหินแตกที่แดนเมืองเขมร เข้ามาจะขอ
โดยด่านเรือณกรุงฯ กตัญออกไปเมืองสิงห์โปรา ฝ่ายเราจึง
ได้รู้ว่ากำปั่นที่ใช้ธงอังกฤษมาแตกที่หน้าเมืองเขมรตำแหน่ง จึง
ให้เจ้าพนักงานเบิกเงินหลวงพระราชทานให้สืบคำดัง ด้วย
เมตตาแก่คนที่ได้ทุกข์ยากลำบาก จะได้ ไปซื้อเสื้อผ้าเสบียง
อาหารแจกกันกินโดยทางไมตรี เมืองเขมรเปนเมืองประเทศ
ราชชนกับกรุงเทพฯ . แผ่นดินเมืองเขมรต่อเขตรแดนกันกับ

เมืองญวน ดั้นไปเมื่อนำถ้ำกำปั่นที่ใช้ร้องอังกฤษจะมาแตก
 ที่เขตรแดนเมืองเขมรอีก ถ้าตัวก่จะม้หนึ่งดื้อไปให้เมือง
 เขมรช่วยส่งเคราะห์ แดกำปั่นดำเภาเรือตัวง่ฝ่ายข้างไทย
 ไปค้าขายอับปางลงในเขตรแดนบ้านเมืองฝ่ายอังกฤษ ชุนนาง
 อังกฤษตัวก่จะม้จะช่วยโดยเมืองเปนไมตรีกัน จะนิ่งตะเมิน
 เดี่ยวได้ฤ ความข้อนี้จะต้งสัญญากันทำไม

ในหนังสือสัญญาข้อ ๘ ซึ่งเขอเขมด้นรกว่า ถ้าเว้นไว้
 แดข้อความที่เปลี่ยนแด้ในหนังสือฉบับนี้ แดที่จะเปลี่ยนใน
 ฉบับนี้จะต้งสัญญาด้วยการค้าขายนั้น ข้อใด ๆ อื่นอันเป็นคุณ
 เปนประโยชน์แก่เมืองทั้ง ๒ ฝ่าย ก็คงจะจำเริญไว้ตามหนังสือ
 สัญญาเก่าที่กัมปนีอันครองเมืองอินเดีย ได้สัญญาไว้กับท่าน
 กระษัตริย์ผู้ครองกรุงเทพ ฯ ก็ได้จำเริญแด้ไปตราบเท่า
 กัดปาวสาน ความข้อ ๘ นี้ เด้แนบด้นฤษาพร้อมกันเห็น
 ว่า มีควมแด้จะให้รักษาหนังสือสัญญาเดิมไว้ ซึ่งเขอเขม
 ด้นรกว่าควมสัญญา มา ๘ ข้อครึ่ง ความข้อ ๓ นั้น
 ว่า จะให้ทางพระราชไมตรี ๒ พระนครจำเริญยั้งขึ้นไปใน
 เราก้มีใจยินดีว่ากต่างคอบมาในฉบับสัญญาข้อ ๑ แจ้งอยู่ทุก
 ประการแด้ แดควมซึ่งว่ามาในข้อ ๔ นั้น พิคเราะหัด
 ก็หาเห็นมีควมดังใดไม ก็ได้คอบตามควมซึ่งว่ามาใน
 ข้อ ๔ นั้นแด้ แดควมในข้อ ๕ ข้อ ๗ ข้อ ๘ ตามข้อนั้น
 บ้านเมืองเปนไมตรีกันอยู่แด้ ไม่ค้องการที่จะทำสัญญากัน

แสดงความข้อ ๒ ข้อ ๓ ข้อ ๒ ตามข้อนี้ เป็นความชอบใจของ
 เซอเซมด้บรุก ด้วยคิดเห็นผลเห็นประโยชน์แล้วจึงจะขอทำ
 หนังสือสัญญา ฝ่ายไทยไม่เห็นเป็นผลเป็นประโยชน์ จึงใด
 จึ่งหารักทำสัญญาไม่ ได้ตอบความมาแจ้งอยู่ทั้งตามข้อ
 แล้ว แสดงความในข้อ ๘ นั้น เซอเซมด้บรุกจะให้รักษา
 หนังสือสัญญาเก่า ซึ่งกัมปนีผู้ครองอินเดียนได้ทำสัญญากับ
 กรุง ฯ ไว้ด้วยกัน ก็ให้จำเริญไปทราบเท่าที่กล่าวตามนั้น
 ก็ชอบอยู่แล้ว หนังสือสัญญาเก่าได้ทำไว้แล้วจะเอาไปเสีย
 ข้างไหนได้เท่า ฝ่ายเราก็จะต้องรักษาความสัญญาไว้ชั่ว
 กิตติปางด้านดังคำเซอเซมด้บรุกว่า เสนาบดีประชุมกัน
 ปรึกษาความ ๘ ข้อของเซอเซมด้บรุกแล้ว จึงปรึกษากันข้อ
 ไปด้วยความซึ่งเซอเซมด้บรุกได้พูดจากับท่านเจ้าพระยาพระคลัง
 ว่าที่สมเด็จพระกตาโหมที่เมืองสมุทรปราการว่า ทางไมตรีที่ได้
 ทำไว้ ครองกับคนหันครีบาร์นเป็นการของกัมปนีเจ้าเมืองมังกด่า
 เมืองมังกด่าเป็นเมืองน้อยอยู่มาเหมือนเมืองนคร กรุง ฯ
 กับกรุงวิตาศเป็นเมืองใหญ่ ชอบจะทำไมตรีกันตามเมือง
 ใหญ่จึงจะดี ท่านเจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมเด็จพระกตาโหม
 ก็ได้ตอบว่าเซอเซมด้บรุกว่าดังนี้สมควรที่มิได้สัญญา มาพูดจา
 ทางไมตรีแล้ว ก็แต่ว่าเมื่อครั้งกับคนหันครีบาร์นเข้ามา
 ครองหน ก็น่ากระษัตริย์ผู้ครองกรุงองกฤษมิรับสั่งให้กัมปนี
 เจ้าเมืองมังกด่า แต่งหนังสือให้กับคนหันครีบาร์นคุมสิ่งของ

เครื่องราชบรรณาการเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย แต่พระบาท
 สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหา
 ประเสริฐ ขอทำหนังสือสัญญาว่าด้วยการบ้านเมืองและการ
 ค้าขาย ครั้นนั้นมีคณหัตถ์บรรณก็ขอจดออกไปต่าง ๆ ว่า
 คิวเปนขุนนางผู้ใหญ่แทนกับปิ่นเจ้าเมืองมั่งกดำเข้ามา ฝ่าย
 เราก็ได้ว่าเมืองมั่งกดำเป็นเมืองชนกับกรุงวิตาศ ซึ่งจะ
 มาทำ หนังสือ สัญญา การ บ้านเมืองนั้น จะ ดิถีรักษาได้ แด้วฤ
 กบีคณหัตถ์บรรณนี้ว่ากรุงวิตาศอยู่ไกล . ฝ่ายว่าข้างอินเดียน
 เจ้ากรุงวิตาศได้ มอบให้ เจ้าเมืองมั่งกดำเป็นผู้ บังคับดิถีรักษา
 เจ้าเมืองมั่งกดำจะทำการสิ่งใด ๆ ก็ทำได้เหมือนกับเจ้ากรุง
 วิตาศเหมือนกัน เสนาบดีกรุง ฯ จึงได้ยอมทำหนังสือสัญญา
 กับกับปิ่นเจ้าเมืองมั่งกดำ ก็เข้าใจว่าได้ทำหนังสือสัญญา
 กับชาติอังกฤษ เหมือนกับได้ทำสัญญากับเจ้ากรุงวิตาศแล้ว
 ตามถ้อยคำกับคณหัตถ์บรรณว่าเจ้ากรุงวิตาศมีรับสั่งมา จึง
 ได้รักษาทางไมตรีอันใหญ่ยิ่งทั้งต้องพระนครถาวรจำเริญมาจน
 ทุกวันนี้ ซึ่งเชอเซมลับรุกเข้ามาว่าจะทำหนังสือสัญญา
 อีกนั้น จะเฝ้าแต่ทำหนังสือสัญญาไม่รู้แต่รู้แต่ดังนี้ กรุง ฯ
 มีเมืองชนเมืองออกมาก ไฟฟ้าฆ่าแผ่นดินก็มากหลายชาติ
 หลายภาษา ที่จะรับทำหนังสือสัญญาเปน ๒ แยก ๓ แยก
 ดังนี้ จะรักษาความสัญญาทางไมตรียาก ถ้าคนข้างฝ่าย
 ไทยผู้ใดผู้หนึ่งไปทำให้ผิดสัญญาข้างวิตาศฤาข้างอินเดียน ให้

เกิดการใหญ่ขึ้นจนถึงเสียทางไมตรีไป นานาประเทศก็จะ
 ตีเคียวว่ากรุง ฯ ก่อเหตุขึ้นก่อน ความชั่วก็จะอยู่กับกรุง ฯ
 ไปชั่วฟ้าแต่ดิน เชอเหมดัมบุรุษเป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้ในการ
 ทงปวง เป็นเหตุที่อรับตั้งพระมหากษัตริย์เจ้ากรุงวิดาศ
 เข้ามาเจรจากราบบ้านเมืองครั้งนั้น จะให้เป็นผลเป็นประโยชน์
 ทั้งสองฝ่ายโดยยุติธรรม จึงพิเคราะห์ที่ถูกต้องตรงตาม
 ความแต่กันจนปลายให้สมควรกับการนั้นเกิด หนังสือ ๔
 ฉบับนี้ได้เขียนเป็นอักษรไทย อักษรอังกฤษ กำกับกัน
 ทั้ง ๔ ฉบับ ข้อความต้องกัน หนังสือมาฉนวน ๔ เดือน ๑๐
 แรม ๔ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๑๒ ปีจอณักษัตรโทศก

หนังสือเสนาบดีพร้อมกัน มั่ง เชอเหมดัมบุรุษ

* * *

หนังสือ เสนาบดีพร้อมกันให้มายังเชอเหมดัมบุรุษ
 ซึ่ง เชอเหมดัมบุรุษ ทำหนังสือ มาให้ท่านเจ้าพระยาพระคลัง อีก ๒
 ฉบับ เราพิเคราะห์ดูก็ไม่ได้เข้าใจแจ่มแจ้ง ฉบับหนึ่ง
 ว่าด้วยการซื้อขายแก่กันกับว่าด้วยพิสดารภาษี ใจความ
 ในหนังสือของเชอเหมดัมบุรุษว่า หนังสือฉบับนี้ เป็นที่
 นำมาแต่กำกับเรื่องความว่าด้วยการซื้อขายแก่กัน ซึ่งเชอ-
 เหมดัมบุรุษแต่งร่างไว้ แต่งมายังเจ้าคุณให้พิจารณาในข้อ
 ข้อที่ดำดบกนไว้ นี้ ก็มให้ตายตั้งอันยอมไว้ ให้มีประโยชน์

แก่กรุงพระมหานครฝ่ายเดียว เชอเชมดัมรุกไว้ ใจว่าท่าน
 ผู้เป็นเสนาบดีทั้งหลายจะหมายคุณซึ่งขอให้นั้น จึงจะเห็น
 ว่าอันยอมดังนี้ หวังจะได้คิดอ่านจัดแจงให้การซื้อขายนั้น
 เป็นอันดี มีคุณตลอดทั้ง ๒ เมือง เมื่อแต่งร่างหนังสือ
 เป็นข้อ ๆ ลำดับกันดังนี้ก็แต่งเอาความว่า ครั้นคนปรารถนา
 จะซื้อสินค้าเป็นมากไป คนที่จะขายก็จะจัดแจงทำสินค้า
 ให้มาก ถ้าบ้านพ่อค้าอังกฤษเข้ามาค้าขายในกรุง ฯ เป็น
 อันมาก ถ้าบ้านพ่อค้าข้างกรุง ฯ จะไปค้าขายในเมืองแดน
 อังกฤษยิ่งมากขึ้นเหมือนกัน แต่ถ้การค้าขายกับประเทศ
 อื่น ๆ ทั่วชนมาก ก็จะเป็นเหตุให้เมืองกรุงเทพ ฯ เป็นสบาย
 ประการดี ด้วยว่าพวกจีนแต่คนชาติอื่นที่อยู่ใต้วงคืบของกรุง ฯ
 ก็จะมีการทำเต็มมือเต็มใจ การอันมีคุณแต่เงินภาษีด้วยสำ
 อากรที่จะเขาคงหลวงก็จะยิ่งช้นมากกว่าทุกวัน ในเมือง
 ไค ฯ ถ้าบ้านเมืองสงบสบายตลอดขอบขัณฑสีมาเป็นปกติ
 ดีแล้ว เงินด้วยสำอากรที่จะเขาคงหลวงก็จะ
 มากขึ้น ที่บ้านเมืองเดาก็จะสบาย อย่างนั้นก็หาได้รบ
 เหตุการค้าขายกันกับประเทศอื่นโดยมาก ถ้าภาษีแต่ค่า
 ธรรมเนียมแรงนักการค้าขายก็ถอยลง อาณาประชาราษฎร
 ได้ความเดือดร้อนเป็นอันมาก เงินที่เขาคงหลวงก็น้อยลง
 นำที่จะเกิดโศกนาหตเสียพระเกียรติยศไป ความอันนี้ถูกกัน

กับเมืองหนึ่งเมืองอื่นทั่วกันไป เชอเชมตัมรุกมิได้สงสัยว่า
 ท่านผู้เป็นเสนาบดีในกรุงมิได้เข้าใจความดังนี้ อันจะสงสัย
 ความดังนี้มิได้ แต่ว่าเชอเชมตัมรุกเห็นความสมควรแก่
 การที่จะปรึกษาหาฤกษ์กันจึงชักมาว่า ในภาษาอังกฤษมีคำ
 ปรารภว่า เมื่อไฟร่ามั่งคั่งบริบูรณ์ ท่านกระษัตริย์
 บรรทมด้วยดี เมื่อไฟร่ายากจน ท่านกระษัตริย์มีแต่จะ
 กรรดัง เหตุฉะนั้นท่านผู้เป็นเสนาบดีปรารถนาจะให้ความ
 คู้ชแผ่ไปใหญ่ขึ้นมาในกรุง ฯ ทั้งเมืองอังกฤษ แดปรารถนา
 จะให้จำเริญคู้ชสวัสดิ์แก่กระษัตริย์ทั้ง ๒ ฝ่าย จึงควรให้
 เสนาบดีทั้ง ๒ เมืองอุส่าหปากเพียรจะให้การซื้อขายแก่กันยิ่ง
 มากยิ่งง่าย อย่าให้ขัดข้องเพราะเห็นแก่ประโยชน์คนหนึ่ง
 ต้องคน ฤ็เพราะใจสงสัยกันแต่กัน ใครผู้ใดมิได้กลัว
 คนที่เป็นเพื่อนกันไว้ใจในเพื่อนคนนั้น แดหาไทยอันตราย
 มิได้ แดเพื่อนนั้นกลับไว้ใจในเพื่อนที่ไว้ใจในตน แต่ว่า
 ถ้าคนมาสงสัยด้วยเพื่อน น่าที่จะให้เพื่อนกลับมาสงสัย
 แทน จึงมีแต่จะกลัวกันทั้ง ๒ ถ้อยคำภายนอกยังหวานดี
 แต่ภายในก็กินแห่งซึ่งซึ่งกัน เป็นอย่างไรกับผู้คน กับบ้าน
 เมืองก็เป็นอย่างนั้น แต่ว่าฝ่ายกรุง ฯ กับเมืองอังกฤษก็
 มิได้สงสัยกัน มีแต่จะไว้ใจแก่กัน แดที่ไว้ใจนั้นบัด
 ให้ไว้ใจยิ่งมาก ดังนั้นแดพระเกียรติยศแห่งกระษัตริย์
 ทั้ง ๒ จะสูงขึ้นเป็นอันยิ่ง เสนาบดีจะเป็นใหญ่ แดคน

ยากจนได้มีอาหารกิน ในคำที่ว่าด้วยการค้าขายที่ ความ
 ปรากฏนั้นจะเป็นประโยชน์กับอังกฤษแต่ต้องตั้งเท่านั้น คือ
 ว่าจะให้ลดค่าธรรมเนียมใน กำปั่นค้าปากเรือให้น้อยลง ประการ
 หนึ่ง แล้วอย่าให้มีใครพิกัดการค้าสินค้า เว้นไว้แต่เจ้าของ
 สินค้า ให้พ่อค้าไทยพ่อค้าอังกฤษซื้อขายแก่กันโดยคดอง ๆ
 ไม่มีใครขัดขวางนั้น เป็นต้องประการด้วยกัน การที่จะ
 ก่อตัวไว้ว่าค้าปากเรือเดี๋ยวนี้เป็นมากนัก เหตุคงในเรื่องอังกฤษ
 ที่จะมาค้าขายน้อยถ้า ถ้ากำปั่นจะมากเป็นหลายตัว
 ก็จะทำให้ สินค้าที่ในกรุง ๆ ยิ่งมากขึ้น ครั้นมาหลายตัว
 ค้าปากเรือเมื่อรวมกันเข้าก็จะมากขึ้น แดครั้นสินค้าเกิดมาก
 แดว ภาษก็จะยิ่งมากขึ้นเหมือนกัน ถ้าทำดังนี้ลดค่า
 ปากเรือหนักจะกลับเป็นประโยชน์แก่กรุงเทพ ฯ เหมือนกันกับ
 เมืองอังกฤษ แดการที่จะซื้อขายกันก็จะจำเริญขึ้นทั้ง ๒ ฝ่าย
 หนึ่งครั้นจะให้พ่อค้าอังกฤษกับพ่อค้าข้างกรุง ๆ ค้าขายแก่กัน
 ด้วยคดองง่าย มิให้ผู้ใดขัดขวางนั้น เห็นบัดอังกฤษ
 มิได้ปรากฏดังใดอื่น เว้นไว้แต่การที่สัญญาไว้แล้ว ใน
 หนังสือที่เมษะเบอนช่วยแต่งแต่ก่อน ถ้าจะว่าด้วยนาตาตทราย
 ญาติสินค้าอื่น ๆ ถ้าเจ้าภาษีม้าพิกัดการค้าไว้แล้ว พ่อค้า
 จะซื้อสินค้านั้นด้วยคดองเป็นปกติไม่ได้ ถ้าเจ้าภาษีกด
 คนอื่นที่ดี ถ้อยฎีกามาการค้าสินค้าได้ ก็เห็นว่าคนอื่นแทรก
 ตัวเข้า มิใช่คนที่ซื้อมิใช่คนที่ขายแล้ว ที่จะซื้อจะ

ขายด้วยคดต้องคว้ง่ายไม่ได้ อันจะทำต้ง^๕นเป^๕นท^๕หำ^๕ม^๕แ^๕ว^๕ใน
 หนึ่งด^๕อ^๕ด^๕ญ^๕ญ^๕าน^๕น ถ้าเจ้าภ^๕า^๕ษ^๕ี^๕ฏ^๕า^๕คน^๕อ^๕น^๕ม^๕ไ^๕ด^๕ฎ^๕กา^๕ให^๕อ^๕า^๕ญ^๕
 แก^๕ต^๕ว^๕ก^๕ม^๕อ^๕า^๕จ^๕ที่^๕จะ^๕ทำ^๕ไ^๕ด^๕ ถ้า^๕น^๕ำ^๕ค^๕า^๕ด^๕ท^๕ร^๕า^๕ย^๕น^๕น^๕ข^๕า^๕ย^๕ไ^๕ด^๕แ^๕ก^๕แ^๕ห^๕ง^๕
 เด^๕ีย^๕ว ยัง^๕จะ^๕ว^๕า^๕ข^๕า^๕ย^๕ค^๕ด^๕อ^๕ง^๕ถู^๕ก^๕ด^๕อ^๕ง^๕ก^๕บ^๕ใจ^๕ค^๕ว^๕า^๕ม^๕ใน^๕ค^๕ำ^๕ด^๕ญ^๕ญ^๕า^๕น^๕
 ก^๕ี^๕ห^๕ำ^๕ม^๕ไ^๕ด^๕ เหตุ^๕ค^๕ง^๕น^๕เช^๕อ^๕เช^๕ม^๕ด^๕บ^๕ร^๕ุก^๕เห^๕็น^๕ว^๕า^๕ม^๕ิ^๕ซ^๕อ^๕ไ^๕ห^๕ม^๕ ๕^๕ เป^๕น^๕
 ซ^๕อ^๕ที่^๕ย^๕อม^๕ไ^๕ว^๕แ^๕ด^๕ว^๕ใน^๕ห^๕น^๕ง^๕ด^๕อ^๕ก^๕อ^๕น^๕แ^๕ด^๕ว ถ้า^๕ไ^๕ด^๕อ^๕ค^๕า^๕ม^๕ก^๕ี^๕จะ^๕เป^๕น^๕
 ค^๕ุ^๕ณ^๕ด^๕แ^๕ป^๕ระ^๕โย^๕ชน^๕แ^๕ก^๕พ^๕อ^๕ค^๕ำ^๕อ^๕ง^๕ก^๕ฎ^๕ษ^๕แ^๕ก^๕พ^๕อ^๕ค^๕ำ^๕ข^๕ำ^๕ง^๕ก^๕ร^๕ุง^๕ ๕^๕ ด^๕ว^๕ย^๕ให^๕ซ^๕อ^๕
 ให^๕ข^๕า^๕ย^๕ก^๕น^๕ด^๕ ถ้า^๕จ^๕ะ^๕เ^๕า^๕เ^๕า^๕ข^๕อง^๕อ^๕น^๕เป^๕น^๕ด^๕ิน^๕ค^๕ำ^๕มา^๕พิ^๕ก^๕ด^๕ค^๕ำ^๕ให^๕แ^๕ร^๕ง^๕
 ม^๕าก^๕น^๕ก^๕ก^๕ข^๕า^๕ย^๕ไ^๕ด^๕ ค^๕น^๕จ^๕ึง^๕ม^๕อ^๕ทำ^๕ ถ้า^๕ข^๕า^๕ย^๕ไ^๕ด^๕ก^๕ี^๕ข^๕า^๕ย^๕แ^๕ก^๕น^๕อ^๕ย^๕
 ค^๕น^๕ทำ^๕จ^๕ึง^๕ทำ^๕น^๕อ^๕ย^๕เ^๕า^๕ ถ้า^๕จะ^๕ทำ^๕ให^๕ด^๕แ^๕ก^๕ผู้^๕ซ^๕อ^๕ด^๕เ^๕ผู้^๕ข^๕า^๕ย^๕ ก^๕ี^๕ห^๕ิ^๕ม^๕
 ก^๕ฎ^๕ห^๕า^๕ย^๕ห^๕ด^๕ว^๕ก^๕ำ^๕ห^๕น^๕ค^๕ำ^๕ภ^๕า^๕ษ^๕ี^๕ค^๕า^๕ม^๕ค^๕ว^๕ร^๕แ^๕ก^๕ั^๕ร^๕ร^๕ม คร^๕น^๕ม^๕ิ^๕ซ^๕อ^๕ค^๕ำ^๕
 ภ^๕า^๕ษ^๕น^๕น^๕แ^๕ด^๕ว ให^๕เจ้า^๕ข^๕อง^๕ด^๕ิน^๕ค^๕ำ^๕ด^๕เ^๕ผู้^๕ซ^๕อ^๕ค^๕ก^๕ด^๕ง^๕ก^๕น^๕เ^๕อ^๕ง^๕ค^๕า^๕ม^๕แ^๕ก^๕จะ^๕
 ไ^๕ด^๕ อย^๕ำ^๕ให^๕ค^๕น^๕อ^๕น^๕แ^๕ท^๕ร^๕ก^๕เ^๕า^๕มา^๕ว^๕า^๕ไ^๕ด^๕จ^๕ึง^๕จะ^๕ดี ถ้า^๕แ^๕ด^๕ข^๕ำ^๕อ^๕ง^๕ก^๕ฎ^๕ษ^๕
 แ^๕ด^๕ก^๕ร^๕ุง ๕^๕ ค^๕ิ^๕ด^๕อ^๕ำ^๕น^๕เห^๕็น^๕พ^๕ร^๕อ^๕ม^๕ก^๕น^๕ค^๕า^๕ม^๕ค^๕ว^๕า^๕ที่^๕ด^๕ำ^๕ค^๕บ^๕ไ^๕ว^๕ ใน^๕ว^๕ำ^๕
 หนึ่งด^๕อ^๕ด^๕ญ^๕ญ^๕า^๕น^๕ด^๕ัง^๕มา^๕น^๕ ก^๕ี^๕จะ^๕เป^๕น^๕ค^๕ุ^๕ณ^๕ด^๕แ^๕ป^๕ระ^๕โย^๕ชน^๕แ^๕ก^๕พ^๕ว^๕ก^๕
 อ^๕ง^๕ก^๕ฎ^๕ษ^๕เป^๕น^๕ป^๕ระ^๕ก^๕า^๕ร^๕ไ^๕ด^๕ ก^๕ี^๕จะ^๕เป^๕น^๕ป^๕ระ^๕โย^๕ชน^๕แ^๕ก^๕เ^๕็^๕ย^๕ง^๕ว^๕า^๕การ^๕ซ^๕อ^๕
 ข^๕า^๕ย^๕ม^๕ิ^๕ก^๕ำ^๕ห^๕น^๕ด^๕เป^๕น^๕แ^๕น^๕แ^๕ด^๕ว^๕จ^๕ึง^๕จะ^๕ท^๕ว^๕ข^๕น^๕ม^๕าก แ^๕ด^๕ป^๕ระ^๕โย^๕ชน^๕อ^๕น^๕น^๕
 ไ^๕ด^๕แ^๕ก^๕ข^๕า^๕ว^๕ก^๕ร^๕ุง ๕^๕ เ^๕ห^๕ม^๕ี^๕อ^๕น^๕ก^๕น^๕ก^๕บ^๕ข^๕า^๕ว^๕อ^๕ง^๕ก^๕ฎ^๕ษ^๕ ท^๕ำ^๕น^๕ผู้^๕เป^๕น^๕พ^๕ระ^๕
 ม^๕ห^๕า^๕ก^๕ระ^๕ษ^๕ต^๕ริ^๕ย^๕ค^๕ร^๕อง^๕ร^๕า^๕ช^๕ด^๕ม^๕บ^๕ด^๕ใน^๕ก^๕ร^๕ุง^๕ท^๕เ^๕พ ๕^๕ ไ^๕ด^๕ท^๕ร^๕ง^๕พ^๕ระ^๕
 ก^๕ร^๕ุ^๕ณ^๕า ค^๕ง^๕พ^๕ระ^๕ท^๕เ^๕ย^๕ ป^๕ร^๕า^๕ร^๕ก^๕ จ^๕ะ^๕ให^๕ข^๕า^๕ว^๕พ^๕ระ^๕น^๕ค^๕ร^๕ อย^๕ู่^๕เ^๕ย^๕น^๕ เป^๕น^๕ศ^๕ุ^๕ข^๕ท^๕ว^๕

ได้ทรงโปรดปรานค่อพ่อค้าอังกฤษ แต่คงเป็นราชสัมพันธ์
 มิตรไมตรีค่อแผ่นดินอังกฤษเป็นอันสนิทแล้ว เมื่อพระองค์
 ทรงพระไทยประกอบด้วยพระกรุณากว้างใหญ่ แต่พระ
 บัญชาอันแหลมคมนี้ ก็น่าที่พระองค์จะเห็นชอบในการคิด
 ดังว่ามาแต่จนแต่ถึงกว่านี้อีก ถ้าเป็นแต่ผู้มีวาสนาน้อย
 ปัญหาน้อย อันจะเป็นที่ไวใจดังนักหามิได้ ถึงดังนั้น
 แล้วเซอเซมส์บุรุกได้ศฤกครองความเห็น ว่า ท่านผู้เป็น
 อธิปไตยครองแผ่นดินอังกฤษ ทรงพระไทยมิตรีค่อท่าน
 ผู้เป็น กระษัตริย์เสวยราชสมบัติใน กรุงเพท ฯ เป็นอันสนิท
 เซอเซมส์บุรุกจึงเห็นว่า ควรที่จะยกสินค้าอันเป็นของสำคัญ
 ถึง ๗ ประการ ด้วยสินค้า ๗ ดังนั้นถ้าขุนนางฝ่ายกรุง ฯ
 จะจัดแจงอย่างไร ๆ ขุนนางฝ่ายอังกฤษไม่ว่าประการใด
 ถ้าจะให้เจ้าภาษีพิกัดค้าสิ่งเหล่านี้ฤไม่พิกัด จะขายฤไม่
 ขายอังกฤษไม่ว่า ถ้าจะถือว่าที่ลดค่าปากเรือเป็นที่เสีย
 ประโยชน์แก่กรุง ฯ ที่ยอมยกสินค้าให้เป็นประโยชน์แก่
 กรุง ฯ ฝ่ายเดียวเป็นที่แทนกันหลายเท่า ฝ่ายเจ้าเปิดอก
 เจ้าสารคำสัญญาอันดังมานี้ว่า เมื่อใช้คำภาษีแล้วจึงซื้อกัน
 ขายกันเอาไปได้ เซอเซมส์บุรุกเข้าใจว่า เมื่อแรกดู
 ความเหมือนเป็นเหตุที่จะชัดได้ แต่ทว่าเซอเซมส์บุรุกยัง
 เห็นว่า ถ้าเจ้าคุณเจ้าพญาพระคตังกับเสนาบดีทั้งหลายได้
 พิจารณาตฤกครองดี ๆ แล้ว จึงจะทราบว่าการนั้นคงจะมี

ประโยชน์มาก เงินภาษีที่จะเข้าพระคลังหลวงจะมากขึ้น
 แลอาหารกินในเมืองจะบริบูรณ์ขึ้นมาก ดินในกรุงเทพ ฯ
 เป็นที่เกิดผลตกบริบูรณ์มาก ผู้คนก็มาก ถ้าเขาเข้าเปิดอก
 เข้าค้าขายเขาไปเสียจากเมืองเป็นอันมาก ๆ คนทั้งหัตถ
 จึ่งจะอุดหนุนให้เขาเกิดผลเข้าให้ยิ่งมาก ครั้นเขามากแล้ว
 ราคาแก่ชาวบ้านพลเรือนคงจะถอยน้อยลง คนจนจะได้ซื้อ
 ง่าย ๆ ไม่ขัดสนเลย บัดนี้ถึงดินควรแถบบริบูรณ์มาก คน
 ปลงใจลงทำไร่ไถนาไม่เหนื่อย ด้วยว่าเมื่อทำแล้วจะเอาเข้านั้น
 ทำอะไรได้เขาไม่รู้ จะขายไปเมืองอื่นเอาเงินเป็นกำไรไม่ได้
 ห้ามเสียแล้ว ถ้าเขาเข้าเป็นภาษีหาบตะดั่ง คำภาษี
 รวมกันจะเป็นอันงาม แลเมื่อจะบรรทุกเรือกำปั่นไม่ต้อง
 เก็บภาษีเรือ แลผู้ซื้อผู้ขายจะได้ซื้อขายกันด้วยคดองไม่มี
 ใครขัด ดินค่าทั้ง ๗ ประการที่ยอมให้ไว้แก่กรุง ฯ กับทั้ง
 ค่าปากเรือ แลค่าภาษีต่าง ๆ จะเป็นเงินเข้าคลังหลวง
 เป็นอันมาก แลเป็นที่กำหนดเป็นแน่ ถ้าเงินไว้แต่ปืน,
 ตูบปืน, ดินปืนเท่านั้น แลจะให้เจ้าภาษีถือแต่พิศดค่าเหมือน
 ทุกวันนี้ ไม่เป็นที่ผิดหนึ่งดีด้วยสัญญาที่แต่งไว้ ในปี ๑๘๒๗
 ฤทธิเป็นเหตุที่ดังได้เสียได้ แต่ว่าที่หนักไว้อย่าให้เป็นที่เคือง
 กันเลย ด้วยว่าเซอเซมดับรุกจะใคร่กล่าวให้เจ้าคุณเจ้าพญา
 พระคลังทราบเป็นแน่แท้ เมื่อเซอเซมดับรุกเข้ามาปรึกษา
 หาฤกษ์กันคราวนี้ มิได้ปราณาที่จะเอาความดังใดอันมิชอบ

แก่เสนาบดีที่กรุง ฯ เป็นที่เคืองใจกัน เอาความนั้นมาว่าหา
 มิได้ มีแต่จะขอให้เจ้าคุณพิจารณาดูในประโยชน์ที่จะเกิด
 แต่คำสัญญาตั้งว่ามานี้ แล้วเอาเหตุการณ์ทุกสิ่งกราบทูลแก่
 พระมหากษัตริย์ที่กรุงเทพ ฯ จะได้ทรงพระบัญชาอัน
 ประเสริฐครั้นให้ทราบ อนึ่งอันจะกำหนดคำภาษีแห่งสินค้า
 ต่าง ๆ ด้วยการนั้น หนังสือที่สัญญากันกับเมะเซเบอนี้ได้ว่า
 ถ้าขุนนางฝ่ายกรุง ฯ คัดคำภาษีมากเท่าใด ตามแต่เห็นชอบ
 ก็ทำได้ จึงไม่มีห้าม แต่ทว่าถ้าพิศุดคัดคำภาษีในสินค้าที่เกิดขึ้น
 ในกรุงให้แรงหนักเหลือเกิน ก็เป็นที่ดำแดงน้ำใจเป็นปรากฏ
 ว่าหวังจะให้การค้าขายกันกับคนอังกฤษเสีย แต่เมื่อ
 ๒ จะให้ขาดจากกัน ถ้ากำหนดคำภาษีเป็นแน่ในคำสัญญา
 ใหม่ได้กำหนดไว้แล้ว ที่หลังพอคำจะทู่เถียงกันไม่ได้ คัด
 เหตุที่จะวิวาทกันให้รู้ต้นที่เดี๋ยวจะจะต้องสบายดี เซอเซม
 สับรุกเห็นว่า มิตรไมตรีที่จำเริญมานานแล้ว ยังจะจำเริญ
 ยิ่งมั่นยิ่งสนิทกว่าแต่ก่อน ฝ่ายอังกฤษที่ครองเมืองอินเดีย
 ได้ทำหนังสือสัญญากับกรุงอังวะว่า อันพวกพม่าจะมา
 ประทุษร้ายต่อกรุง ฯ ก็ห้ามได้ แต่เป็น ๒๔ ปีมาแล้วก็
 สงบดี ฝ่ายเมืองมลายูถึงเกิดการกระบวนว้ายด้วยกัน
 ก็ยังกันไว้มิให้เป็นอันตรายแก่เมืองไทย แล้วขุนนางฝ่าย
 อังกฤษเห็นแก่คำสัญญา มิได้บังคับบัญชาในเมืองเหล่านั้น

เปนประการใดเลย อนึ่งคิดอ่านกันด้วยการค้าขายกันนี้ เปน
 เหตุที่จะให้ ไปมาซื้อขายกันยิ่งมากยิ่งขึ้น ให้ประโยชน์ยิ่ง
 มากแก่เมืองทั้ง ๒ เมือง อันขุนนางอังกฤษจะถือมานะหวัง
 จะให้เมืองตนเปนใหญ่แต่ทำเดี๋ยวก็หามิได้ แต่ว่าตั้งใจ
 เหมือนเปนเพื่อนสนิท จะไม่ปิดซ่อนสิ่งใด ทั้งใจควรแก่
 ไมตรีเปนอันดี เห็นประโยชน์ข้างไหนมาชักชวนให้เข้าส่วน
 เปนประโยชน์ด้วยกัน ในหนังสือที่กระษัตริย์ใหญ่ทั้ง ๒ ทรง
 อนุญาตตั้งสัญญากัน สิ่งใดที่จะเปนประโยชน์แก่เมืองอังกฤษ
 ก็เปนประโยชน์แก่กรุง ฯ เหมือนกัน จะแยกกันไม่ได้ ถ้า
 บุคคลผู้ใดเปนชาวอังกฤษก็ดี ชาวกรุง ฯ ก็ดี ได้ปราณา
 ให้ความสุขจำเริญไว้แก่เมืองของตน ผู้นั้นคงปราณาให้
 ความสุขจำเริญแก่เมืองทั้ง ๒ ฝ่ายเหมือนกัน เชอเชมดัมบุรุก
 ซอกด้าวไวดังนี้ หวังจะให้ท่านผู้เปนเสนาบดีณกรุง ฯ เข้า
 ใจประจักษ์ว่า เสนาบดีข้างอังกฤษจะใคร่ทำการแต่โดย
 ดีเจเปนตุจริตธรรมอันหนึ่งนั้น แต่เชอเชมดัมบุรุกยังไว้วางใจว่า
 ครั้นเสนาบดีได้พิจารณาความที่กล่าวมาแล้ว จะเอาไป
 กราบทูลท่านผู้เปนมหากระษัตริย์ณกรุง ฯ จะได้ทรงพระดำริห์
 (ดั้นข้อความฉบับหนึ่ง) ยังอีกฉบับหนึ่งนั้นเชอเชมดัมบุรุก
 ว่า เรื่องความกำหนดการซื้อขายแก่กันเปนหลายข้อสำคัญ
 กัน ที่เชอเชมดัมบุรุกส่งมายังเจ้าคุณเจ้าพญาพระคลังจะได้
 พิจารณา ตั้งแต่แรกตั้งพระราชไมตรีกับกันป็นที่ครองเมือง

อินเคยฝ่ายหนึ่ง แดมหากษัตริย์ผู้ครองกรุงเทพ ฯ ฝ่าย
 หนึ่ง ก็ได้รักษาทางพระราชไมตรีต่อกันตงมา แดครน
 ในจุลศักราช ๓๓๘๓ ศกศักราช ๓๘๒๖ ได้คิดอ่านกันทำ
 หนังสือกำหนดว่าด้วยค่าปากเรือและการค้าขายกัน หนังสือ
 นั้นสำเร็จในเดือนชนันุเอรี ๑๗ ค่ำปี ๓๘๒๗ นับแต่ครั้งนั้น
 ตงมา เหตุการบ้านเมืองผิดกันกับการแต่ก่อนหลายสิ่ง
 ไม่เหมือนแต่ก่อนแล้ว ครั้นเหตุดังนี้แล้ว ท่านผู้เป็นใหญ่
 ครองเมืองนครบริคณเมืองอิรตันต์ แดมีอินดุตถานฝ่าย
 หนึ่ง กับท่านผู้ดำรงแผ่นดินมหานครศรีอยุธยาฝ่ายหนึ่ง
 จึงปลงพระไทยพร้อมกันปรารภจะแต่งคำสัญญาใหม่ กำหนด
 ว่าด้วยทางค้าขายกัน หวังจะให้ ไปมาซื้อขายในเมืองทั้ง ๒
 ยิ่งมากยิ่งขึ้น มีประโยชน์ยิ่งมากทั้ง ๒ ฝ่าย แดคำ
 สัญญาใหม่ จะเป็นที่แทน คำสัญญาเก่าก่อนที่ว่าด้วยการค้าขาย
 แดให้คำใหม่แก่กันเขาที่ปลาย หนังสือสัญญา ปลุกพระ
 ราชไมตรีกับกษัตริย์ทั้ง ๒ พระองค์ อินทพงทำสำเร็จ
 แดด้วยดี ๑ ข้อ ๑ ผืนเป็นของต้องห้ามมิให้ ซ้อให้ขายเตย
 ในแวนแคว้นกรุงเทพ ฯ ถ้าใครเอาผืนมาจับได้ ให้รับผืนนั้น
 เป็นของหลวง แดผู้เอามาให้ โหมเสียเป็นเงินเหรียญร้อย
 แผ่น ถ้ามิได้ ใช้เงินให้เอาตัวจำไว้กำหนดหกเดือน ๑ ข้อ ๒
 ดินค่าทั้ง ๗ ดังนี้ คือ นามัน ๓ ปน, ดูกบนแดงนับรวม
 ไว้เป็น ๓ เหล็ก ๓ กะทะเหล็ก ๓ เหล็กกล้า ๓ ตูรา ๓

ไม้สัก ๑ เปน ๗ ประการเข้าด้วยกัน ทั้ง ๗ ตั้งนัยอม
 ให้ไว้แก่กรุงเทพ ฯ ฝ่ายเดียว จะพิกัดคำภาษไม่พิกัดตาม
 แต่จะเห็นชอบในกรุง ฯ เรือแต่กำปั่นดำไตที่ใช้ธงอังกฤษ
 จะเอาของเหต่าน บรรทุกเข้ามาขายฤจะบรรทุกเอาไป ก็ได้
 ห้ามเสีย เว้นไว้แต่มีหมายของขุนนางไทยอันเปน
 เจ้าพนักงานยอมให้จึงจะทำได้ ๑ ข้อ ๓ เข้าดำรงคดี เข้า
 เป็ดอกคดี แต่ของอื่นทั้งปวงที่เป็นสินค้า อย่าให้ต้องคำ
 ภาษ เว้นไว้แต่ตามที่กำหนดไว้ในคำสัญญาใบนี้ ๑ ข้อ ๔
 เว้นไว้แต่สินค้า ๗ ประการที่ยอมให้ไว้แก่กรุงเทพ ฯ ฝ่ายเดียว
 คนใดบังคับอังกฤษก็ดี คนใดบังคับแห่งกรุงเทพ ฯ ก็ได้
 จะซื้อจะขายกันในกรุงบางกอกก็ดี ในเมืองอื่นอันเปนท่า
 จอดก็ดี จะทำได้จะต้องมิให้ขัดข้องประการใด เมื่อว่าดังนี้
 ก็เข้าใจว่าเว้นแต่คำภาษที่กำหนดไว้แล้ว เจ้าภาษจะมา
 พิกัดคัดค้านมิได้ จะตั้งภาษสินค้าว่าเป็นของขายไปนอก
 เปนของเข้ามาแต่ออกมาขายนมได้ ผู้ใดอันเว้นไว้แต่ผู้ซื้อ
 ผู้ขาย จะแทรกตัวเข้าตัดทานมิให้ซื้อขายกันจะต้องง่าย
 อย่าให้ทำได้ ๑ ข้อ ๕ คำภาษในหน้าศาลทรายขาวฉบับนี้
 หาบละ ๒ ตั่ง คำสัญญานี้จะได้ว่าให้แปลกเปลี่ยนกัน
 ก็ห้ามได้ ด้วยสินค้าที่เขียนกำกับกันไว้ข้างนานก็เหมือนกัน
 แต่สินค้าอันอื่นมิได้ คิดเป็นแทนภาษที่ใช้ ในของเข้ามา แต่
 ของที่เขาไปข้างนอกจดลงหนังสือให้ ถือว่า ห้ามภาษไม่

	เขาสารนนให้เป็นภาษีหาบตะตั่ง	
	น้ำคาสทรายขาวหาบตะ ๒ ตั่ง	
	ครึ่งหาบตะ ๒ ตั่ง	
เดย	เขาสักควหาบตะ	ตั่ง
	น้ำคาสทรายแดงหาบตะ	ตั่ง
	เกลือเกวียนตะ	๒ บาท
	ไม้ฝางหาบตะ	เพื่อง

คิดเป็นแทน

ภาษีที่ใช้ ในของเข้ามาแดงของที่เอาไปข้างนอก ๑ ข้อ ๖ ถ้า
 กำปั่นอังกฤษบรรทุกของมาขาย บรรทุกของไปขายข้างนอก
 ฤๅบรรทุกเข้ามาทั้งบรรทุกออกไปด้วย ต้องใช้ค่าปากเรือ
 วาตะ ๕๐๐ บาท วนนคิดเป็น ๗๘ นิ้วอังกฤษ เมื่อจะวัด
 ปากเรือให้วัดบนคาน้ำขนบนกัได้นั้นตั่งก็ได้ ให้วัดตาม
 ที่กว้างมาก ค่าปากเรือตั่งนี้ให้ คิดเอาแทนภาษีของเข้าออก,
 ค่าท่าจอด, ค่าร้องนำสำรพัด ครั้นกำปั่นดำไคใช้ค่าปาก
 เรือตั่งนี้แล้ว ถึงจะขนของขึ้นที่ ๒ แห่ง ฤๅจะบรรทุก
 ที่ ๒ แห่ง ๓ แห่งในแวนแคว้นกรุง ฯ มิต้องใช้อะไรอีกใน
 ที่วนั้น อนึ่งถ้ากำปั่นอังกฤษดำไคจะเข้ามาในแดนกรุง
 เทพ ฯ ปราธนาแต่จะซ่อมแปดงเรือที่เสีย ฤๅจะซื้อเสบียง
 อาหาร ฤๅจะใคร่ถามข่าวรู้ราคาสินค้าเท่านั้น ก็ยอมอย่า
 ให้เสียค่าปากเรือเลย ยังมีเหตุอื่นข้อเล็กน้อยจะคิดอ่าน
 กันต่อภายหลังได้ แต่ซึ่งเชอเซมตัมบุกว่ามาตังนอก ครั้น

จะตอบให้เป็นข้อ ๆ มา ก็ได้ตอบตามใจความเป็นข้อ ๆ
 มาแต่ก่อนถึง ๓ ฉบับแล้ว ซึ่งจะทำหนังสือสัญญาความ
 ๘ ข้อ เราก็ตอบไปทุกข้อทุกข้อแล้ว ซึ่งเซอเซมดัมรุก
 จะขอให้ลดค่าธรรมเนียมปากกำปั่นลง จะให้เรียกแคว
 ๓๕๐๐ บาทนั้น ค่าธรรมเนียมดุษฎีกำปั่นเคยเรียกมาแต่
 ก่อน ทั้งค่าธรรมเนียมปากกำปั่น ค่าจ้างทนาย คัดเข้า
 ด้วยกันได้วาหนึ่งถึง ๒๒๐๐ บาทเศษ เมื่อครั้งกับต้นหินศรี
 บารมีเข้ามาขอทำหนังสือสัญญาทางไมตรี แล้วว่าด้วยค่า
 ธรรมเนียมดุษฎีกำปั่น ขออย่าให้เรียกเป็นค่าธรรมเนียม
 จ้างทนายเลย จะขอได้ยรวมนกันคิดเป็นค่าปากกำปั่น ถ้า
 กำปั่นมีสินค้าเข้ามาให้เรียกวาทะ ๓๗๐๐ บาท ถ้ากำปั่นไม่
 มีสินค้าเข้ามาให้เรียกวาทะ ๑๕๐๐ บาท เสนาบดีนครกรุง
 พระมหานครศรีอยุธยา ปรึกษาพร้อมกัน เห็นว่า ควร จะเป็น
 ไม่ตรงกับชาติอังกฤษ จึงได้ทำหนังสือสัญญาเป็นไมตรี
 ด้วยการบ้านเมือง ๑๔ ข้อ การค้าขาย ๖ ข้อ แต่เมื่อ
 อัฐศก จุติศักราช ๑๑๘๘ ปี ตั้งแต่เข้ามาเจ้าพนักงานจึงได้
 เรียกค่าธรรมเนียมปากดุษฎีกำปั่นที่มีสินค้าเข้ามาวาทะ ๓๗๐๐
 บาท ที่ไม่มีสินค้าเข้ามาวาทะ ๑๕๐๐ บาทจนเท่าทุกวันนี้
 ซึ่งเซอเซมดัมรุกจะมาขอลดค่าธรรมเนียมดังอีก จะให้เรียก
 แคววาทะ ๕๐๐ บาทนั้น เรายอมให้ไม่ได้ แต่ว่าสินค้า
 ซึ่งเกิดในกรุงพระมหานครศรีอยุธยา เหมือนเขาเบ็ดอก

เจ้าตำรับที่เป็นของต้องห้ามแต่โบราณมา ก็ว่าให้มีภาษีเสียให้
 ถูกค่าได้ ซื่อซายกัน เราจะยอมตามใจไหนไม่ได้ ถ้า
 อนุญาตไว้ทำนาไม่ได้ผล ไพร่บ้านพดเมืองก็จะได้รับความอด
 อยากทรวดไขเสียเปล่า ๆ ของที่ไม่ต้องห้ามถูกค้าเคยซื่อซาย
 กันมาแต่ก่อน ให้ยกเป็นของต้องห้ามเอาไว้สำหรับแผ่นดิน
 พุดจาแต่ตามชอบใจดังนี้คนที่เป็นผู้มีสติปัญญาฉลาด คิด
 อ่านมาจัดแจงในการซื่อซายให้เป็นประโยชน์เสมอกันทั้ง ๒ ฝ่าย
 ข้างมีอยู่ถ้าหากเพียรแข่งหนึ่งตั้งมาแต่ต้นจนปลาย ว่าการค้า
 ยืดยาวทบทวนจนเวียนไม่รู้ ต้นรู้จบ จะมาดั่งเปลี่ยนแปลง
 แปลงขนบธรรมเนียมประเพณีพระนครใหญ่ อันคงไว้ได้
 หดหายร้อยปีมาแล้วให้พ้นเพื่อนฉันแปรไปเสียสิ้น ก็ควรจะยก
 ย่องว่าเชอเซมสัมบุรุษเป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ตั้งแต่เรา
 เป็นขุนนางทำราชการฉลองพระเดชพระคุณในพระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าแผ่นดินมาได้ ๗๐ ปี ๖๐ ปี ๕๐ ปี ๔๐ ปี
 ๓๐ ปี ๒๐ ปีเศษก็จะได้เคยพบเคยเห็นผู้ใด
 มาเจรจาความบ้านเมือง ประจวบกับครูบาอาจารย์มาตั้ง
 ดอนบึงกับบัญชาเหมือนหน้าท่อมบ่าท่อมท่งเช่นนี้หาไม่ เฝ้า
 แต่ตั้งใจหลังคิดว่ากล่าวจัดแจงในการซื่อซาย จะให้ถูกค่า
 พานิชเกิดผลเกิดประโยชน์เพติดเพติดไป ไม่คิดปรานีกับ
 เราทั้งหลายเจ้าของบ้านเจ้าของเมืองบ้างเลย แต่หนึ่งตั้ง
 ๒ ฉบับซึ่งเชอเซมสัมบุรุษให้มาอีกทีหลังนี้ เสนาบดีข้าทูล

ทอง ๆ ผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือนทุกตำแหน่งได้ประชุม
พร้อมกันพิจารณาเหตุหนึ่งคือเชอเขมดัมบุรูกแล้ว จึงได้มอบ
หนังสือมาให้เชอเขมดัมบุรูกตรวจครองดูเกิด ได้เชิญเอาตรา
ท่านเจ้าพญาพระคลังบีตมาเป็นสำคัญ ได้เขียนเป็นอักษร
ไทยฉบับหนึ่ง อักษรอังกฤษฉบับหนึ่งข้อความค้องกัน
หนังสือให้มาฉวัน ๖ เดือน ๑๐ แรม ๖ ค่ำจุลศักราช ๑๒๑๒
ปีจอโทศก

∴ . —————

หนังสือ เชอเขมดัมบุรูกให้ กับคัมบุรูก มิคเซเนยอน
มายื่นฉฉวันไวยวรนาเรศ วัน ๒ เดือน ๑๐ แรม ๒ ค่ำปีจอ
โทศก เชอเขมดัมบุรูกได้ ใช้ให้กับคัมบุรูก มิคเซเนยอนมา
ให้ ขอให้จัดแจงเรือที่จะส่งเชอเขมดัมบุรูกลงไปถึงกำปัน
ที่ปากน้ำ เชอเขมดัมบุรูกได้ส่งให้กับคัมบุรูก มิคเซเนยอน
เป็นผู้รับหนังสือของเจ้าคุณพระคลัง ตามอย่างของเจ้าคุณ
คลังไว้ จะเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น ๆ ไปนั้นไม่ได้ อันจะส่ง
หนังสือที่กรุงเทพ ฯ นั้นเป็นอันยากอย่างไร เชอเขมดัมบุรูก
ก็ไม่อยากที่จะให้มีความลำบาก เมื่อเจ้าคุณจะอยากส่ง
หนังสือนั้น ก็ขอให้ส่งไปถึงที่กำปัน จะได้รับให้เหมือน
รับหนังสือตลอดปดมะดัตถ์ ถ้าเจ้าคุณจะมีได้ปรากฏาที่จะ
ส่งหนังสือนั้นแล้ว แต่ซึ่งเชอเขมดัมบุรูกเข้ามาหวังจะจำเรีย
ทางพระราชไมตรีนั้นก็เป็นอย่างอื่นแล้ว เชอเขมดัมบุรูกจะ

ขอตากดับไป เมื่อจะดับไปนั้น เชอเยียมดับรุกก็ยังถือ
ใจว่า ท่านเสนาบดีทั้งปวงณกรุงเทพ ฯ ได้ศฤกครองมากแล้ว
ก็จะมีใจ ปราศนา ซึ่งจะทำ หนังสือสัญญา ตามที่กล่าว มาแล้ว
เพื่อความ^{จะ}ได้สำเร็จนั้น จะได้^{ผู้}ใคร^{ผู้}หนึ่ง^{ผู้}ที่เป็น^{ผู้}ใหญ่
เปน ราชทูตไป เถิงเมือง ตอนคอน อัน เปน ที่อยู่ แห่ง กระษัตริย์
เชอเยียมดับรุกขอให้ ได้ จัดเรือส่งตงไปให้ เถิงกำปั่นที่ปากน้ำ
โดยอันควรแก่เวลา^{มี}ให้มีความดำบาก เมื่อเชอเยียมดับรุก
จะตาไปนั้น จะให้กับคันบก มีคเชนยอนมากกราบตาเจ้าคุณ
ให้เป็นอันสมควรกับทางไมตรี

ครั้นวันเดือน ๑๐ แรม ๒ ค่ำ เชอเชมดับรุกทำ
หนังสือให้กับคันบกที่ ๑ มีคเชนยอนที่ ๒ มาให้มันไวย
วรนาธว่า จะตากดับไป ท่านเสนาบดีจึงได้ทำหนังสือตอบไป
เถิงตลอดปดมะดคันบับหนึ่งตั้งให้เชอเชมดับรุก ๆ รับหนังสือ
แล้วก็ตากดับไปจากกรุงเทพ ฯ

หนังสือเจ้าพระยาพระคลังคอบ ตลอดปดมะดคัน

* * *

หนังสือ ท่านเจ้าพระยาพระคลังเสนาบดีผู้ใหญ่ณกรุง
พระมหานครศรีอยุธยาแจ้งความโดยยินดี มายังตลอดไวกา
ปดมะดคันเนคกรันกรอดอดคินโมคเนาเบอดริบัต ผู้ได้
ว่าการต่างประเทศแห่งนางพญาวิวิกคออเรียพระเจ้ากรุงอังกฤษ

ที่มีอาณาสิทธิ์บังคับฝ่ายใต้ฝ่ายเหนือเมืองอิรกันด์ แต่เมือง
 อินดุสถาน ด้วยมีหนังสือให้ หิศเอกส์เดนเซอเยี่ยมส์บรุก
 เนกเกมันเคออดอนิโมคเนาเบอริเบด เข้าไปจำเริญทาง
 พระราชไมตรี คิดปรึกษาพร้อมกับท่านเสนาบดีที่กรุง ฯ ว่า
 ราชการครั้งนี้เพื่อจะให้เปนไมตรีต่อไป แต่เปนประโยชน์
 กับไพร่บ้านพลเมืองทั้งสองฝ่าย พระเจ้ากรุงอังกฤษเห็นว่า
 เซอเยี่ยมส์บรุกจะเข้ามาว่าด้วยความตั้งใด ๆ ท่านเสนาบดี
 ผู้ใหญ่ผู้น้อยคงจะชอบใจ ถ้าเสนาบดีผู้ใหญ่น้อยกับ
 เซอเยี่ยมส์บรุกเห็นชอบด้วยกันทำความตกลงกันแล้ว พระ
 บาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวณกรุง ฯ กับนางพญารวิวิก
 คอเรียพระเจ้ากรุงอังกฤษ จะได้เปนไมตรีอันสนิทมีความ
 จำเริญด้วยกันทั้ง ๒ พระนครนั้น ได้แจ้งความตามหนังสือ
 ซึ่งว่าเขามาก็มีความยินดีโดยฉันทไมตรี ซึ่งได้เปนสัมพันธ
 มิตรรักใคร่ผูกพันกันมาแต่ก่อนช้านาน แต่เซอเยี่ยมส์บรุก
 เข้าไปตั้งกรุง ฯ ครั้งนี้ ก็ได้รับรองสมควรโดยราชประเพณี
 จัดที่ทางให้เซอเยี่ยมส์บรุกอยู่ เที่ยงคูเบิกเงินหลวงพระ
 ราชทานให้ ใช้จ่ายของกิน ทั้งสิ่งของเข้าปดามผลไม้ต่าง ๆ
 ตั้งเดิมมิได้ขาด แต่กำนันไฟตาใหญ่ซึ่งเซอเยี่ยมส์บรุก
 ขี้เข้าไปเมื่อแรกตั้งปากน้ำกรุง ฯ กำนันคิดคนที่ดอนชเต
 นอกปากน้ำค้างอยู่หลายวัน ก็ได้เอาเปนธุระโดยทางไมตรี
 อันสนิท ให้ผู้รักษามืองสมุทรปราการ จัดเรือดำเตียง

ออกไปถ้ำถึงของในตำจนกำปั่นเบาขึ้นออกจากตนได้ ช่วย
 ทำนุบำรุงมิได้ขัดสนแต่สิ่งหนึ่งสิ่งใด แต่เชื่อเยี่ยมดับรุก
 ทำหนังสือมาให้ ๕ ฉบับ ได้รับหนังสือแล้วพิเคราะห์ดู
 มีความเป็นหลายประการ ด้วยเหตุจะทำหนังสือสัญญา
 ใหม่อีก ๘ ข้อ ท่านเสนาบดีปรึกษาพร้อมกัน เห็นว่าคำ
 สัญญาซึ่งกบฏหันศรี้มารบนี้เข้ามาทำได้ แต่เมื่อครั้งจุ
 ติศักราช ๑๑๘๘ ปีจออัฐศก ความบ้านเมือง ๑๔ ข้อ การ
 ค้าขาย ๖ ข้อก็มั่งอยู่แล้ว ซึ่งจะทำสัญญาต่อไปอีกนั้น ข้าง
 ฝ่ายไทยอย่างธรรมเนียมมาแต่โบราณราชประเพณีประการใด
 ก็จะประพฤติไปตามประเพณีบ้านเมือง จะละอย่างธรรมเนียม
 หนึ่งแต่ก่อนเดี๋ยนั้นไม่ได้ จึงทำหนังสือตอบให้เชื่อเยี่ยมด
 บรุก ความแจ้งมากับเชื่อเยี่ยมดับรุกทุกประการแล้ว กรุง ๆ
 รักทางไมตรีกรุงอังฤษยังนัก ตั้งแต่ศักราช ๑๑๘๔ ปี
 มะเมียจตุลศก การจะผิดเข้ามาจำเวณทางไมตรี ไทย
 ก็รักษาทางไมตรีมาจนทุกวันนี้ ขอให้ตัดใจเกาปดมะตคัน
 ผู้สำเร็จราชการต่างประเทศ ได้ช่วยทำนุบำรุงทางไมตรี
 ยืงนานให้ ยืงสนิทสืบต่อไป ได้เขียนเป็นอักษรไทยฉบับ
 หนึ่ง อักษรอังกฤษฉบับหนึ่ง ข้อความถูกต้องกัน
 หนังสือมาณวัน ๖ เดือน ๑๐ แรม ๖ ค่ำ จุติศักราช ๑๒๑๒
 ปีจอทักษัตรโทศก

ณวันเดือน ๑๐ แรม ๗ ค่ำ เมื่อเชอเซมดัมรุกจะตงเรือ
ฝาก หีบไว้กับ นายพานิชใบหนึ่งให้กับ พญาวิเศษ สังคราม ๆ
เปิดออกดูได้เสื้อดักดาตคำอย่างฝรั่ง ๒ ตัว ทางเกงดักดาตคำ
ตัว ๑ เชอเซมดัมรุกเข้ามาอยู่ณกรุงเทพ ฯ ๓๘ วัน ได้จ่าย
ของหลวง

ให้เงินซื้อกินเดือนละ ๓ ชั่ง คิดให้ ๒ เดือนเงิน ๖ ชั่ง
นมโควันละ ๖ ทนาน ๒๒๘ ทนาน
เข้าสารชาวคันหนึ่งวันละทนาน เปนเข้า ๖๘ ถึง
น้ำนมพร้าววันละ ๑๐ ทนาน ๓๘๐ ทนาน
ฝัณแถมรอนที่กรุงเทพ ฯ ๒๕๐๐๐ ดุ้น
ฝัณแถมขนาดกตางให้ที่ปากน้ำ ๘๐๐๐ ดุ้น
ได้ ๕๒๐ ใบ

เจ้าพญาพระคลังส่งทเรียน ตางดัด ผดไม้ดี ๆ ขนของ
หวานทุกวัน ๆ ละ ๔ | โต๊ะบ้าง ใบชากาแฟกินเปนนิจ ดิน

ประสิดตายน้ำแซ่เหล้าแซ่หน้าอาบหนัก $\frac{๑}{๕๐}$ กับเรือดำบัน
เก้งกังเขี่ยนตายทองยาว ๘ วา ให้เชอเซมดัมรุกไปซื้อที่เมือง
อังกฤษดำหนึ่ง

เชอเซมดัมรุก ตงไป เก้ง เมืองสมุทรปราการ วันเดือน ๑๐
แรม ๗ ค่ำเพดาบ่าย ๒ โมง รุ่งขึ้นณวันเดือน ๑๐ แรม ๘ ค่ำ
เพดาเข้าโมง ๓ จมื่นไวยวรนาถให้พญาวิเศษสังคราม

หมื่นวรวาทีดำม โยเสฟ ดงไปเยี่ยมเยียนที่กำนัน เชอเซม
 ดับรูกเอาหนังสือฉันทน์กระตาศฉันทน์หนึ่ง กับหีบเป้นหีบได้
 บุหรืฉันทน์ปากหีบ มาดั่งให้พญาวิเศษสงคราม หมื่นวรวาที
 ดำม โยเสฟ แล้วฝากหีบไว้กตตองต้องมากับโยเสฟว่าให้เอา
 มาให้กับจมนัไววรนารถ * พอพญาวิเศษสงคราม หมื่น
 วรวาทีดำม โยเสฟ ดงมาถึงเรือกำนันก็ใช้จักรออกจาก
 เมืองสมุทรปราการไปในเพดานนี้ จมนัไววรนารถเปิดหีบ
 ออกดูเห็นกระตาศห่อปิดตราดัดกัหลังว่า • สิ่งมายังระภักดี
 ศรีสุริยวงษ์ ครันฉันทน์กระตาศออกเห็นห่อผ้าใบเย็บแน่นดัดกั
 หลังว่า เถิงเจ้าคุณพระนายไวยซึ่งได้รับใช้พระมหากษัตริย์
 ครันฉันทน์ห่อผ้าใบออกมั่งถูกแพรตัวหมื่นหีบดัดกัหลังว่า มาแต่
 ราชทูตอังกฤษเถิงท่านเสนาบดีกรุงเทพ ฯ ผู้ได้รับใช้พระ
 มหากษัตริย์ แก่ถูกออกเห็นหีบยื่นไปใต้กุญแจ จึง
 ไขกุญแจออกดูหนังสือได้ถูง ๓ ถูง กระตาศเปล่าพับ
 เหมือนหนังสือไม่มีตัวอักษรแผ่น ๓ แพรห่อทองคำใบห่อ ๓

* ความปรากฏตามจดหมายเชอเซมดับรูกพิมพ์ไว้
 ในเรื่องอื่นว่า กตตองต้องนี้ เชอเซมดับรูกฝากถวาย
 ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ได้
 พิมพ์พระราชหัตถ์เลขา ซึ่งทรงภาษาอังกฤษ ตอบรับ
 กตตองต้องนี้ไว้ในที่นั้นด้วย

หนังสือ ๓ ถูกหักหักถึงเจ้าคุณพระคลังฉบับ ๓ ได้ถูก ๑ ถึง
 เสด็จที่ ๒ ถูก ทองคำเป็นทองใบซึ่งได้หนัก $\frac{๓๐}{๑}$ — สดักหัก
 หักทองว่าราคา ๗๒๒ บาท หนังสือถึงจมนวโดยวรนาถ
 ฉบับ ๓ หนังสือในหีบ ๓ ฉบับ ถึงเจ้าพญาพระคลังฉบับ ๓
 เสด็จที่ ๒ ฉบับ นนแปดมีความแจ้งอยู่ในหนังสือหนึ่งแล้ว
 สิ้นความเท่านี้

๑ ในหนังสือฉบับหนึ่งว่า เชอเยียมตบรุกได้รับหนังสือ
 ๔ ฉบับของเจ้าคุณพระคลังเข้านดูถนัดแล้ว เชอเยียมต
 บรุกจะตาไป ขอฝากคนในวังอังกฤษซึ่งอยู่ณกรุงเทพ ฯ
 ไปบังคับพระมหากษัตริย์จะช่วยตั้งเคราะห์ภัย หนังสือ
 นี้เขียนที่ปากนาวัน ๒๘ เดือนแซบแคมเบอ คักราช ๑๘๕๐ ปี

๑ หนังสือฉบับนี้เขียนหักหักว่า มาแต่แห่งนางพญา
 ไร้อยู่ ถึงเจ้าคุณเจ้าพญาพระคลัง ผู้เป็นอรรคมหาเสนา
 แห่งพระมหากษัตริย์ผู้ครองเมืองไทย พวกอังกฤษซึ่งเป็น
 ทศเข้ามาครอง ได้รับสิ่งของ ๆ ทำตามอย่างธรรมเนียมไทย
 ซึ่งมีมาแต่โบราณแล้ว ขอให้ท่านเสนาบดีได้รับของทุกตาม
 ธรรมเนียมเมืองอังกฤษด้วยยินดีบ้าง หนังสือเขียนที่ปากนา
 วัน ๒๘ เดือนแซบแคมเบอ คักราช ๑๘๕๐ ปี

๑ หนังสือฉบับนี้เขียนหักหักว่า ทศอังกฤษมาแต่
 นางพญาไร้อยู่ ถึงเสนาบดีทั้งหลายแห่งเมืองไทย เชอ

เยี่ยมสมบัติรักได้อ่านหนังสือของท่านเสนาบดีกรุงไทยไว้แล้ว เชอ
 เยี่ยมสมบัติรักมีความเสียดาย ด้วยเสนาบดีในกรุงเทพ ฯ ถ่ม
 เสียดายซึ่งความหนักแห่งอายุซึ่งจะยืดยาวไปข้างหน้า แลยศศักดิ์
 ซึ่งพระมหากษัตริย์ ได้ชุบเลี้ยงคงแต่งไว้ตามตำแหน่ง ที่จะให้
 สูงขึ้นไป แลการที่เคยทำของพระมหากษัตริย์เจ้าของตัว
 ให้ยืดยาว หนังสือเขียนที่ปากน้ำวัน ๒๘ เดือนแรมแปดเบอ
 คักราช ๑๘๕๐ ปี คิดเป็นเวลา ๗ เดือน ๓๐ แรม ๗ คำ
 ปี่จ้อโทศก

๑ หนังสือฉบับนี้เขียนดังกล่าวดังว่า มาแต่แห่งนางพญา
 ใช้ด้อย เสด็จเสนาบดีทั้งหลายแห่งพระมหากษัตริย์ ผู้ครอง
 เมืองไทย

๑ หนังสือ เชอเยี่ยมสมบัติรัก มาถึงท่านภักดีศรีสุริยวงษ์
 ด้วยนึกเสียดายว่าเมื่อยังอยู่ที่บางกอกมิได้พบกัน แลกลัว
 ว่าจะมีได้พบกันกว่าจะไป เพราะว่าจะต้องกลับไปเมือง
 สิงห์บุรีทีเดียว เราขอบใจท่านหนักหนา เพราะมี
 อธิมาไศรยคือเราเสมอเป็นอันดี ถ้าจะได้พบกันต่อไป
 ภายหน้า ก็จะเป็นเหตุให้ยินดีต่อกัน หนังสือเขียนที่กำปั่น
 นิคมมีดลธิ์ ทอดอยู่ที่ปากน้ำ วัน ๗ เดือน ๓๐ แรม ๗ คำ
 คักราชฝรั่ง ๑๘๕๐ ปี ๖

กระทรวง
 ธรรมการ

บุคคลที่ปรากฏในหนังสือเรื่องเชอเชมด์บรุก

* * *

ทูตกระหม่อมพระ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
รังสรรค์

กรมขุนเดชอดิศร์ เสนอสมเด็จพระเดชพระเดชาศิคร
ในรัชกาลที่ ๔

กรมหลวงวงษานันท เสนอกรมหลวงวงษาธิราชนัน
ในรัชกาลที่ ๔

เจ้าพระยาพระคลัง เสนอสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหา
(ดิศ) ประยูรวงษ์ ในรัชกาลที่ ๔

พระยาศรีพิพัฒน์ เสนอสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหา
(ทัต) พิไชยญาติ ในรัชกาลที่ ๔

พระยาพิพัฒน์โกษา เสนอพระยามหาอำมาตย์ แล้วเป็น
(บุญศรี) เจ้าพระยาธรรม ในรัชกาลที่ ๔
 เป็นเจ้าพระยาธรรมมนตรี ใน
 รัชกาลปัตยุบันนี้

พระยาจุฬาราชมนตรี (นาม)

พระยาโชฎึกราชเศรษฐี เสนอพระยาไกรโกษา ในพระบวร
(บุญมา) ราชวัง รัชกาลที่ ๔

พระยาธวัชดีจาวรี (นิม)

หมื่นพิพิธอักษร (เต่ง) เป็นหลวงพิทักษ์คงคา ในรัชกาลที่ ๔
หมื่นจรเจรชดา
หมื่นวรจาทตาม
หมื่นแม่น
นายพานิช

พระยาสุรเสนา (ตุ๊ก) เป็นเจ้าพระยามราช ในรัชกาลที่ ๔
เจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ ภาษาไทยว่า ทองดี)
พระยาพิไชยรณฤทธิ์ เป็นพระยามหาอรรคนิกร จางวาง
(เหม็น) ทหารปืน เมืองสมุทรปราการ ใน
รัชกาลที่ ๔

พระยาวิชิตณรงค์ เป็นพระยาพิไชยสงคราม ใน
(พัก) รัชกาลที่ ๔

พระยารามกำแหง เป็นพระยาอภัยพิพิธ ในรัชกาลที่ ๔
(กะต่าย)

พระยาราชบังสัน (บัว)

พระยาวิเศษสงคราม (จัน ชื่อยศดั่ง ชื่อเบญดิกต์)

หลวงศรีเยาภานา เป็นพระจักราราชมนตรีในรัชกาลที่ ๔

พระยาราชสุภาวดี เป็นเจ้าพระยานิกรบดินทร์ ที่สมุห
(โต) นายก ในรัชกาลที่ ๔

พระยาเพชรพิไชย (เลื้อ) เป็นเจ้าพระยาธรรมา ในรัชกาลที่ ๔

พระยาอุไทยธรรมราช
(หนูใหญ่)

จมนั้ไวยวรณารภักดี
ศรีสุริยวงษ์ (ช่วง)

เป็นเจ้าพระยามหาศรีวิธรรมพโต ๖
ผู้รักษากรุงเก่า ในรัชกาลที่ ๔

เป็นพระยาศรีสุริยวงษ์ จางวาง
มหาดเล็ก ในรัชกาลที่ ๓ เป็น
เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ ที่สมุหพระ
กตาโหมในรัชกาลที่ ๔ เป็นสมเด็จ
เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงษ์ ใน
รัชกาลปัตยุบันนี้

จมนั้มหาธนิต (แสง บุตร เป็นจมนั้ประธานมณฑลเชียร ใน
เจ้าพระยาบดินทรเดชา) รัชกาลที่ ๔

นายจำเริญ (เม่น)

เป็นพระสุนทรนุรักษ์ ผู้ช่วยราชการ
เมือง แล้วเป็นพระยาวิเชียรคีรี ผู้
ว่าราชการเมืองสงขลา ในรัชกาล
ที่ ๔ เป็นเจ้าพระยาวิเชียรคีรี ใน
รัชกาลปัตยุบันนี้

จมนั้ทิพเสนา (เรื่อง)

ทิพเสนาตาหวานก่เรียก

จมนั้ราชามาตย์ (ท่า)

เป็นเจ้าพระยาทิพากรวงษ์มหาโกษา
ธิบดี ในรัชกาลที่ ๔

จมนั้ราชามาต (ขุนทอง) เป็นพระยาเพชรบูรณ์ ในรัชกาลที่ ๔

จมนั้มณฑลเชียรพิทักษ์ (สัวดี บุตรเจ้าพระยาอภัยภูธร)

จมนั้ดิถีแสงนารักษ์

จมนั้ศักดิ์บริบาล

จมีนอินทรีเสนา (เอี่ยม) เป็นพระยาไพฑูรย์สมบัติ ในรัชกาล
ที่ ๔ เป็นพระยาอัครนุภาพ ใน
รัชกาลปัตยุบันนี้

พระอภัยพตรบ (แก้ว) เป็นพระยาวิจิตรณรงค์ ในรัชกาลที่ ๔
หลวงราชมานู (อาจ)

ขุนศรีวิจิตรราช

หมอยอน

หมอ ยอน. เคเตอ. โยนต์ มัชฌันนาวิ
อเมริกัน

นายโยเซฟ

โยเซฟฝรั่ง

จิตันดา เป็นด้านของจมีนไวย
วรนาถ

เด็มนัยม

มิกเคอร์ เซมต์ เฮ อังกฤษ ที่เรียก
ว่า มิกเฮ ในคำปฤกษา ก็คนนั่นเอง

